

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Brigita Bočkaj

Družbeni razred in strah pred kriminaliteto

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Brigita Bočkaj

Mentor: doc. dr. Janez Štebe

Družbeni razred in strah pred kriminaliteto

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

Staršem, ki so me spodbujali pri študiju in predvsem, ker so verjeli vame.

*Mentorju doc. dr. Janezu Štebetu za strokovno usmerjanje in pomoč pri izdelavi
diplomskega dela.*

Družbeni razred in strah pred kriminaliteto

Strah pred kriminaliteto je pojav, ki vpliva na kakovost življenja, saj sili ljudi k spremembi svojega načina vedenja in vsakodnevnega življenja. Številne raziskave so pokazale, da je pri nekaterih skupinah strah pred kriminaliteto večji zaradi percepcije o lastni ranljivosti, to je fizični in/ali socialni. Vpliv ranljivosti, kjer smo se osredotočili predvsem na socialno ranljivost oziroma njeno ekonomsko dimenzijo, smo ugotavljali s pomočjo zadovoljstva z dohodkom in pripadnostjo v družbeni razred. S pomočjo regresijske analize smo na podatkih Ankete o žrtvah kriminalitete, 2001 ugotovili, da zadovoljstvo z dohodkom v Sloveniji vpliva na povečan strah pred kriminaliteto, na podatkih Evropske družboslovne raziskave, 2002/2003, s pomočjo katerih smo naredili primerjavo štirih držav (Slovenije, Švedske, Nemčije in Velike Britanije), pa smo potrdili vpliv družbenega razreda v vseh izbranih državah, z izjemo Slovenije. Zgolj na deskriptivni ravni smo potrdili tudi povezanost med tipom države blaginje in strahom pred kriminaliteto.

Ključne besede: strah pred kriminaliteto, ranljivost, družbena neenakost, družbeni razred, država blaginje.

Social class and fear of crime

Fear of crime is a phenomenon that affects the quality of life, since it forces people to change their behaviour and everyday life. Numerous studies have shown that some groups experience greater fear of crime due to perception of their own vulnerability that is physical and/or social. We determined the impact of vulnerability, where we focused mainly on a social vulnerability, its economic dimension respectively, by satisfaction with income and membership in a social class. Using regression analysis on a data from Crime victimization survey 2001, we confirmed that satisfaction with income increases fear of crime in Slovenia. On data from the European Social Survey 2002/03, where we made a comparison of four countries (Slovenia, Sweden, Germany and Great Britain), we confirmed the impact of social class in all selected countries, except in Slovenia. We also confirmed relationship between the type of welfare state and the fear of crime, but merely on the descriptive level.

Keywords: fear of crime, vulnerability, social inequality, social class, welfare state.

KAZALO

1	UVOD	8
2	OPREDELITEV OBRAVNAVANIH POJMOV	10
2.1	KRIMINALITETA	10
2.1.1	Opredelitev	10
2.1.2	Razširjenost kriminalitete	11
2.2	STRAH PRED KRIMINALITETO IN OBČUTKI OGROŽENOSTI	13
2.2.1	Opredelitev	13
2.2.2	Dimenzije strahu	17
2.3	DRUŽBENA NEENAKOST IN DRUŽBENA STRATIFIKACIJA	18
2.3.1	Opredelitev	18
2.3.2	Država blaginje	23
2.3.3	Družbeni razred	26
2.3.4	Stanje pri nas	31
3	MERJENJE	31
3.1	MERJENJE STRAHU PRED KRIMINALITETO	31
3.1.1	Kritike merjenja	34
3.2	MERJENJE RAZREDNE STRUKTURE	36
4	DEJAVNIKI STRAHU PRED KRIMINALITETO	43
4.1	SOCIALNO-PSIHOLOŠKI DEJAVNIKI	44
4.2	SOCIODEMOGRAFSKI DEJAVNIKI	46
4.3	BLAGINJA DRŽAVE KOT DEJAVNIK STRAHU PRED KRIMINALITETO	56
5	POSLEDICE STRAHU	57
6	ANALIZA ANKETE O ŽRTVAH KRIMINALA, 2001 in EVROPSKE DRUŽBOSLOVNE RAZISKAVE, 2002/03	59
6.1	OPIS RAZISKAV	59
6.1.1	Anketa o žrtvah kriminala, 2001	59
6.1.2	Evropska družboslovna raziskava, 2002/03	61

6.1.3	Primerljivost obeh raziskav	62
6.2	OPREDELITEV INDIKATORJEV	62
6.3	UPORABLJENA METODOLOGIJA.....	67
6.4	OPISNA STATISTIKA.....	69
6.5	REGRESIJSKA ANALIZA	74
7	SKLEP IN ZAKLJUČEK.....	83
8	LITERATURA	88
9	PROLOGA A: PORAZDELITEV VZORCA GLEDE NA SOCIODEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI.....	94

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 2.1	Zabeleženo število kaznivih dejanj v Sloveniji za obdobje 2001-2006.....	12
Slika 2.2	Ginijev količnik in stopnja tveganja revščine za leto 2003, primerjava držav	20
Slika 6.1	Izkušnje s kriminaliteto po posameznem KD, ICVS (Slovenija).....	70
Slika 6.2	Delež tistih, ki se počutijo nevarno/zelo nevarno, ko sami hodijo po svojem okolišu, ko se že stemni, glede na zadovoljstvo z dohodkom (Slovenija).....	71
Slika 6.3	Regresijski model (Slovenija), ICVS.....	79
Slika 6.4	Regresijski model (Slovenija), ESS	82
Tabela 2.1	Število žrtev kriminalitete v petletnem obdobju ter kazalniki strahu pred kriminaliteto za obdobje 1992-2001 (ICVS, Slovenija).....	13
Tabela 6.1	Delež tistih, ki se počutijo nevarno/zelo nevarno, ko sami hodijo po svojem okolišu, ko se že stemni, glede na pripadnost družbenemu razredu, primerjava med državami, ESS.....	70
Tabela 6.2	Strah pred kriminaliteto (delež nevarno/zelo nevarno), primerjava med državami, ESS (v %)	72
Tabela 6.3	Delež vprašanih, ki se počutijo zelo varno glede na sociodemografske značilnosti (Slovenija)	73
Tabela 6.4	Pearsonovi korelacijski koeficienti med strahom pred kriminaliteto in	

sociodemografskimi spremenljivkami, ICVS (Slovenija).....	75
Tabela 6.5 Pearsonovi korelacijski koeficienti med strahom pred kriminaliteto in sociodemografskimi spremenljivkami, ESS (primerjava držav).....	76
Tabela 6.6 Nestandardizirani (in standardizirani) regresijski koeficienti β in ocene modela sociodemografskih spremenljivk v odnosu do strahu pred kriminaliteto kot odvisne spremenljivke, ICVS	77
Tabela 6.7 Nestandardizirani (in standardizirani) regresijski koeficienti β in ocene modela sociodemografskih spremenljivk v odnosu do strahu pred kriminaliteto kot odvisne spremenljivke, primerjava držav (Velika Britanija, Švedska, Nemčija), ESS	80

1 UVOD

Vsaka sodobna družba se sooča s pojavom, imenovanim kriminaliteta, katere najškodljivejša posledica, po ugotovitvah ameriške predsedniške komisije iz leta 1969, je strah (Warr v Filipčič 1999, 51). Zaradi dejstva, da strah pred kriminaliteto neposredno vpliva na večje število ljudi, naj bi le-ta predstavljal celo večji problem kot sama kriminaliteta (Evans in Fletcher 2000, 395). Ne glede na to, ali je ta strah utemeljen ali ne, vpliva na kakovost življenja ljudi, saj jih »sili« k prilagajanju in spremembi svojih navad, z namenom zaščititi sebe in svojo lastnino (npr. izogibanje prostorom in aktivnostim, nakup orožja in varovalnih sredstev). V skrajni obliki lahko privede tudi do škodovanja drugim, ki s kriminaliteto nimajo nikakršnega opravka (Meško in Pavlović 1998, 347).

Pojav, s katerim se prav tako sooča vsaka sodobna družba, je tudi družbena stratifikacija, ki je posebna oblika družbene neenakosti, in katere osrednji lik je družbeni razred. Poznamo različne opredelitve družbenega razreda, vse pa imajo eno skupno točko, to je ekonomska komponenta. Vendar se pripadniki razredov ne ločijo zgolj glede na ekonomski kapital, ki ga posedujejo, temveč tudi glede na kulturni in socialni kapital (Bourdieu v Butler in Watt, 2007). Slednji je pomemben predvsem zato, ker omogoča posameznikom dostop do drugih oblik kapitala (Portes 1998, 4) in tako omogoča mobilnost navzgor po družbeni lestvici.

Razlike v stopnjah strahu pred kriminaliteto bomo poskušali razjasniti s pomočjo koncepta ranljivosti, saj so zaradi pomankanja ekonomskega kapitala pripadniki nižjega družbenega razreda in v nekaterih primerih tudi tisti, ki so z dohodkom manj zadovoljni, socialno bolj ranljivi, kar botruje povečanju občutkov ogroženosti. Če upoštevamo možnost, da je strah pred kriminaliteto posledica občutkov ogroženosti (Warr 2000, 454), potem je pričakovati, da bo tudi stopnja strahu pred kriminaliteto večja. Ena izmed dimenzij socialne ranljivosti, ki botruje povečanemu strahu pred kriminaliteto, je torej revščina (Pantazis 2000, 416), in kot ugotavljajo nekatere študije, je revnejši sloj veliko bolj podvržen strahu v primerjavi z ostalo populacijo (Will in McGrath 1995; Pantazis 2000; Meško in Areh 2003).

Stopnja strahu pred kriminaliteto je po ugotovitvah nekaterih študij med drugim odvisna tudi od blaginje prebivalstva (Meško in drugi 2007, 347), posledično se postavlja tudi vprašanje, ali je z občutki ogroženosti oziroma strahom pred kriminaliteto povezana tudi neka splošna negotovost (npr. izguba službe, bolezen, nezmožnost, stopnja kriminalitete), saj naj bi se v delu ocene strahu posameznika zrcalil tudi odnos do širših družbenih strahov (Hummelsheim in drugi 2010, 2).

Splošno gledano, nedavne raziskave v VB (BCS 2002/03; 2004/05) kažejo, da se ogroženo počuti približno tretjina prebivalcev (Simmons in Dodd, 2003; Dood in drugi 2004), ta podatek pa ne odstopa bistveno od ostalih tovrstnih raziskav drugod po svetu (Meško in drugi 2007, 340). Še več, serija raziskav ICVS (1992, 1996, 2000, 2004/05) celo kaže, da delež populacije, ki se počuti ogroženo, skozi desetletje ostaja približno enak (van Dijk in drugi 2008).

Namen moje naloge je ugotoviti, ali zadovoljstvo z dohodkom in pripadnost družbenemu razredu vplivata na strah pred kriminaliteto. Vpliv zadovoljstva z dohodkom bomo ugotavljali na podlagi podatkov Ankete o žrtvah kriminala, 2001 (Statistični urad RS 2001) (ugotovljene so bile namreč visoke korelacije z dejanskim dohodkom, izobrazbo in družbenim razredom), pri čemer bo raziskovanje omejeno le na slovenski prostor, medtem ko bomo vpliv družbenega razreda preučevali na podlagi Evropske družboslovne raziskave, 2002/03 (Jowell in The Central Co-ordinating Team 2003). V primeru slednje bomo naredili primerjavo štirih držav (Slovenija, Nemčija, Švedska in V. Britanija), ki so bile izbrane na podlagi tipa države blaginje. Prav tako bomo poskušali ugotoviti pogojenost vpliva družbenega razreda s tipom države blaginje. V obeh primerih gre za mednarodni raziskavi.

Vpliv omenjenih neodvisnih spremenljivk bomo kontrolirali s sociodemografskimi spremenljivkami (spol, starost, izobrazba, tip naselja, izkušnje s kriminaliteto), ki dokazano vplivajo na strah.

2 OPREDELITEV OBRAVNAVANIH POJMOV

Osrednjo vlogo v naši nalogi imata strah pred kriminaliteto in pripadnost družbenemu razredu, zato ju bomo v tem poglavju podrobneje predstavili. Strah pred kriminaliteto je v našem primeru odvisna spremenljivka, zato bomo podali pregled različnih konceptualnih opredelitev, ki so lahko pomembne pri razlagi dejavnikov. Dotaknili se bomo tudi družbene neenakosti in družbene stratifikacije, kot posebne oblike le-te, s poudarkom na družbenem razredu, ki je v našem primeru neodvisna spremenljivka. Na začetku poglavja bomo nekaj besed namenili tudi kriminaliteti in njeni razširjenosti, saj čeprav kriminaliteta sama po sebi ni predmet naše naloge, je do določene mere povezana z našo osnovno temo.

Preden se posvetimo omenjenim pojmom, je treba povedati, da se na področju raziskovanja vsakodnevno srečujemo z različnimi opredelitvami enakih konceptov, pri čemer vsaka opredelitev služi ali je odvisna od namena raziskave ter teoretičnega okvirja, v katerem je raziskava izvedena. Posledično ne moremo govoriti o pravilnosti posamezne opredelitve, temveč le o njeni uporabnosti (Skogan 1993a, 131). Enako velja tudi v našem primeru.

2.1 KRIMINALITETA

Kriminaliteta je družbeno negativni pojav, s katerim se sooča vsak izmed nas, na tak ali drugačen način. Nekateri se s kriminaliteto soočajo zgolj posredno, prek množičnih medijev ali znancev, drugi spet neposredno, čemur v veliki meri botruje okolje, v katerem živijo (Fattah 1997, 3).

2.1.1 Opredelitev

Masters in Roberson (v Meško 2006, 17) delita opredelitve kriminalitete na pravne in družbene, pri čemer so slednje širše kot pravne. Medtem ko pravne opredelitve le dejanja oziroma vedenja, s katerimi se krši zakon in kot taka predstavljajo nevarnost družbi, opredeljujejo kot kriminalna (Meško 1998, 26), družbene opredelitve zajemajo tudi dejanja oziroma vedenja, ki sicer niso uvrščena v kazensko zakonodajo, vendar jih del družbe

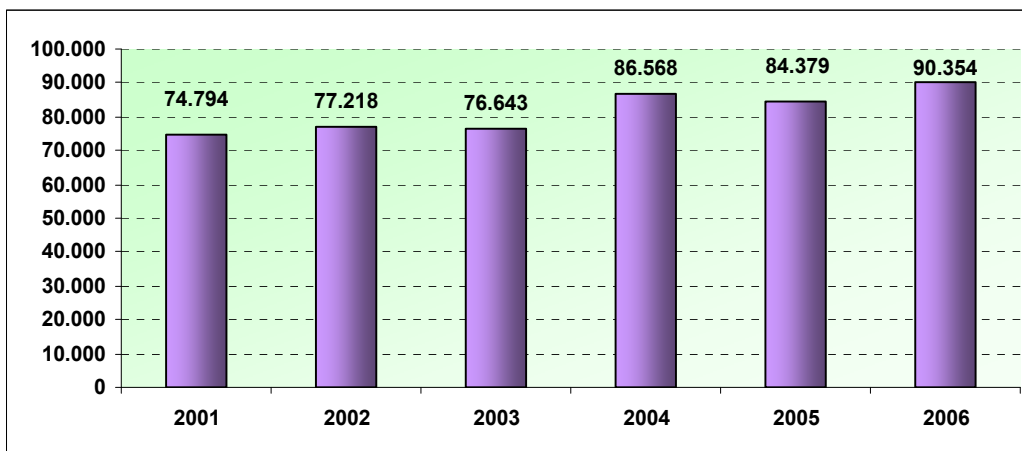
smatra kot škodljiva, neetična in protidružbena (npr. javno pijančevanje, klateštvo). V okvir pojma kriminaliteta lahko sicer uvrstimo le tista dejanja, ki so v Kazenskem zakoniku države opredeljena kot kazniva (Meško 2006, 17).

V našem primeru sta pomembni obe opredelitvi, saj indikator, ki je uporabljen za merjenje strahu pred kriminaliteto, kar je naša osrednja tema, ne meri strahu pred točno določenim kaznivim dejanjem (v nadaljevanju KD), temveč sprašuje o naši varnosti, ko se ponoči sami sprehajamo po svojem okolišu. Tako je lahko nekoga strah dejanja, ki je po Kazenskem zakoniku opredeljeno kot kaznivo, kot je npr. rop, ali se počuti nevarno, ko sreča npr. klateža, pri čemer se klateštvo smatra za družbeno škodljivo vedenje, ni pa opredeljeno kot kaznivo.

2.1.2 Razširjenost kriminalitete

Razširjenost kriminalitete se ugotavlja predvsem s pomočjo uradnih statistik, vendar ta ne vključuje vseh kaznivih dejanj (v nadaljevanju KD), saj le-ta beležijo zgolj dejanja, ki so bila prijavljena policiji. Zato se mora za ugotavljanje dejanskega stanja opreti tudi na nacionalne pregledne študije, t. i. „viktimološke študije“, ki omogočajo vpogled tudi v temno polje kriminalitete (Meško in Pavlović 1998, 346-47). Tovrstna študija je tudi Anketa o žrtvah kriminala, 2001 (Statistični urad RS 2001), ki jo obravnavamo v naši nalogi, in katere namen je tudi spremljanje razširjenosti kriminalitete. Slednje sicer ni osrednje vprašanje naše naloge, lahko pa nam pokaže neko splošno sliko o žrtvah viktimizacije, ne glede na to, ali so bila dejanja prijavljena uradnim organom ali ne. Zato si bomo v nadaljevanju pogledali razširjenost kriminalitete, zabeleženo v uradnih statistikah ter v viktimoloških študijah.

Slika 2.1 Zabeleženo število kaznivih dejanj v Sloveniji za obdobje 2001-2006

Vir: Eurostat (2008, 2).

Če si pogledamo število KD v Sloveniji, zabeleženih s strani policije in pristojnih služb, vidimo, da kriminaliteta v Sloveniji narašča. Povečanemu številu KD ne botruje nujno le naraščanje kriminalitete, temveč obstaja možnost, da je porast posledica večjega števila prijav. Treba je dodati, da podatki kažejo le resna KD, medtem ko so manj resna dejanja (prekrški) izvzeta. Kot lahko vidimo, je bilo največ KD zabeleženih leta 2006, najmanj pa leta 2001.

Če si pogledamo število žrtev kriminalitete v preteklem petletnem obdobju na območju Slovenije, zabeleženih s strani viktimoloških študij (glej Tabela 2.1), lahko vidimo, da se je število žrtev kriminalitete med letoma 1997 in 2001 povečalo za skoraj 40 % (iz 1637 na 2860). Po drugi strani pa se je zmanjšal delež tistih, ki se počutijo nekoliko in zelo nevarno v svojem okolišu, ko se stemni (s 24,9 % na 20,0 %). Ena izmed možnih razlag bi lahko bila vezana na kraj dogodka viktimizacije, saj je vprašanje, ki se nanaša na varnost, vezano le na »bivalno« okolje, medtem ko sam kraj dogodka viktimizacije ni opredeljen. Torej lahko dopuščamo možnost, da izkušnja z viktimizacijo izven domačega okoliša ne botruje vedno tudi povečanemu strahu v okolju, v katerem živimo.

Tabela 2.1 Število žrtev kriminalitete v petletnem obdobju ter kazalniki strahu pred kriminaliteto za obdobje 1992-2001 (ICVS, Slovenija)

Mednarodna anketa o žrtvah kriminala 1992, 1997 in 2001		
Žrtve kriminalitete v preteklem petletnem obdobju		
Ljubljana 1992¹	Slovenija 1997	Slovenija 2001
1096	1637	2860
Kazalniki strahu pred kriminaliteto		
Delež tistih, ki se počutijo nekoliko in zelo nevarno v svojem okolišu, ko se stemni		
22,9	24,9	20,0
Delež tistih, ki menijo, da obstaja (velika)verjetnost, da bo v naslednjem letu nekdo poskušal vlomiti v njihov dom		
72,0	51,7 (LJ 62,5)	51,7

Vir: Statistični urad RS (1999, 210).

2.2 STRAH PRED KRIMINALITETO IN OBCUTKI OGROZENOSTI

Začetki raziskovanja strahu pred kriminaliteto segajo v konec 60. let prejšnjega stoletja (Ferraro in LaGrange 1987, 70). Tako strah pred kriminaliteto kot tudi samo kriminaliteto so začeli preučevati z različnih vidikov, saj so ju raziskovali tako kriminologi kot tudi sociologi, psihologi, geografi in drugi (Van der Wurff in drugi 1989, 141).

2.2.1 Opredelitev

Raziskave, ki so preučevale strah pred kriminaliteto, so kljub nedoslednosti v konceptualizaciji in merjenju, predvsem strahu pred kriminaliteto, pripomogle k razumevanju reakcij na kriminaliteto (Ferraro in LaGrange 1987, 70). Iz tega je razvidno, da med raziskovalci ni enotnega konsenza o tem, kaj strah je in kako naj se meri. To je botrovalo na eni strani številnim definicijam različnih avtorjev, posledica česar se kaže v

¹ Raziskava v tem letu je bila izvedena le na območju Ljubljane. Podatke za leto 2001 smo izračunali sami.

pogosto nasprotujočih si rezultatih raziskav, izvedenih na področju strahu pred kriminaliteto (Hale v Grohe 2006, 53). Po drugi strani pa se nekateri avtorji njegovi opredelitvi sploh niso posvečali (Filipčič 1999, 51).

Problem opredelitve je nekako poudaril tudi Hough (v Williams in drugi 2000, 3), saj meni, da gre v primeru strahu za zelo kompliciran (in verjetno interaktiven) niz odnosov in čustev in zato strahu ne moremo definirati v okvirih enojnega enotnega koncepta.

Problemi same konceptualizacije strahu pred kriminaliteto, kakor tudi njenega merjenja, izhajajo iz naslednjih postavk:

- (a) eden glavnih problemov izhaja iz nerazlikovanja med dvema pojmom, in sicer med strahom pred kriminaliteto (*ang. Fear of crime*) in občutki ogroženosti (*ang. Perceived risk*) (Ferraro 1996, 669);
- (b) drugi problem izhaja iz dejstva, da je strah čustvo (kot npr. smeh, žalost, jeza ...) (Filipčič 1999, 52), in ker so čustva že po definiciji iracionalna, tudi strah kot čustvo ni osnovan na racionalni objektivni oceni tveganja viktimizacije (Fattah 1993, 8);
- (c) tretji problem med drugim leži v obravnavanju strahu kot statičnega (mirujočega) procesa, saj se zaradi zanašanja na kvantitativne metode preučevanja koncept strahu posledično opredeljuje kot nekaj, kar je zgolj prisotno ali odsotno pri ljudeh (Hale v Grohe 2006, 53).

Pri sami opredelitvi je treba ločevati tudi med strahom pred kriminaliteto, ki se nanaša na skrb (*ang. Worry*) posameznika glede možnosti pripetljaja viktimizacije in zaskrbljenostjo (*ang. Concern*) zaradi kriminalitete, ki se nanaša na zaskrbljenost zaradi kriminalitete v posameznikovem okolju ali družbi na splošno (Furstenberg v Fattah 1993, 11). S slednjim se strinja tudi Skogan (1993a, 132), pri čemer dodaja, da je zaskrbljenost posameznikova sodba, ki se nanaša na pogostost in resnost dogodkov v posameznikovem okolju.

Omenjena delitev je pomembna, saj naj bi se v delu ocene strahu pred kriminaliteto na nivoju posameznika, odražale ne le negotovosti povezane z varnostjo temveč tudi širših družbenih strahov, med katere se uvršča tudi zaskrbljenost glede kriminalitete

(Hummelsheim in drugi 2010, 2). Torej dobljenih rezultatov ne moremo interpretirati zgolj skozi »objektivno« tveganje v povezavi z navadami in lastnostmi posameznika kot potencialne žrtve (Hummelsheim in drugi 2008, 87).

Dodatno je treba ločiti tudi med dvema oblikama kriminalitete, in sicer med t. i. osebno kriminaliteto (*ang. Personal crime*) in t. i. premoženjsko kriminaliteto (*ang. Property crime*), saj je strah pred obema povzročen z različnimi dejavniki (Miethe in Lee 1984, 412).²

Koncept strahu je po mnenju Skogana (1993a, 131) najpogosteje opredeljen na štiri načine, pri čemer so tri opredelitve kognitivne narave, četrta pa vedenjska. Kognitivne opredelitve odražajo posameznikovo zaskrbljenost glede kriminalitete, njegovo oceno tveganja lastne viktimizacije in stopnjo ogroženosti zaradi kriminalitete v svojem okolju, medtem ko vedenjska opredelitev odraža dejanja, ki jih ljudje naredijo kot odgovor na kriminaliteto. Kot bomo videli v nadaljevanju, sta Ferraro in LaGrange (1987) h kognitivni dimenziji dodala še emotivno dimenzijo, ki naj bi edina odražala strah, čemur se bomo posvetili nekoliko pozneje. Najprej si podrobneje pogledjmo opredelitve konceptov strahu in občutkov ogroženosti.

a) Strah pred kriminaliteto

Najbolj znana opredelitev je tista, ki sta jo podala Ferraro in LaGrange (1987, 71), za katera je strah pred kriminaliteto čustvena reakcija, ki jo povzročijo kriminaliteta ali simboli, ki jih posameznik z njo povezuje.

Podobno sta strah opredelila tudi Covington in Taylor (v Vanderveen 2006, 4), za katera je strah prav tako čustven odziv, vendar le-ta nastane zaradi lastne fizične ranljivosti in možnosti pripetljaja kriminalitete. Kot čustven odziv v smislu zaskrbljenosti zaradi možnosti lastne viktimizacije ga opredeljujeta tudi Sundeen in Mathieu (v Miethe in Lee 1984, 398).

² Miethe in Lee (1984) sta v svoji raziskavi med ostalim ugotovila, da imajo spremenljivke, povezane s kriminaliteto (*ang. crime-related variables*), večjo pojasnjevalno moč v primeru strahu pred premoženjsko kriminaliteto kot strahu pred osebno kriminaliteto, ter da so bili kljub temu, da sta obe obliki strahu med seboj močno povezani ($r=.658$), za posamezno obliko kriminalitete ugotovljeni različni prediktorji.

(b) Občutki ogroženosti oziroma percepcija možnosti viktimizacije

Ocena ogroženosti definira potencialne nevarnosti, posledično je občutek ogroženosti posameznikova interpretacija vezana na možnost izgube ali poškodbe. Posameznik namreč lahko le zbira zanj relevantne informacije, povezane s tveganjem viktimizacije in poda sodbo oziroma oceno, saj nikoli ne more biti popolnoma prepričan o svoji ogroženosti (Fischhoff in drugi v Ferraro 1995, 11).

Z razlikovanjem obeh konceptov se je najbolj ukvarjal in posledično poudarjal Ferraro (1995, 23-24), po mnenju katerega sta pojma sicer povezana, zaradi različne psihološke izušnje pa sta si tudi različna. Strah je namreč čustven odziv, s čemer se strinja, kot smo videli, večina avtorjev, katerih opredelitve smo podali, občutek ogroženosti pa je zgolj kognitivna (zavestna) ocena. Kljub potrebi po razlikovanju je koncept ogroženosti po mnenju Ferrara osrednji dejavnik pri oblikovanju strahu (Filipčič 1999, 55)³. Zgoraj omenjena definicija strahu pred kriminaliteto, ki sta jo podala Ferraro in LaGrange namreč nakazuje na to, da je za vzbuditev strahu potrebna tudi določena mera prepoznavanja potencialne nevarnosti, torej ocene ogroženosti (Ferraro 1995, 8). Podobnega mnenja je tudi Warr (2000, 454), za katerega je strah pred kriminaliteto posledica občutkov ogroženosti.

Warr in Stafford (1983, 1038) sta prav tako kot Ferraro poudarila, da je strah čustveni odziv, ki se razlikuje od občutkov ogroženosti, pri čemer sta dodala, da se strah razlikuje tudi od resnosti in teže KD ter podala dokaze, da tako občutki ogroženosti kot tudi resnost KD, sama po sebi nista močan napovedovalec strahu, kot so predvidevali v preteklosti. Nekdo lahko svojo možnost, da postane žrtev, oceni kot visoko, medtem ko ni nujno, da ga je tega tudi strah, ter obratno (Filipčič 1999, 52). Nekatere raziskave npr. so pokazale, da je pri ženskah v primeru posilstva občutek ogroženosti oziroma stopnja tveganja viktimizacije

³ Ferraro je izdelal teoretični model, ki ga je poimenoval "*Risk interpretation model*", s katerim je želel pokazati, kako se oblikuje strah. Menil je, da na oblikovanje ocene o značilnostih določenega okolja vplivajo osebni in ekološki dejavniki, okolje pa naj bi vplival na percipirano možnost viktimizacije. To povzroči strah pred kriminaliteto in preoblikuje vedenje posameznikov. Ocena verjetnosti viktimizacije je potemtakem osrednji dejavnik oblikovanja strahu pred kriminaliteto (v Filipčič 1999, 55).

relativno nizka, medtem ko je stopnja strahu pred posilstvom visoka (Ferraro 1996, 675).

2.2.2 Dimenzije strahu

Kot smo predhodno že omenili, je strah pred kriminaliteto opredeljen na različne načine. Prav z namenom razjasnitve različnih opredelitev sta Ferraro in LaGrange (1987, 71-72) predstavila konceptualni okvir, ki definira različno zaznavanje oziroma merjenje strahu. Gre za dve dimenziji, in sicer kognitivno (zajema oceno ogroženosti „sodbe“ in zaskrbljenost „vrednote“) ter emotivno (zajema čustvene reakcije, ki jih povzroča kriminaliteta, torej strah). V obeh primerih gre za merjenje tako na splošni, kot na ravni posameznika.

Podobno je tudi Van der Wurff (v Vanderveen 2006, 39-40) opredelil le dve dimenziji, in sicer prva dimenzija zajema specifikacijo objekta (točno določeno KD, kriminaliteta na splošno), druga osebno vpletenost (vpletenost, nevpletenost), pri čemer je slednja dokaj primerljiva s Ferrarovim vidikom posameznika. Dimenzij ni vedno lahko razlikovati, prav tako nista v celoti neodvisni ena od druge. Vendar naj bi se strah, ki se povezuje s točno določenim KD, npr. posilstvom, razlikoval od zaskrbljenosti zaradi kriminalitete na splošno. Saj oseba, ki je vpletena, lahko npr. misli na možnosti lastne viktimizacije, medtem ko je lahko nekdo zaskrbljen tudi na splošno. Poleg tega ugotavlja, da bolj specifično kaznivo dejanje in večja vpletenost vodita v strah, medtem ko naj bi manj opredeljeno KD ter manjša vpletenost oziroma ne vpletenost vodila zgolj v zaskrbljenost.

Kot že rečeno, so nekateri raziskovalci poleg teh dveh dimenzij dodali še vedenjsko, pri čemer s številom dejanj, ki so jih ljudje naredili, da bi preprečili možnost viktimizacije in kot odgovor na preteklo viktimizacijo, poskušajo prikazati stopnjo strahu (Fattah in Sacco v Grohe 2004, 55).

Iz povedanega je razvidno, da je strah pred kriminaliteto podvržen številnim teoretičnim dilemam, ki se nanašajo predvsem na to, da med raziskovalci ni bil dosežen konsenz o opredelivi obravnavanih pojmov ter njihova zamenjava oziroma enačenje. Kljub temu je

zaradi indikatorja, ki se najpogosteje uporablja za merjenje strahu, t. j. "Kako varni se počutite, ko sami hodite po vašem okolišu, ko se že stemni?", ki ga Ferraro uvršča v kognitivno dimenzijo in tako posledično meri zgolj občutke ogroženosti, strah pred kriminaliteto v večini raziskav implicitno opredeljen kot percepcija možnosti postati žrtev (Filipčič 1999, 52).

Kot vidimo, imamo na razpolago dve različni interpretaciji, vendar če upoštevamo Ferrarovo mnenje glede indikatorja, ki meri strah pred kriminaliteto, ki ga bomo uporabili tudi sami, bi bilo tudi v našem primeru primerneje govoriti o občutkih ogroženosti in ne o strahu pred kriminaliteto.

2.3 DRUŽBENA NEENAKOST IN DRUŽBENA STRATIFIKACIJA

Najbolj razširjena oblika družbene stratifikacije, ki je posebna oblika družbene neenakosti v sodobnih družbah, je razredna slojevitost, katere osrednji lik je družbeni razred, ki je v naši nalogi neodvisna spremenljivka. Zato bomo na začetku poglavja podali konceptualno opredelitev obeh pojmov, nekaj besed pa bomo namenili tudi državi blaginje oziroma tipologiji režimov, ki so nam služili kot kriterij pri izbiri držav za primerjalno analizo vpliva družbenega razreda na strah pred kriminaliteto. Podali bomo tudi različne konceptualne opredelitve družbenega razreda, ki je, kot že rečeno, naša neodvisna spremenljivka ter si pogledali stanje pri nas.

2.3.1 Opredelitev

Sanje vsakega človeka so živeti v egalitarni družbi, družbi, v kateri so vsi člani enaki. Vendar to ostaja zgolj utopija, saj se vsaka družba, od najpreprostejše do najbolj kompleksne, sooča z neko obliko neenakosti (Haralambos in Halborn 1999, 29), saj je značilnost vseh družb neenaka distribucija materialnih ali simboličnih nagrad (Crompton 1993, 1).

Družbena neenakost pomeni neenako porazdelitev določenih dobrin, in sicer se poleg premoženjske (zajema materialno lastnino: denar, zemlja, nepremičnine ...) nanaša tudi na

neenako razporeditev moči (vsiljevanje lastne volje drugim) in ugleda (količina spoštovanja ali časti), pri čemer je bila prva navadno povezana z neenakostmi drugih dveh, in se torej nanaša na obstoj družbeno ustvarjenih neenakosti (Haralambos in Halborn 1999, 29-30).

Družbena stratifikacija oziroma slojevitost je posebna oblika družbene neenakosti, o kateri govorimo takrat, ko se na podlagi enakega ali podobnega premoženja ali ugleda oblikujejo družbene skupine, ki so med seboj v odnosih nadrejenosti in podrejenosti. Pripadniki istega sloja si delijo zavest o skupnih interesih in skupno identiteto. Pripadnost sloju določa posameznikove življenjske možnosti v smislu dostopa do različnih dobrin (Haralambos in Halborn 1999, 29-31).

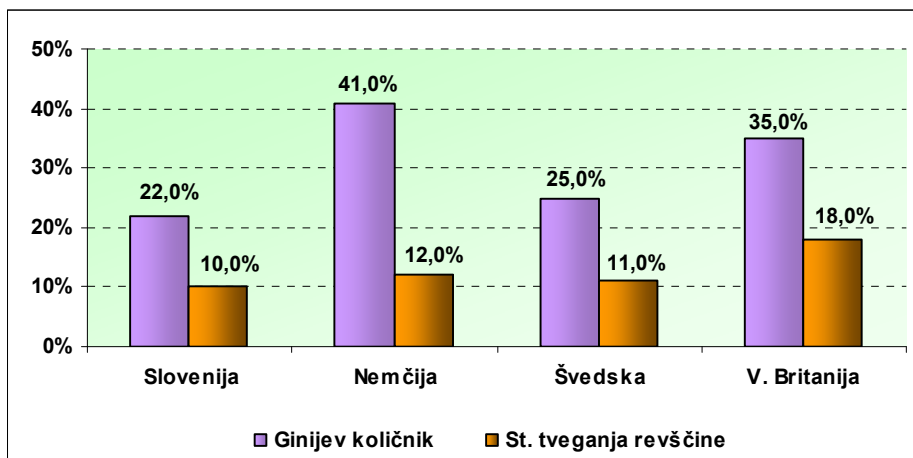
Podobno kot družbena neenakost tudi družbena stratifikacija ni nov pojav, temveč se spreminja le v svoji obliki. Tako poznamo odprte sisteme (v modernih družbah), ki omogočajo visoko stopnjo družbene mobilnosti in zaprte sisteme (npr. kastni sistem), ki omogočajo malo možnosti za družbeno mobilnost (Haralambos in Halborn 1999, 30).

Najbolj razširjeni obliki obeh pojavov v modernih družbah sta t. i. ekonomska neenakost, ter razredna slojevitost, slednja pa ima svoje korenine v kapitalizmu, ko so se pojavili t. i. »družbeni razredi«. Ekonomsko oziroma dohodkovno neenakost zasledimo tako v industrijsko najbolj razvitih državah kot npr. ZDA kakor tudi v manj razvitih državah (Butler in Watt 2007, 1). Poglejmo si, kakšno je stanje pri nas.

Vidimo, da je bila v Sloveniji v primerjavi z ostalimi državami, po kazalniku dohodkovne neenakosti, to je Ginijev količnik⁴ (glej Slika 2.2), le-ta v letu 2003 najnižja. Hkrati je bila v Sloveniji v tem letu najnižja tudi stopnja tveganja revščine. Če se navežemo na tip blaginje posamezne države, vidimo, da je dohodkovna neenakost, kakor tudi stopnja tveganja revščine, najvišja v državah z liberalnim in konzervativnim tipom, torej v državah z minimalno stopnjo socialne varnosti.

⁴ Ginijev količnik upošteva celotno distribucijo dohodkov. Če bi bila dohodkovna enakost popolna, bi znašal Ginijev količnik 0 %.

Slika 2.2 Ginijev količnik in stopnja tveganja revščine za leto 2003, primerjava držav

Vir: Eurostat (2005, 2-4).

Po mnenju nekaterih sociologov lahko družbena neenakost obstaja tudi brez družbene slojevitosti, saj naj bi hierarhijo družbenih skupin nadomestila hierarhija posameznikov. V ospredju so namreč poklici z različnimi stopnjami ugleda in ekonomskih nagrad, in ne več enaki interesi, način življenja in zavest, ki so bili v preteklosti značilni za pripadnike posameznega razreda (Haralambos in Halborn 1999, 30).

Družbena neenakost je pojav, ki ga nikakor ne bi smeli tolerirati. Medtem ko jo nekateri opravičujejo (kot npr. funkcionalisti), je za druge zgolj vir konfliktov (kot npr. konfliktni teoretiki) (Crompton 1993, 6-7).

Družbene neenakosti na nek način opravičuje tudi John Rawls (v Dragoš in Leskošek 2003, 31), saj neenakosti (socialne in ekonomske) deli na tiste, ki so še v mejah pravičnosti in na nepravične. Slednje so tisti del, ki jih družba nikakor ne bi smela dopuščati, in to je revščina (Dragoš in Leskošek 2003, 31).

Treba je vedeti, da je neenakost lahko pogoj za revščino, ni pa povzročena z revščino. To pomeni, da kljub večanju neenakosti ne sledi nujno tudi povečanje revščine (npr. materialna neenakost med višjim in srednjim razredom) oziroma, da je možna tudi neenakost brez revščine, medtem ko revščina brez neenakosti ni možna, saj je vsaka oblika revščine

produkt družbene neenakosti (Dragoš in Leskošek 2003, 31-32). Zato je za zmanjšanje revščine potrebno tudi določeno zmanjšanje neenakosti, s čimer se strinja večina sociologov, ki sprejemajo relativno teorijo revščine, ki temelji na presoji o tem, kaj je dostojen in nujen standard za določeno družbo v določenem času in za merjenje katere se uporablja življenjski standard (Haralambos in Halborn 1999, 133).

Kot že rečeno, je treba za zmanjšanje revščine v določeni meri zmanjšati tudi družbeno neenakost. Vendar je težko pričakovati, da se bo to zgodilo, saj je po mnenju Murrayja in Herrnsteina (v Vehovar in drugi 2009, 8) "*družbena neenakost morebiti celo nujna posledica gospodarske rasti*", kar je smoter vseh razvitih družb, zato je treba rešitev poiskati drugje. Ena izmed možnih rešitev je investiranje v zgodnje varstvo otrok, s čimer bi zmanjšali razlike v njihovih izobrazbenih dosežkih (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 13), kar bi posledično vodilo do visoke izobrazbe in vstop na trg dela (Moore v Vehovar in drugi 2009, 26). Kognitivna spodbuda otrok v zgodnjem otroštvu je namreč tista, ki botruje otrokovemu šolskemu uspehu, prav tako kognitivne spretnosti pridobivajo na veljavi, saj ostajajo pomembne na celotni karierni poti, medtem ko je formalna izobrazba pomembna le na začetku karierne poti (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 13-14).

Na izobraževalne dosežke otrok vplivajo tako ekonomski (dohodek staršev) kot neekonomski (čas, ki ga starši posvečajo svojim otrokom in kulturni kapital staršev) dejavniki (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 14).

a) Dohodek staršev - pogojuje njihovo zmožnost investiranja v prihodnost svojih otrok. Z večanjem dohodkovne neenakosti se potemtakem povečujejo tudi razlike v omenjenih zmožnostih, posledično se dohodek staršev prenese tudi na otroke (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 13-15).

Vendar je vpliv dohodkovne neenakosti na življenjske možnosti dvoumen (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 14), saj univerzalna dostopnost do izobraževanja ni izničila učinka starševskih virov na pridobivanje človeškega kapitala, kar je bila sicer ena ključnih postavk povojne politike (Vehovar in drugi 2009, 14-15).

b) Čas, ki ga starši posvečajo svojim otrokom - starši čedalje več časa posvečajo svojim otrokom, pri čemer se visoko izobraženi starši v ta namen odrekajo tako prostemu času (zaposlene matere), kakor dohodkom (več časa posvečajo tudi očetje). Prav tako je samo posvečanje časa v veliki meri osredotočeno na aktivno stimulacijo, torej "razvojni tip" dejavnosti. Poleg časa, ki ga starši posvečajo svojim otrokom, sta pomembna tudi kakovost interakcije med starši in otroci ter kakovost zunanje oskrbe otrok. Vse to pa ne velja za nizko izobražene starše (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 17).

(c) Učno okolje oziroma kulturni kapital staršev - je tisti, ki določa kakovost starševskih investicij v svoje otroke. Vendar kulturni kapital ni vezan le na izobrazbo ali dohodek, temveč je povezan tudi s starševskim vrednotenjem izobrazbe ter pogojuje kakovost starševskih spodbud. Prek njega starši na otroka prenašajo tudi jezikovne spretnosti (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 17-18).⁵

Iz povedanega je razvidno, da družinski dohodek ni ključni dejavnik pri izkoristku kognitivnega potenciala otrok, temveč so pomembnejši neekonomski dejavniki, torej razlike v izobraževalnih dosežkih niso posledica zgolj socioekonomskih značilnosti (Vehovar in drugi 2009, 16). Na neekonomske dejavnike država neposredno ne more vplivati (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 28), torej razlik v izobraževanju kakor tudi revščine ne moremo zmanjšati le z redistribucijo dohodka oziroma monetarnimi ukrepi (dohodkovna podpora je sicer nujna, ni pa zadostna), temveč je pomembnejša "*politika uravnavanja človeškega kapitala s spremljajočimi se ukrepi*" (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 16).

Obravnavana ideja Esping-Andersena za zmanjšanje revščine, to je vlaganje v kognitivni potencial otrok, je povezana tudi z državo blaginje. Preden se posvetimo omenjeni povezavi, si bomo pogledali različne tipe države blaginje.

⁵ Pomembnost kulturnega kapitala je Esping-Andersen dokazal v svoji analizi podatkov raziskave PISA, kjer je ugotovil, da ima kulturni kapital, v primerjavi s socioekonomskimi značilnostmi, večjo razlagalno moč, ko gre za kognitivne razlike. Kar sicer ne velja za nizko izobražene starše, ki zaradi pomankanja virov ne morejo primerno spodbujati svojih otrok (Vehovar in drugi 2009, 18).

2.3.2 Država blaginje

Z družbeno neenakostjo je do neke mere povezana tudi država blaginje, saj različni režimi s svojimi socialnimi transferji (denarna socialna pomoč, otroški dodatek, pokojnina, nadomestila v primeru brezposelnosti, bolezni itd.) nižajo delež revnega prebivalstva ter zagotavljajo neko splošno varnost. Sama teorija blaginjskega režima (*ang. Theory of welfare regime*) oziroma tipologija blaginje (*ang. Welfare state regime*) je tudi eden izmed pomembnejših načinov, s pomočjo katerega se v kapitalističnih družbah, predvsem z vidika stratifikacije, poskuša analizirati tovrstne razlike (Butler in Watt 2007, 101-102).

Najpogosteje se uporablja tipologija, ki jo je razvil Gosta Esping-Andersen leta 1990 v knjigi "*The Three Worlds of Welfare Capitalism*", katere osrednji element je koncept dekomodifikacije (*ang. Decommodification*) (Butler in Watt 2007, 102), ki se nanaša na stopnjo do katere lahko »ljudje vzdržujejo družbeno sprejemljiv življenjski standard, neodvisno od participacije na trgu dela« (Esping-Andersen v Hummelsheim in drugi 2010, 5). Pravice do socialnih ugodnosti temeljijo na ravnotežju treh sfer države, trga in družine. Posamezne države so v tipologiji razvrščene na podlagi njihove zmožnosti promoviranja dekomodifikacije (Esping-Andersen v Butler in Watt 2007, 102).

Tipologija »treh svetov« (Esping-Andersen v Butler in Watt 2007, 103-104):

(a) Liberalni režim

Osrednjo vlogo ima trg, vloga države in družine je zgolj obrobna. Država nudi le minimalno pomoč, saj naj bi višje stopnje transferjev odvrčale posameznike od ponovnega vstopa na trg dela. Posledično je stopnja dekomodifikacije minimalna. Pogoji za pridobitev pomoči so zelo strogi in pogosto povezani s stigmatizacijo. Ciljna skupina blaginje so pripadniki nižjega razreda. Davki so relativno nizki, splošna stopnja zaposlenosti, kakor tudi stopnja zaposlenosti žensk, je visoka predvsem zaradi pritiskov trga. Režim je značilen predvsem za ZDA in nekatere Anglo-saksonske države (Kanado, Veliko Britanijo in Irsko).

(b) Sociodemokratski režim

Osrednjo vlogo ima država, ki zagotavlja velikodušno in univerzalno pomoč, s čimer

predvsem brezposlene odvrča od revščine. Posledično je stopnja dekomodifikacije maksimalna. Socialne ugodnosti so namenjene vsem, bogatim in revnim, posledično se plačujejo visoki davki, vendar ti omogočajo pomoč vsem. Režim v veliki meri podpira zaposlenost žensk, torej gre za visoko stopnjo defamilizacije, koncept, ki spodbuja ekonomsko neodvisnost žensk, saj država maksimizira delovna mesta tako za moške kot ženske, pri čemer je država sama glavni zaposlovalec žensk. Vloga družine in trga je zgolj obrobna. Režim je značilen za skandinavske države, predvsem Švedsko in Dansko.

(c) Konzervativni (korporativni) režim

Nahaja se na vmesni stopnji ter zaradi močne vloge Cerkve stremi k ohranjanju statusnih razlik. Ugodnosti so vezane na zaposlitveni status posameznika, kar pomeni, da tisti, ki ne sodelujejo na trgu dela, niso deležni le-teh, npr. ženske, ki so doma in skrbijo za družino, katerih glavna naloga je zagotavljanje socialnih veččin. To sicer ne velja za brezposelne, saj »delujejo« znotraj trga dela. Moški velja za glavnega preskrbnika družine v smislu dohodka, posledično je stopnja dekomodifikacije visoka zgolj za hranitelja, stopnja defamilizacije pa nizka. Režim ne spodbuja storilnosti trga, zato je njegova vloga obrobne narave, vloga države pa zgolj pomožne narave. Značilen za kontinentalne in južnoevropske države, kot so Nemčija, Avstrija, Francija, Italija.

Sam konzervativni režim naj bi se v določeni meri razlikoval med državami osrednje Evrope in bolj južnimi državami, kot so npr. Italija, Grčija, Španija in Portugalska, kjer se zagotavljanje socialne varnosti pričakuje s strani družine. Zato nekateri avtorji zagovarjajo štirimodelno tipologijo, torej delitev konzervativnega režima na dve veji, čemur pa Esping-Andersen ni ravno naklonjen (Butler in Watt 2007, 105-106).

Po mnenju Esping-Andersena (v Vehovar in drugi 2009, 13) se bo v prihodnosti povečala družbena vrednost otrok, saj bodo ti, zaradi vse bolj starajoče se populacije, v odrasli dobi kot delovno sposobna populacija morali vzdrževati odvisno populacijo. Vzporedno s staranjem populacije pa se povišujejo tudi socialni transferji (Socialni razgledi v Vehovar in drugi 2009, 25), kar zmanjšuje finančno vzdržnost države blaginje.

Vemo, da socialni transferji zmanjšujejo stopnjo revščine, količina socialnih transferjev pa je odvisna od vzdržnosti (socialne) države blaginje. Slednja je lahko dolgoročno vržna le v

primeru, »kadar imamo opraviti s polno oziroma visoko stopnjo zaposlenosti, vključno z visoko stopnjo zaposlenosti žensk« (Vehovar in drugi 2009, 19). Potemtakem je vzdržnost države blaginje v veliki meri pogojena z izobraženim prebivalstvom, saj je slednje zaposljivo, hkrati pa prejema visoke dohodka, kar zvišuje tudi raven državnih prispevkov in posledično omogoča finančno vzdržnost države blaginje (Vehovar in drugi 2009, 32). Torej, če želimo doseči vzdržnost države blaginje, je v prvi vrsti treba ustvariti razmere, v katerih bi zagotovili kar najvišjo izobrazbo celotne populacije. Vzpostavitev omenjenih razmer pa ogrožajo prav vse večja dohodovna neenakost, ki do neke mere ogroža življenjske možnosti revnih otrok ter demografske spremembe (nestabilnost družin, enostarševstvo in imigracija, vendar le v navezavi z revščino) (Vehovar in drugi 2009, 13). Vpliv dohodkovne neenakosti na izkoristek kognitivnega potenciala otrok smo že obravnavali, v tem kontekstu pa nas zanima predvsem, kako različni tipi države blaginje pripomorejo k čim boljšemu izkoristku kognitivnega potenciala otrok.

Dednost dohodka (korelacija med dohodkom staršev in otrok) je tesno povezana s prevalenco dohodkovne neenakosti, posledično so tudi razlike med državami velike. Kot ugotavlja Esping-Andersen (v Vehovar in drugi 2009, 19-20), je v skandinavskih državah (Danska, Švedska) dohodkovna neenakost dokaj nizka, zato je tudi dednost dohodka, v primerjavi z ostalimi državami, relativno nižja. Obe državi imata sociodemokratski tip države blaginje, ki omogoča tudi visoko stopnjo zaposljivosti žensk, ki je eden izmed pogojev za vzdržnost socialne države, hkrati pa omogoča kakovostno vrtčevsko oskrbo, kar posledično omogoča tudi usklajevanje zaposlitve in materinstva (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 19-21).

Iz povedanega je razvidno, da je zmanjševanje družbene neenakosti in predvsem revščine do določene mere pogojeno tudi s tipom države blaginje. Kot smo že povedali, socialni transferji sicer zmanjšujejo stopnjo revščine, vendar se zmanjšanje med državami razlikuje prav glede na tip države blaginje (drugačen obseg in radodarnost). Glede na to, da na izkoristek kognitivnega potenciala otrok v veliki meri vpliva okolje, v katerem odrašča, je treba zagotoviti enake začetne možnosti za vse. Vendar na to okolje zgolj s socialnimi transferji ne moremo odločilno vplivati. Nordijske družbe so npr. uspešno zmanjšale

revščino otrok na eni strani prav z zagotavljanjem širših ekonomskih podpor v dobro družin, po drugi strani pa s spodbujanjem zaposlovanja žensk, saj zaposlenost matere verjetnost, da bo otrok reven, zmanjša za 3- do 4-krat. To pa je pomembno predvsem v primeru enostarševskih družin, ki so bolj dovzete za revščino. Zaposlenost mater v gospodinjstvih z nižjimi dohodki vodi tudi k zmanjšanju bremena dohodkovne redistribucije (Esping-Andersen v Vehovar in drugi 2009, 19). Dodatno so vzpostavile kakovostno mrežo vrtčevske oskrbe, kar omogoča dober kognitivni razvoj otroka ob zaposleni materi. Sociodemokratski režim države blaginje (oz. skandinavski model) je torej tisti, ki s svojimi značilnostmi najbolj prispeva k zmanjšanju družbene neenakosti (Vehovar in drugi 2009, 22).

Omenjena tipologija ima dva namena, in sicer (a) nam služi kot kriterij pri izbiri držav za primerjalno analizo vpliva družbenega razreda na strah pred kriminaliteto, torej vsaka izbrana država ima določen tip blaginje in (b) nam ponudi eno izmed možnih interpretacij dobljenih rezultatov. Analiza na podatkih Evropske družboslovne raziskave 2004/05, ki jo je izvedla Hummelsheimova s sodelavci (2010, 15) namreč kaže, da obstaja neka povezava med tipom blaginje ter različnimi nacionalnimi stopnjami strahu pred kriminaliteto. Ugotovili so namreč, da je višja stopnja socialnih izdatkov povezana z nižjo stopnjo strahu pred kriminaliteto. S tem, ko država z visoko stopnjo socialne varnosti zmanjša socialne in ekonomske negotovosti, ki se odražajo v delu ocene strahu na nivoju posameznika, se to odraža tudi v celotni nižji stopnji strahu pred kriminaliteto. Pri tem je potrebno poudariti, da avtorji ne govorijo o vzročnosti temveč zgolj o povezanosti.

2.3.3 Družbeni razred

Da bi bolje razumeli razredno slojevitost, moramo najprej poznati pojem »razred«, ki je, kot že rečeno, osnovnega pomena, ko govorimo o sodobni družbeni stratifikaciji ter način kategorizacije posameznikov v razred, hkrati pa je naša neodvisna spremenljivka.

Poznamo več opredelitev pojma »razred«, in sicer ga nekateri uporabljajo za opis skupin, rangiranih v neko hierarhično ureditev, drugi za prikazovanje družbenega položaja oziroma

prestíža posameznikov ali skupin, tretji kot splošni opis struktur materialne neenakosti. Na podlagi teh treh opisov vidimo, da se je v preteklosti pojem »razred« pogosto uporabljal za opis neenako nagrajenih skupin. Treba je omeniti, da ta oblika grupiranja ni opredeljena s formalnimi in zakonskimi razlikami, temveč z rezultati tekmovanja v pridobivanju materialnih virov (Crompton 1993, 10).

Najbolj znani opredelitvi pojma »razred« sta tisti, ki sta ju podala Karl Marx in Max Weber, ki veljata za starosti, kadar govorimo o družbeni stratifikaciji.

Marx je s pojmom »razred« označeval glavne sloje v vseh stratifikacijskih sistemih, medtem ko večina sodobnih sociologov pojem uporablja zgolj za sloje v kapitalističnih družbah. Po mnenju Webra pa so se razredi razvili v tržni ekonomiji (Haralambos in Halborn 1999, 41-45).

Po Marxu je razred družbena skupina, katere člani imajo skupen odnos do proizvodjalnih sredstev (vladajoči razred, t. i. buržoazija, ki poseduje in ima nadzor nad proizvodjalnimi sredstvi, vendar sama ne proizvaja ter podrejeni razred, t. i. proletariat, ki lahko prodaja le svoje delo, torej proizvaja).⁶ Osnova za razvoj razrednih družb sta tako po mnenju Marxa zasebna lastnina in akumulacija presežnega premoženja. Po Webru pa je razred družbena skupina, katere člani imajo podoben tržni položaj, posledično prejemajo podobne ekonomske nagrade in imajo podobne življenjske možnosti, pri čemer na slednje neposredno vplivajo prav ekonomske nagrade. Za Webra je torej razredni položaj posameznika v osnovi njegov tržni položaj, ki pa je odvisen od posameznikove izobrazbe, veščin itd. Iz povedanega je torej razvidno, da sta kljub različnemu »kriteriju« za določanje razrednega položaja tako Marx kot Weber v razredu videla ekonomski pojem (Haralambos in Halborn 1999, 41-45).

⁶ Poleg obeh glavnih razredov je Marx priznaval tudi obstoj srednjega razreda, t. i. male buržoazije (uradniški delavci). Pripadniki omenjenega razreda ne posedujejo sredstev produkcije, temveč intelektualne veščine, s čimer prav tako kot proletariat doprinesejo k presežni vrednosti vladajočega razreda (Haralambos in Halborn 1999, 64).

Prav tako se oba strinjata glede delitve na tiste, ki posedujejo proizvodna sredstva in tiste, ki jih ne. Vendar s to razliko, da je Marx ločil le dva razreda (prej omenjena buržoazija in proletarit), Weber pa štiri, in sicer: (a) višji razred z lastnino; (b) beloovratniški delavci brez lastnine; (c) mala buržoazija in (d) razred manualnih delavcev (Haralambos in Halborn 1999, 45).

Za razliko od Marxa se Weber ni osredotočal zgolj na materialne neenakosti (ekonomske nagrade), temveč tudi na statusne neenakosti (družbena čast). Weber je bil namreč mnenja, da je lahko osnova za oblikovanje skupin, kolektivno delovanje in pridobitev politične moči, poleg razreda, tudi status. Statusna skupina sestoji iz posameznikov, ki so nagrajeni s podobno družbeno častjo in si posledično delijo tudi podoben statusni položaj. Tako se po Weberu razred nanaša na neenako porazdelitev ekonomskih nagrad, status pa na neenako porazdelitev družbene časti. Pri tem je treba poudariti, da tisti s podobnim razrednim položajem ne pripadajo nujno tudi isti statusni skupini. Kot npr. na novo obogateli, ki so zaradi svojega življenjskega sloga in kulture (govor, oblačenje, vedenje) iz statusne skupine privilegiranih izključeni (Haralambos in Halborn 1999, 45-46).

Pod vplivom Marxa in Webra je deloval tudi neomarksist Pierre Bourdieu (v Butler in Watt 2007, 172), ki je posledično tudi sam v razredu videl ekonomski pojem, se pravi, da gre za skupine, strukturirane na podlagi ekonomskih odnosov, vendar s to razliko, da njegov koncept razreda, poleg materialne (ekonomska), vsebuje tudi simbolno (status, prestiž) in kulturno komponento. V tem pa se Bourdieu razlikuje tako od Marxa kakor tudi od Webra, saj se ne osredotoča zgolj na materialne neenakosti tako kot Marx in uspešno združi razredno ter statusno moč, ki ju Weber sicer ločuje.

Razred po mnenju Bourdieua (v Butler in Watt 2007, 173) tako ni zgolj enodimenzionalna kategorija, kjer ima posameznik že vnaprej določen razredni položaj, temveč kot racionalen in dinamičen, ki ga zadevajo načini, na katere posamezniki ali skupine (iz)rabljajo vire v družbenih odnosih moči. Distribucija teh virov pa tvori osnovo za strukturo razreda. Ti viri so v različnih oblikah kapitala, pri čemer Bourdieu opredeljuje kapital kot »*nabor dejansko uporabnih virov in moči*« (Dragoš in Leskošek 2003, 43).

Te oblike kapitala so (Bourdieu v Butler in Watt 2007, 173):

- a) ekonomski kapital – materialni in finančni viri (npr. prihodek, bogastvo, nepremičnine ...);
- b) kulturni kapital – viri v obliki simbolnih dobrin (knjige, umetniški proizvodi, glasbeni inštrumenti) – veščin, ki jih pridobimo s primarno socializacijo (izražanje, vedenje) – nazivov in različnih certifikatov (izobrazbena potrdila);
- c) socialni kapital – viri, pridobljeni na podlagi družbenih odnosov in članstva v socialnih omrežjih. Kapital olajšuje dosegljivost in (iz)rabo ostalih oblik kapitalov (Dragoš in Leskošek 2003, 44).

Omenja tudi četrti tip kapitala, in sicer »simbolni kapital«, prek katerega je legitimizirano posedovanje in delitev drugih oblik kapitala, saj predstavlja vire, ki so posamezniku na voljo na osnovi časti in prestiža (Bourdieu v Butler in Watt 2007, 173).

V Bourdiejevem modelu razreda je razredni položaj določen z dvema koordinatama, pri čemer se prva nanaša na obseg, t. j. skupno količino posedovanega, predvsem ekonomskega in kulturnega kapitala ter druga na sestavo, t. j. velikost posamezne vrste kapitala. Ker se tako obseg, kot sestava vseh oblik kapitala tekom časa spreminjata, posameznik z njihovim posedovanjem ne more delovati statično (Butler in Watt 2007, 173).

Vse tri oblike kapitala omogočajo posameznikom njihov boj za pozicije znotraj družbenega prostora, posledica teh različnih omogočanj pa privede do tega, da posamezni razredi razvijejo in zasedejo podoben »habitus« (Bourdieu v Crompton 1993, 173).

Habitus (začetna pozicija posameznika) je sistem trajnih in prenosljivih dispozicij, ki jih pridobimo s primarno socializacijo (Dragoš in Leskošek 2003, 45) – skozi katere zaznavamo, sodimo in delujemo v svetu, pri čemer dispozicije zajemajo tako kognitivno (mišljenje, odnosi) kot emotivno dimenzijo (čustva) (Butler in Watt 2007, 173-174). Sistem dispozicij oziroma svoj habitus, ki ga ljudje pridobijo, je odvisen tudi od pozicije, ki jo zasedajo v družbi, to je od njihove količine kapitala, ki ga posedujejo (Bourdieu v Butler in Watt 2007, 174). Družbeni razred namreč močno vpliva tako na porabo dobrin kot tudi na

življenjske vzorce (O'Brien in Ó Fathaigh 2004, 8), npr. oseba z ozadjem delavskega razreda bo imela življenjske vzorce (način govora, vedenja, oblačenja, odnosov) značilne za ta razred, prav tako je sama poraba dobrin manjša in drugačna (Butler in Watt 2007, 174).

Kot vidimo, je Bourdieu že zgodaj prišel do spoznanja, da pri razredni strukturi ni pomemben zgolj ekonomski kapital, temveč tudi kulturni in socialni kapital, pri čemer slednji v sodobni družbi čedalje bolj pridobiva na veljavi.

Vse zgoraj omenjene oblike kapitala so med seboj povezane, saj socialni kapital (socialne mreže) omogoča neposreden dostop do ekonomskega kapitala (posojila, subvencije) ter tudi povečanje kulturnega kapitala (sodelovanje z eksperti ali prek uradnih institucij). Hkrati pa mora posameznik za pridobitev samega socialnega kapitala namerno investirati tako v ekonomski kot tudi v kulturni kapital (Portes 1998, 4).

Glede na povedano je potemtakem socialni kapital predvsem značilnost višjega, mogoče tudi srednjega razreda, ki si zaradi večje količine ekonomskega in kulturnega kapitala lahko omogočijo investiranje vanj, medtem ko je njegovo pomanjkanje ena izmed značilnosti nižjega razreda (Hale v Grohe 2006, 66).

Sam interes za socialni kapital se je močno povečal predvsem v zadnjem desetletju, prav tako se je upraba koncepta razširila na različna družbena področja (Portes 1998, 2). Saj, kot vemo, je v današnji družbi boj za kakršen koli položaj še toliko bolj izrazit in brez socialnega kapitala, t. j. pravega kroga socialnih mrež, je uspeh minimalen.

Glede na to, da bomo v našem primeru uporabili ISEI klasifikacijo (pog. 3), ki posameznike v družbeni razred uvršča na podlagi informacij o povprečnem dohodku (ekonomski kapital) in izobrazbi (kulturni kapital), menim, da je Bourdieujeva opredelitev razreda v našem primeru najprimernejša.

2.3.4 Stanje pri nas

Kot smo videli v enem izmed prejšnjih podpoglavij, je za Slovenijo značilna nizka stopnja dohodkovne neenakosti, večina prebivalcev pa je na podlagi dohodka, ki je izračunan za administrativne namene, uvrščena v srednji razred (Socialni razgledi 2008, 40). Srednji razred prevladuje tudi, kadar gre za samouvrščanje na podlagi materialnega standarda (Makarovič in skupina 2010).

Slovenija je socialna država, ki je sicer zmanjšala obseg socialnih pravic, vendar kljub temu uspela ohraniti nekatere vzvode države blaginje za zmanjšanje revščine otrok (Črnak-Meglič v Vehovar in drugi 2009, 23). Po drugi strani pa je za Slovenijo značilna nizka stopnja rodnosti, kar ob starajočem se prebivalstvu predstavlja problem za vzdržnost tako države blaginje kot tudi pokojninske blagajne (Vehovar in drugi 2009, 25). Vendar dokaj nizka stopnja dohodkovne neenakosti pomeni tudi dokaj nizko dednost dohodka, kar kaže na podobnost skandinavskemu modelu. Podobnost s skandinavskim modelom se kaže tudi pri visoki zaposlenosti žensk in razširjeni mreži vrtcev. Dodatno Vehovar s sodelavci ugotavlja, da je tudi v Sloveniji prišlo do preobrata od ekonomskega h kulturnemu kapitalu (Vehovar in drugi 2009, 17-25).

3 MERJENJE

V tem poglavju si bomo podrobneje pogledali načine merjenja naših obravnavanih konceptov, to sta strah pred kriminaliteto, ki je v našem primeru odvisna spremenljivka ter družbeni razred, ki ima vlogo neodvisne spremenljivke.

3.1 MERJENJE STRAHU PRED KRIMINALITETO

Kot smo omenili že v prejšnjem poglavju, je sama opredelitev koncepta strahu pred kriminaliteto težavna, kar povzroči tudi težave samega merjenja. Vendar različni rezultati niso posledica le različnih opredelitev, temveč tudi uporabe različnih metod in inštrumentov merjenja. Še več, metodološki problemi preprečujejo tudi uporabno posploševanje dobljenih rezultatov (Ferraro in LaGrange 1987, 70).

Na podlagi metodoloških problemov, ki dopuščajo možnost, da je prevalenca strahu pred kriminaliteto prikazana napačno, nekateri raziskovalci postavljajo pod vprašaj veljavnost merskih inštrumentov, ki se uporabljajo za merjenje strahu pred kriminaliteto (Farrall in drugi 1997, 659). Kot ugotavlja sam Farrall s sodelavci (1997, 659), prevalenca strahu ni toliko odraz "družbene realnosti", temveč je bolj odvisna od uporabljenega merskega inštrumenta. Fattah (v Meško 1999, 106) pa se med drugim sprašuje, ali je čustvovanje posameznika sploh možno izmeriti zanesljivo, objektivno ter veljavno.

Glede na dejstvo, da je strah čustvo in ga iz tega razloga ne moremo meriti neposredno, se raziskovalci za merjenje strahu najpogosteje poslužujejo metod s področja psihologije, pri čemer poznamo dva glavna pristopa, in sicer:

- a) opazovanje psiholoških procesov, povezanih s strahom in
- b) viktimološke preglede, kot način raziskovalne tehnike, kjer gre za pojasnjevanje osebnega odnosa do določene problematike (Filipčič 1999, 53).

Pomanjkljivost prvega je predvsem v tem, da ne odkriva neposrednega vira strahu ter ne razlikuje med strahom pred kriminaliteto in drugimi oblikami strahu (npr. strah pred avtomobilsko nesrečo) (Warr 2000, 456). Pomanjkljivost drugega pa je v tem, da posameznik na vprašanje, ali ga je strah določene situacije, poda le odgovor, ki predstavlja kognitivno sodbo o tem, kako bi reagiral v tovrstni situaciji, saj se večina vprašanj, uporabljenih v viktimoloških pregledih, nanaša predvsem na mišljenje in ocene posameznikov glede njihovega odnosa do določene problematike, ter da se v celoti zanašajo na spomin respondentov pri določanju njihove stopnje strahu in preteklih viktimizacij (Filipčič 1999, 54).

V raziskavah, ki preučujejo strah pred kriminaliteto, se najpogosteje uporablja slednji pristop, saj kljub njegovim pomanjkljivostim in temu, da meri strah zgolj posredno, velja, da je tak način merjenja najbližje opazovanemu čustvu (Filipčič 1999, 54).

Mnogi raziskovalci se soočajo tudi z dilemo, ki se nanaša na širino merjenja samega koncepta, in sicer ali je strah bolje meriti globalno ali specifično (McCrea in drugi 2005, 8). Kadar strah merimo s t. i. globalnimi meritvami, pomeni, da ga merimo z indikatorjem, sestavljenim iz enega vprašanja (Hale v McCrea in drugi 2005, 8).

Glavne pomanjkljivosti globalnega načina merjenja so naslednje:

- a) nezmožnost razlikovanja strahu v povezavi s specifičnimi KD, saj je indikator splošne narave, kar posledično pomeni tudi nezmožnost razlikovanja strahu pred osebno in premoženjsko kriminaliteto (Fattah in Sacco v Fattah 1993, 9);
- b) nezmožnost zavedanja vpliva zgolj ene oblike kriminalitete na odnos do ostalih oblik kriminalitete, saj se, kot smo že omenili, KD razlikujejo tako po resnosti kakor tudi posledicah in verjetnosti dogodka (Warr in Stafford 1983, 1038). Ženske je npr. bolj strah posilstva, ki vpliva tudi na njihov odnos in reakcije do ostalih oblik kriminalitete (Ferraro 1996, 668), medtem ko je starejše bolj strah npr. vloma, še posebej, če so doma, saj so tako podvrženi večji verjetnosti osebne viktimizacije in ne zgolj premoženjski škodi (Warr v Fattah 1993, 9-10);
- c) vprašanja so zaprtega tipa, kar posledično vodi k precenjevanju dejanske prevalence strahu (Farrall in drugi 1997, 662) ter
- d) ta način merjenja naj bi bil bolj dovzeten za napake v primerjavi z indikatorji, ki so sestavljeni iz več vprašanj (Ferraro in LaGrange v Will in McGrath 1995, 165).

Glede na omejitve globalnih meritev nekatere študije zajemajo širši spekter vprašanj za merjenje strahu pred kriminaliteto. Primera takega vprašanje sta npr. "Kako varni se počutite, kadar ste sami doma, ko se že stemni?" in "Kako strah vas je, da boste viktimizirani?" (Pantazis 2000, 418), ki pa sta prav tako indikatorja, sestavljena iz enojnega vprašanja.

Dober, čeprav ne idealen pristop k merjenju strahu pred kriminaliteto, je uporaba enojnega indikatorja za merjenje strahu pred točno določenim kaznivim dejanjem⁷, saj v tem primeru pridobimo bolj veljavne in zanesljive rezultate (Ferraro in LaGrange 1987, 74-75).

Nasproti globalnim meritvam imamo t. i. specifične meritve strahu, ki merijo strah pred točno določenim KD. Specifične meritve se od globalnega načina merjenja razlikujejo

⁷ Warr in Stafford (1983) sta v svoji raziskavi med rezidenti Seattla kot indikator uporabila vprašanje: »Kako strah vas je, da boste postali žrtev -16 tipov kaznivih dejanj - v vašem vsakdanjem življenju?«

predvsem v tem, da upoštevajo tudi časovni, prostorski in družbeni kontekst. Še več, razlikujejo tudi med različnimi dimenzijami strahu (npr. emotivne/kognitivne sodbe, osebna/premoženjska kriminaliteta, hipotetične/realne situacije). Kljub temu, se zaradi nižjih stroškov in hitrejše izvedbe pogosteje uporabljajo globalne meritve (McCrea in drugi 2005, 9).

3.1.1 Kritike merjenja

Kot že rečeno, se za merjenje strahu pred kriminaliteto najpogosteje uporabljajo globalne meritve, torej se le-ta meri z indikatorjem, sestavljenim iz enega vprašanja. Sedaj pa se bomo dotaknili vprašanja veljavnosti tovrstnega načina merjenja ter podali nekaj kritik, ki se nanašajo na vprašanja, ki se najpogosteje uporabljajo v tovrstnih raziskavah.

Če se najprej dotaknemo veljavnosti meritev strahu pred kriminaliteto, je treba povedati, da je indikator veljaven le v primeru, če ustreza merjenemu pojavu. Torej, če za primer vzamemo vprašanje "Kako varni se počutite, kadar sami hodite po vašem okolišu, ko se že stemni?", ki se najpogosteje uporablja kot indikator za merjenje strahu, se moramo najprej vprašati, ali slednji dejansko meri strah. Če upoštevamo opredelitev, da je strah pred kriminaliteto negativna čustvena reakcija, ki jo povzročijo kriminaliteta in simboli, ki so z njo povezani in umeščenost omenjenega indikatorja v kognitivno dimenzijo, kjer dejansko predstavlja sodbo o ogroženosti (Ferraro in LaGrange 1987, 71-72), potem je indikator kot merski instrument strahu pred kriminaliteto neveljaven. Strah namreč ni občutek ogroženosti, temveč ga slednji oblikuje oziroma je njegova posledica (Warr 2000, 454). Torej bi bilo tudi v našem primeru, kot smo predhodno že omenili, pravilneje dobljene rezultate interpretirati kot občutke ogroženosti.

Poleg že omenjenih pomanjkljivosti si pogledjmo še nekatere očitke, ki se nanašajo na vprašanje "Kako varni se počutite, kadar sami hodite po vašem okolišu, ko se že stemni?" Ti so naslednji:

- a) nezmožnost ločevanja med strahom in občutki ogroženosti. Vprašanje namreč meri tveganje posameznika v omenjeni situaciji, kar pa ni čustvena reakcija, temveč

sodba o verjetnosti kriminalne viktimizacije. Prav tako se lahko zgodi, da osebe, ki se počuti ogroženo v tej situaciji, ni nujno tudi strah, temveč se le zaveda relativnega tveganja (Ferraro in LaGrange 1987, 76);

- b) nejasnost zaradi neuporabe besede kriminaliteta v samem vprašanju, kar pomeni, da obstaja verjetnost, da respondenti ne poročajo eksplicitno o strahu pred kriminaliteto, saj je nekoga lahko strah npr. da ga bo na območju z veliko prometa povozil avto;
- c) nejasno določen konceptualni okvir določenih besed, kot npr. »okoliš«, katerega interpretacija je prepuščena respondentom ter del vprašanja »hoditi sam ponoči«, ki je deloma neuporaben, saj naj bi večina ljudi to počela zelo redko ali nikoli, in del vprašanja »ali se oziroma bi se počutili varne«, ki zamenjuje hipotetične in realne ocene varnosti (Garofalo v Ferraro in LaGrange 1987, 76-77).

Pogosto uporabljena indikatorja strahu, za katera prav tako veljajo nekatere izmed omenjenih pomanjkljivosti, sta tudi vprašanja »Kako varni se počutite oziroma bi se počutili biti ponoči sami v svojem okolišu?« (National Crime Survey) ter »Ali je tukaj kje okoli – to je znotraj 1 milje – kjer bi vas bilo strah hoditi same ponoči?« (General Social Survey). Slednji se sicer, v primerjavi z ostalima dvema, z uporabo besede »strah« uspe dotakniti emotivne dimenzije, torej strahu, vendar pa njegovo uporabnost izničijo ostale pomanjkljivosti (Garofalo v Ferraro in LaGrange 1987, 77).

Kot vidimo, se raziskovalci pri merjenju strahu pred kriminaliteto srečujejo s takšnimi ali drugačnimi metodološkimi problemi, vendar lahko kljub vsem pomanjkljivostim rečemo, da nam omenjeni indikator pokaže neko splošno sliko o tem, kako varne se počutijo vprašani v svojem okolju.

Prav tako je kritik deležna vedenjska dimenzija. Medtem ko kritiki uporabe te dimenzije menijo, da naj bi bila taka vedenja prej posledica kot pa indikator strahu, zagovorniki poudarjajo, da so dejanja ljudi boljši pokazatelj njihove stopnje strahu kot to, kar povedo (Van Beek 2004, 15).

Miethe (1995, 25) kot eden izmed kritikov pravi, da obstajajo različne razlage, zakaj varovalni ukrepi, ki jih sprejmejo ljudje za svojo zaščito, nimajo velikega vpliva na zmanjšanje tveganja viktimizacije, in sicer ena izmed razlag pravi, da naj bi bilo veliko ljudi, ki se zaščitijo takih, ki jim tega ni treba, saj je njihova stopnja ogroženosti že sama po sebi minimalna in druga, da se zaščitijo predvsem ljudje, ki so že bili viktimizirani.

Vprašanje »Kako varni se počutite, kadar sami hodite po vašem okolišu, ko se že stemni?« je kot indikator strahu uporabljen tudi v raziskavi Anketa o žrtvah kriminala, 2001 (Statistični urad RS 2001) in Evropski družboslovni raziskavi, 2002/03 (Jowell in The Central Co-ordinating Team 2003), ki ju bom analizirala tudi sama. Kljub globalnemu načinu merjenja lahko rečemo, da indikator zaradi uporabe besed »okoliš« in »ko se že stemni« do določene mere upošteva tudi prostorski in časovni kontekst. Glede na to, da bomo sami uporabili sekundarne podatke, ni treba posebej poudarjati, da na merjenje obravnavanih konceptov nismo imeli vpliva, zato bomo pri interpretaciji dobljenih rezultatov pazljivi in bomo upoštevali omenjene pomanjkljivosti.

Če velja, da se v delu ocene strahu posameznika zrcalil tudi odnos do širših družbenih bojazni, pa je omenjeno vprašanje po mnenju Hummelsheimove in sodelavcev (2010, 8), ki so preučevali povezanost med tipom države blaginje in strahom pred kriminaliteto, prav zaradi svojih pomankljivosti oziroma nejasnosti primerno za merjenje slednjih.

3.2 MERJENJE RAZREDNE STRUKTURE

Preden se posvetimo načinom merjenja razredne strukture, je treba še enkrat opozoriti, da je družbeni razred naša osrednja neodvisna spremenljivka.

Delitev dela je bila že zelo zgodaj spoznana kot jedro družbene neenakosti. Tržni položaj posameznikov je postal eden glavnih virov življenjskih priložnosti, katerega osrednji indikator je poklic. Slednji je tako postal glavna dimenzija družbene stratifikacije (Rose 2005, 1). To dejstvo je botrovalo razvoju različnih načinov socioekonomskih (poklicno

statusnih)⁸ meritev, ki temeljijo na informacijah o poklicih (Ganzeboom in Treiman, 1996, 202).

Poklici so v družbi ovrednoteni različno, nekateri so plačani manj, drugi več, kar posledično pripelje do družbene neenakosti. V primeru, da bi vsi opravljali enako delo oziroma bi bili za svoje delo plačani enako ne glede na poklic, družbena neenakost v smislu ekonomske (dohodkovne) neenakosti v družbi ne bi obstajala.

Poznamo dve skupini socioekonomskih (poklicno statusnih) shem, in sicer zvezne sheme in kategorične razredne sheme. Kategorične sheme delijo družbo v omejeno število nepovezanih (*ang. Discrete*) kategorij, in predvidevajo, da obstaja število družbenih kategorij, katerih različnost je jasno vidna (notranja homogenost in zunanja heterogenost).⁹ Zvezne sheme na drugi strani omogočajo neomejeno število ocenjenih razlik med poklicnimi skupinami in na splošno predvidevajo, da lahko razlike med poklicnimi skupinami zajamemo le v eni dimenziji in jih posledično lahko predstavimo tudi z enojnim parametrom (Ganzeboom in drugi 1992, 3-4).

Med zvezne sheme, ki merijo distributivni vidik neenakosti, uvrščamo prestižne skale in socioekonomske indekse, med kategoričnimi razrednimi shemami, ki poleg distributivnega vidika merijo tudi odnosni (*ang. Relational*) vidik neenakosti (Rose 2005, 1-2), pa sta najbolj znani EGP shema in Wrightova shema, nekoliko manj shema Esping-Andersena. Omenjene sheme bomo v nadaljevanju tudi podrobneje predstavili.

Prestične skale – poskušajo meriti splošni ugled oziroma zaželenost poklicev znotraj populacije (Crompton 1993, 13). Predpostavlja se namreč, da lahko na podlagi splošnega ugleda poklicev znotraj populacije določimo stratifikacijsko ureditev. Kar pomeni, da bo posameznik, ki opravlja poklic, ki je po mnenju javnosti najbolj ugleden, v

⁸ Termin socioekonomska klasifikacija se uporablja kot generično ime za različne načine merjenja stratifikacije. Termin »poklicni status« pa se uporablja predvsem v ameriški literaturi (Rose 2003, 1).

⁹ Zunanja heterogenost pomeni, da se člani posamezne družbene kategorije razlikujejo od članov ostalih kategorij, medtem ko notranja homogenost pomeni, da so si člani znotraj posamezne kategorije med seboj relativno podobni (Ganzeboom in drugi 1992, 3).

stratifikacijskem sistemu uvrščen najvišje in si zasluži tudi najvišjo ekonomsko nagrado in obratno. Gre torej za subjektivni pristop ustvarjanja stratifikacijskega sistema. Ta način merjenja nekako podpira funkcionalistične teorije, saj poudarja nek splošni konsenz o pomembnosti poklicev, ki se jih rangira na podlagi njihove funkcionalnosti za družbo (Rose 2005, 2).

*Socioekonomski indeks (SEI)*¹⁰ – je sestavljen enojni indeks, s pomočjo katerega se poskuša predvideti poklicni status na podlagi informacij o izobrazbi ter dohodka vršitelja posameznega poklica, torej povzema tako družbene kot ekonomske variable, povezane s poklicem (Rose 2005, 2-3). Občasno se pri izračunu upoštevajo tudi druge karakteristike kot npr. socioekonomske karakteristike očeta in bogastvo (Duncan-Jones v Ganzeboom in Treiman 1996, 204). SEI indeks je pogosteje uporabljen kot indeks prestiža, saj nekoliko bolje zajema osnovne parametre procesa stratifikacije (Ganzeboom in Treiman 1996, 204). Prav tako gre bolj za objektivni pristop merjenja (ker združuje dohodek in izobrazbo), čeprav način merjenja v določeni meri še vedno podpira idejo stratifikacije v smislu statusne hierarhije, torej tudi funkcionalizma. Zaradi slednjega je bil način merjenja podvržen tudi kritikam, predvsem s strani sociologov, ki so podpirali kategorične meritve družbene stratifikacije, predvsem zaradi dejstva, da se izobrazbi pripisuje več teže kot družbenemu položaju pri doseganju uspehov, čeprav sami menijo, da je uspešno doseganje izobrazbe v veliki meri pogojeno tudi s pripadnostjo družbenemu razredu (Rose 2005, 2-3).

Kategorične razredne sheme – običajno so narejene na podlagi kombinacije informacij o poklicu in zaposlitvenem statusu. V tem primeru govorimo o razrednem pristopu merjenja družbene stratifikacije (Ganzeboom in Treiman 1996, 204), ki poudarja družbeni razred kot glavno determinanto življenjskih priložnosti, če ne drugače, prek odnosa med razredom in izobrazbo (Rose 2005, 3), saj, kot smo že povedali, je uspešno doseganje izobrazbe pogojeno tudi s pripadnostjo družbenemu razredu. Posamezniki, ki posedujejo podobne

¹⁰ Prvotno formulo za izračun SEI je razvil Duncan (1961), pri čemer je kot kriterij za uteževanje izobrazbe in dohodka uporabil prestiž posameznega poklica. To botruje tudi pogostemu enačenju SEI s prestižnimi skalami, čeprav se meri razlikujeta tako v načinu izgradnje kot konceptualizaciji (Ganzeboom in drugi 1992, 7-8).

vire in potemtakem tudi podobne družbene pozicije, si delijo tudi podobne možnosti in omejitve v smislu življenjskih priložnosti. Družbeni razred je torej osnova družbene moči v sodobnih tržno-ekonomskih družbah (Rose 2005, 3).

- a) EGP shema – je ena najbolj uveljavljenih tovrstnih poklicnih razrednih klasifikacij. Prvotno shemo je razvil Goldthorpe in je zajemala 7 razrednih kategorij (prirejena posebej za V. Britanijo), drugo verzijo, ki je postala tudi standard za mednarodne primerjalne analize in je zajemala 10 razrednih kategorij, pa je naredil skupaj z Eriksonom in Portocarerom (EGP10) (Ganzeboom in Treiman 1996, 204). V osnovi loči tri pozicije, to so delodajalec, samozaposleni in zaposleni, pri čemer se delodajalci med seboj nadalje razlikujejo glede na št. zaposlenih (veliki, majhni), zaposleni pa na polagi zaposlitvenih odnosov, torej zaposlitvenih pogodb. Iz prvotne sheme (EGP10), ki dejansko zajema 11 osnovnih kategorij, lahko tvorimo različno število kategorij oziroma razredov (z združevanjem), odvisno od potreb, saj le-ti niso konsistentno urejeni glede na nekatere hierarhične principe (Erikson in Goldthorpe v Rose 2005, 5).
- b) Wrightova shema – je tako kot shema EGP10 narejena za mednarodne primerjalne raziskave. Poznamo dve razredni shemi, pri čemer imata obe poudarek na procesu dela (vključno z lastnino, avtoriteto in veščinami), in sicer shema moči in kontrole, ki je osnovana na odnosih v produkciji in novejša shema izkoriščanja, ki temelji na odnosih izkoriščanja (Leiulfsrud in drugi 2005, 10). Ker so za operacionalizacijo slednje potrebne meritve treh zgoraj omenjenih dimenzij, zgolj informacije o poklicu in zaposlitvenem statusu ne zadostujejo. Kar pomeni dodatne stroške in porabljen čas, posledično se redkeje uporablja kot EGP shema (Rose 2005, 6-7).
- c) Razredna shema Esping-Andersena – je osnovana na institucionalnem pristopu, saj meni, da so razredni odnosi posredovani prek regulativnih institucij (npr. socialna država, izobraževalni sistemi, družinski sistemi in podjetja), in čeprav je podobna EGP shemi v smislu orodja preučevanja blaginje in družbene neenakosti, je kot Wrightova zakoreninjena v ekonomskih odnosih (Leiulfsrud in drugi 2005, 7-13).

Tudi pri merjenju družbene stratifikacije je kritičnega pomena odnos med konceptom in načinom, kako je le-ta merjen. Pri izbiri načina merjenja gre bolj za teoretično izbiro, saj nam vsak način merjenja pove nekaj o družbenih in ekonomskih procesih ter načinu

njihovega delovanja (Rose 2005, 4). Kot smo videli, imamo na voljo veliko različnih načinov merjenja, in če temu dodamo tudi možnost obstoja različnih implikacij omenjenih načinov merjenja v različnih tipih družb, je posledično otežena tudi sama primerljivost podatkov. Zato je toliko bolj pomembno, da so v primeru primerjalnih raziskav, kot je npr. Evropska družboslovna raziskava, 2002/03 (Jowell in The Central Co-ordinating Team 2003), ki jo bom analizirala tudi sama, podatki zbrani na tak način, da omogočajo oblikovanje katerega koli načina merjenja, kakor tudi nadaljne analize. Ta poenotenost je dosežena z rekodiranjem poklicev po mednarodni standardni klasifikaciji ISCO¹¹ (Rose 2005, 4-5), ki je bila razvita prav z namenom doseči neko splošno komparativno merjenje. Sama klasifikacija je doživela še dve prenovitvi, in sicer leta 1968 (ISCO-68) in 1988 (ISCO-88) (Ganzeboom in Treiman 1996).

Nekateri izmed zgoraj omenjenih načinov merjenja družbene stratifikacije imajo tudi mednarodno različico, vse pa so izpeljane iz klasifikacije ISCO in se uporabljajo za primerjalne raziskave. To so: SIOPS (Standard International Occupational Prestige Scale), ki jo je izdelal Treiman, ISEI (International Socio-Economic Index of Occupational Status), ki jo je izdelal Ganzeboom s sodelavci in EGP10, ki jo je izdelal Goldthorpe s sodelavci, in ki smo jo predhodno že omenili (Ganzeboom in drugi 1992, 2).

Vse bolj v veljavo pa prihaja tudi EseC, t. j. Evropska socioekonomska klasifikacija, projekt, ki ga financira 6th Framework Programme Evropske Unije. Namen projekta je oblikovati mersko orodje, ki bo omogočilo mednarodne primerjalne analize ključnih politik in družbenih problemov ter tako raziskovalcem omogočilo obravnavanje in razumevanje vprašanj, vezanih na kvaliteto življenja, kot so npr. zdravstvene in izobrazbene neenakosti, kakor tudi širše družbene in ekonomske neenakosti (Institute for social and economic research, 7tč.).

EseC ima enako teoretično ozadje kot EGP shema, kar pomeni, da je razredni položaj posameznika v stratifikacijskem sistemu določen na podlagi poklica, ki ga opravlja in

¹¹ Standardno klasifikacijo poklicev je razvil The International Labor Office (ILO) Združenih narodov leta 1958 (Ganzeboom in Treiman 1996, 202).

njegovega zaposlitvenega statusa. Evropska socioekonomska klasifikacija zajema 10 razredov in temelji na mednarodni klasifikaciji poklicev ISCO-88 oziroma njegovi evropski različici ISCO-88(Com). Prednost omenjene klasifikacije je v mednarodno harmonizirani konstrukciji kodirne sheme ter potrditvi njene veljavnosti s strani skupine mednarodnih raziskovalcev (Institute for social and economic research, 7tč.).

Kot je razvidno iz povedanega, imamo na voljo različne načine merjenja družbene strukture. Na eni strani imamo prestižne skale, ki predpostavljajo prevladujoče soglasje glede pretežno enodimenzionalno opredeljene hierarhije, torej rangiranje na podlagi priljubljenosti poklicev, socioekonomski indeks, ki rangira poklice na podlagi informacij o izobrazbi in dohodku, ter razredne sheme, ki velikokrat poudarjajo tudi kakšen vidik povezanosti znotraj razreda, občutek identitete, ki sledi iz podobnega položaja, saj je razred viden kot glavna determinanta družbenih priložnosti. Torej, pripadniki istega družbenega razreda naj bi zaradi enakih življenjskih priložnosti posledično imeli tudi podobne vzorce obnašanja.

Glede na to, da bomo primerjali vpliv družbenega razreda na strah pred kriminaliteto med različnimi državami, je pomembno, da izberemo način merjenja, ki to omogoča. Izbrali smo ISEI klasifikacijo¹², ki jo bomo izpeljali iz ISCO-88 (COM), saj so bili poklici v Evropski družboslovni raziskavi 2002/03 (Jowell in The Central Co-ordinating Team 2003), na podlagi katere bomo opravili empirično analizo, že rekodirani po tej standardni klasifikaciji. Dobljene kategorije oziroma razrede bomo v primeru deskriptivne analize združili v tri glavne skupine, in sicer nižji (od 16-30), srednji (31-50) in višji razred (51-88), medtem ko bomo v regresijski analizi uporabili kontinuirano lestvico, saj bi v nasprotnem primeru reducirali varianco neodvisne spremenljivke, torej družbenega razreda.

¹² Za primerjavo smo uporabili tudi EGP10 shemo, ker pa v primeru Slovenije, tako v primeru ISEI kakor tudi EGP10 sheme, ni bila ugotovljena korelacija med razredom in s strahom pred kriminaliteto, hkrati pa je bila ugotovljena omenjena korelacija v ostalih državah, ki jih bomo zajeli v analizi (v primeru EGP10 sheme le v VB), smo se odločili, da bomo za primerjalno analizo uporabili ISEI.

Kot dodatno neodvisno spremenljivko bomo uporabili subjektivno zadovoljstvo z dohodkom. Izbiro omenjene spremenljivke lahko utemeljimo s prikazom njene »vzporedne veljavnosti«, ki se kaže v visokih korelacijah z dejanskim dohodkom ($r=0,447$), izobrazbo ($r=0,299$) in družbenim razredom ($r=0,265$).¹³ Visoke korelacije so pričakovane, saj višji kot so dejanski dohodek, izobrazba ter družbeni razred, ki mu pripadamo, večja je verjetnost, da bo večje tudi naše zadovoljstvo z dohodkom.

Na subjektivno oceno zadovoljstva z dohodkom lahko med drugim vplivajo tudi dejavniki, kot so: (a) razmerje med dejanskimi dohodki in življenjskimi stroški; (b) previsoka hotenja in pričakovanja ter (c) dejstvo, da država blaginje ne more in ne sme zagotavljati dohodkov v takem znesku, ki bi odvrčali posameznika od prizadevanj po ponovnem vstopu na trg dela (Socialni razgledi 2006, 49)

Vpliv omenjenih dejavnikov lahko do neke mere ponazorimo z naslednjim primerom: posameznik, ki je npr. na podlagi poklica, ki ga opravlja, uvrščen v nižji družbeni razred, svoje zadovoljstvo z dohodkom ocenjuje kot zadovoljivo, saj njegov dohodek zadošča za njegov način življenja, čeprav npr. živi na meji revščine, prav tako zaradi svoje stopnje izobrazbe nima previsokih hotenj in pričakovanj, medtem ko lahko nekdo iz višjega razreda svoje dohodke ocenjuje kot nezadovoljive, saj meni, da bi moral za poklic, ki ga opravlja, prejeti večje plačilo, si ne more privoščiti »luksuznih« dobrin ali pa njegov način življenja, gledano s stroškovnega vidika, enostavno presega njegove dohodke. Iz tega je razvidno, da je lahko takšno »subjektivno« merjenje z določenega vidika tudi bolj veljavno, saj poudari npr. vidik identitete ali pa pomena revščine.

Hkrati pa je v primeru raziskave Anketa o žrtvah kriminala, 2001 (Statistični urad RS 2001) omenjena spremenljivka edina, ki jo imamo na voljo, saj informacij za uvrstitev posameznikov v družbeni razred nimamo na voljo.

Kot bomo videli v naslednjem poglavju, na strah pred kriminaliteto vplivajo različni dejavniki, med katerimi so najbolj izpostavljeni spol, starost, izobrazba, tip naselja ter

¹³ Korelacija je v vseh treh primerih značilna pri stopnji signifikance $p \leq 0,000$. Omenjene korelacije so izračunane na podatkih Evropske družboslovne raziskave 2002/03.

izkušnje s kriminaliteto, zato je smiselno dopuščati, da se strah ne manifestira vedno samo skozi ekonomski kapital, v smislu, da je zaradi manjšega ekonomskega kapitala, ki je značilen za nižje družbene razrede, posledično tudi strah v primeru viktimizacije večji, ker posameznik ni sposoben nadomestiti izgubljenega premoženja. Pomembni so tudi že zgoraj omenjeni dejavniki ter socialni kapital, torej socialna omrežja, ki jih ima posameznik, ki nam lahko pomagajo tako ekonomsko kot čustveno pri soočanju s posledicami viktimizacije oziroma pri vseh neprijetnih dogodkih (npr. izguba službe, bolezen ...).

4 DEJAVNIKI STRAHU PRED KRIMINALITETO

Kot smo povedali na koncu prejšnjega poglavja, na strah pred kriminaliteto vplivajo različni dejavniki. Sedaj pa bomo te dejavnike tudi поблиže spoznali, pri čemer bomo izpostavili le tiste, ki so za nas relevantni, medtem ko bomo druge zgolj omenili.

Dejavnike, ki vplivajo na strah pred kriminaliteto, lahko razdelimo na dva načina, t. j. na mikro in makro raven, kjer se delitev nanaša na različen »izvor« dejavnikov oziroma na socialno-psihološke in sociodemografske dejavnike, »izvor« katerih je zgolj posameznik. Pri delitvi slednjih bomo podrobneje predstavili le sociodemografske dejavnike, saj bomo tudi sami ugotavljali njihov vpliv, medtem ko bomo pri socialno-psiholoških dejavnikih predstavili le izkušnje s kriminaliteto.

(a) Na mikro ravni, »izvor« katerih je posameznik, imajo velik vpliv predvsem sociodemografske značilnosti (ženski spol, višja starost, nizek socioekonomski status in nesvetla polt), ki pripomorejo k povečanju občutkov ogroženosti. Vpliv slednjih je lahko pogojen tudi s stopnjo kriminalitete v okolju. Dodatno imajo na mikro ravni pomemben vpliv tudi dejavniki, ki so povezani z načinom življenja posameznika, med katere štejemo vsakodnevne aktivnosti in življenjski stil, vključujoč udeležbo v »nevarnih« javnih aktivnostih, nošenje dragocenih predmetov in denarja v javnosti ter sodelovanje pri varnostnih ukrepih (Wilcox in drugi 2003, 323).

- (b) Na makro ravni, »izvor« katerih je okolje, imajo velik vpliv gostota prebivalstva, revščina v okolju, delež nebelega prebivalstva, socialna povezanost, kriminaliteta v skupnosti, medijsko poročanje o umorih v lokalnem okolju ter družbene in fizične neurejenosti (*ang. Incivilities*) (Wilcox in drugi 2003, 323-24).

4.1 SOCIALNO-PSIHOLOŠKI DEJAVNIKI

Večina raziskav, ki preučuje strah pred kriminaliteto, se v večini primerov posveča iskanju povezav med sociodemografskimi dejavniki in strahom. Van der Wurff s sodelavci (1989, 144-145) pa dopušča možnost, da na strah pred kriminaliteto vplivajo tudi drugi dejavniki. To je botrovalo izdelavi socialno-psihološkega modela, ki temelji na omenjeni predpostavki in vsebuje štiri socialno-psihološke dejavnike oziroma komponente. Prvi dejavnik se nanaša na potencialno žrtev (*privlačnost*), drugi na potencialnega storilca (*zli namen*), tretji tako na žrtev kot storilca (*moč*) in četrti dejavnik na situacijo, v kateri se lahko pripeti kaznivo dejanje (*kriminalizirajoči prostor*).

V model so vključeni tudi opisi različnih situacij (ki naj bi jih vsak že doživel oziroma si jih lahko predstavlja), ki jih posamezniki ocenjujejo kot bolj ali manj ogrožujoče. Situacije so ponazorjene z naslednjimi besedami: hišni zvonec, avtomobil, na zabavo, avtobusno postajališče, telefon ter gostinski lokal (Van der Wurff in drugi 1989, 148).¹⁴

Verjetnost vpliva socialno-psiholoških dejavnikov podpira tudi Yin (v Miethe in Lee 1984, 400-401), le-te pa opredeli kot psihološke determinante strahu (»izvor« prav tako posameznik). V to kategorijo uvršča naslednje dejavnike:

- (a) zaznavanje verjetnosti viktimizacije (ne glede na dejansko tveganje bo zaznavanje verjetnosti viktimizacije najverjetneje vplivalo na posameznikovo zaskrbljenost glede kriminalitete);
- (b) zaznavanje lastne ranljivosti pred kriminaliteto (čeprav je povezana z občutki ogroženosti, lahko ranljivost opredelimo kot posameznikovo percepcijo varnosti v

¹⁴ Podrobnejši opis modela glej v Van der Wurff in drugi 1989, 144-148.

- njegovem okolišu) ter
- (c) zaščitniško ravnanje, z namenom zmanjšati možnost viktimizacije (nakup orožja, psov, rešetk na oknih ...).

Eden izmed dejavnikov, ki ga lahko uvrstimo v omenjeno skupino, in vpliv katerega bomo tudi sami ugotavljali, so izkušnje s kriminaliteto oziroma »viktimizacijo«.

Poznamo dve obliki viktimizacije, in sicer o neposredni viktimizaciji govorimo takrat, ko je oseba sama viktimizirana, medtem ko v primeru posredne viktimizacije oseba le sliši o viktimizaciji nekoga drugega iz okoliša. Torej je predpostavka prve, da bo višja stopnja strahu verjetnejša pri dejanskih žrtvah viktimizacije, predpostavka druge pa višjo stopnjo strahu pripisuje osebam, ki o viktimizaciji zgolj slišijo (Katz in drugi 2003, 99-100).

Po mnenju Halea (v Katz in drugi 2003, 100) je pri napovedovanju strahu pred kriminaliteto pomembnejša posredna viktimizacija, in sicer zaradi dveh razlogov: (a) ker je pogostejša in (b) ker od posameznika, ki o viktimizaciji zgolj sliši, ne zahteva takojšnje mobilizacije, v smislu iskanja strategij za soočanje s posledicami viktimizacije. V prid temu govorijo tudi nasprotujoče si ugotovitve raziskav (ene ugotavljajo močno povezanost, druge šibko oziroma, da povezave sploh ni), ki so preučevale povezanost med neposredno viktimizacijo in strahom pred kriminaliteto (Katz in drugi 2003, 100). Omenjeno nekonsistentnost Agnew (v Katz in drugi 2003, 100) pripisuje tehnikam nevtralizacije, ki jih uporabljajo žrtve, kot so zanikanje poškodbe ali škode in sprejemanje odgovornosti za nastalo situacijo. Izkušnje s kriminaliteto naj bi, kljub nasprotujočim si rezultatom, vplivale predvsem na povečano zaskrbljenost glede kriminalitete ali preceprij varnosti v okolišu (Wilcox in drugi 2003, 323).

S posredno viktimizacijo so povezani tudi množični mediji, prek katerih ljudje pridobimo večino informacij o kriminalnih dogodkih. Le-ti naj bi informacije o pogostosti in resnosti slednjih »prenapihnili«, kar botruje predpostavki o močnem vplivu množičnih medijev na strah pred kriminaliteto (Hale v Katz in drugi 2003, 100). V skladu s predpostavko, strah pred kriminaliteto torej ni osnovan na objektivni realnosti, temveč je le stranski proizvod

senzionalističnega poročanja. Dokazi, ki bi podpirali vpliv množičnih medijev na strah pred kriminaliteto, so si sicer nasprotujoči (Katz in drugi 2003, 100).

V našem primeru bomo izkušnje s kriminaliteto »uporabili« zgoj kot kontrolno spremenljivko. Kljub temu je treba povedati, da sta bili obe obliki izkušenj s kriminaliteto oziroma viktimizacijo zajeti v skupnem vprašanju, kar je razvidno iz enega izmed naslednjih podpoglavij.

4.2 SOCIODEMOGRAFSKI DEJAVNIKI

Kot smo predhodno že omenili, večina študij, ki se ukvarja z raziskovanjem strahu pred kriminaliteto, poskuša le-tega pojasniti s pomočjo sociodemografskih dejavnikov. Med dejavniki, ki naj bi v največji meri pojasnili strah pred kriminaliteto, se najpogosteje omenjajo spol, starost, stopnja izobrazbe, dohodki, socialne mreže, velikost gospodinjstva in udeležba v aktivnostih zunaj doma (služba, študij) (Van der Wurff in drugi 1989, 145). Med vsemi do sedaj omenjenimi dejavniki sta zaradi t. i. paradoksa, ki se nanaša na nizko stopnjo viktimizacije in visoko stopnjo strahu pred kriminaliteto, največ pozornosti deležna spol in starost. Omenjeni paradoks je namreč značilen predvsem za ženske in starejše (Meško in Areh 2003, 256).

V našem primeru spola in starosti kot taka ne bomo preučevali, temveč ju bomo »uporabili« kot kontrolni spremenljivki pri preučevanju vpliva zadovoljstva z dohodkom in pripadnostjo v družbeni razred.

Tako kot zgoraj omenjeni socialno-psihološki model, je tudi demografski model postavil Van der Wurff s sodelavci (1989, 145) in vsebuje analizo zgoraj omenjenih demografskih dejavnikov.¹⁵

¹⁵ Model je pozneje dopolnil Farrall s sodelavci (v Meško 1999, 104). Model je zajemal še spremenljivke, ki se nanašajo na fizično sposobnost posamezne osebe, lastništvo stanovanja/hiše, zdravje, zaznavo nevarnih krajev (trgovine, ulice, gozdovi), viktimizacijo v preteklem letu ter vrsto viktimizacije (če je do nje prišlo).

Prav tako demografski model, ki za razliko od zgoraj omenjenega modela temelji na spolu in starosti ter na zaznavanju nevarnosti v življenjskem okolju, pa je postavil Garofalo (Meško in Areh 2003, 257).

Eden izmed načinov, s katerim lahko pojasnimo omenjeni paradoks, je tudi s pomočjo koncepta ranljivosti¹⁶, pri čemer se spol, starost in socioekonomski status smatrajo kot glavni povzročitelji ranljivosti (Van Beek 2004, 3). Glede na to, bomo vse tri dejavnike v nadaljevanju podrobneje predstavili. Po mnenju Warra in Stafforda (1983, 1034-1035) je pri konceptu ranljivosti pomemben odnos dveh dejavnikov, in sicer parcipirane ranljivosti in parcipirane resnosti posledic viktimizacije, saj naj bi bil strah večji le v primeru, ko je stopnja zaznave obeh dejavnikov večja ter nizek, ko je stopnja zaznave vsaj enega izmed dejavnikov nizka.

Ločiti moramo med dvema dimenzijama ranljivosti, in sicer fizično ter socialno (Skogan in Maxfield v Skogan 1993b, 262).

V primeru fizične ranljivosti gre za posameznikovo subjektivno oceno v danih okoliščinah, saj velja predpostavka, da je posameznikova percepcija lastne ranljivosti tista, ki določa stopnjo strahu (Baur 2007, 4). Fizična ranljivost se nanaša na zmožnost ubranitve in odprtosti za napad, ter na večjo izpostavljenost fizičnim in čustvenim posledicam viktimizacije, medtem ko se socialna ranljivost nanaša na izpostavljenost pogostejši viktimizaciji zaradi osebnih karakteristik in/ali karakteristik gospodinjstva. Prav zaradi socialne ranljivosti pa so posledice viktimizacije toliko težje (Skogan 1993b, 262-63).

Fizično ranljivost povezujemo predvsem s spolom in starostjo, medtem ko socialna ranljivost vključuje tudi manjšine, tiste z nižjim socioekonomskim statusom ter tiste z nižjo stopnjo izobrazbe, za katere je tudi bolj verjetno, da živijo v okolju z nižjim SES in visoko stopnjo kriminalitete. Posledično se ocenjujejo kot bolj ranljive, v smislu večje izpostavljenosti možni viktimizaciji. Hkrati pa imajo tudi omejene vire (kot so znanje, dohodek, dostop do institucij), ki omogočajo učinkovit spopad s posledicami viktimizacije

¹⁶ Koncept ranljivosti je eden izmed štirih konceptov teoretičnega modela, t. i. model viktimizacije, s pomočjo katerega slednji poizkuša razložiti strah pred kriminaliteto (Katz in drugi 2003, 98).

(Covington in Taylor v Katz in drugi 2003, 99). To pomeni, da so nekatere družbene skupine okarakterizirane kot ranljive zaradi svojega ekonomskega položaja, velikosti gospodinjstva ali zdravja (Pantazis 2000, 417) in okolja, v katerem živijo.

Poleg omenjenih dejavnikov, naj bi na (socialno) ranljivost, kazali tudi še zakonski status/partnerski odnos, lastništvo doma, dolžina bivanja v nekem okolju, verska pripadnost itd. Vendar njihova povezanost še ni močno dokazana (Van Beek 2004, 6).

Glede na povedano (nižja stopnja viktimizacije predvsem žensk in starejših ter nasprotujoče si ugotovitve vpliva viktimizacije) lahko torej dopuščamo možnost, da "objektivne" izkušnje z viktimizacijo niso odločilen dejavnik strahu pred kriminaliteto, temveč da je pomembnejša socialna ranljivost oziroma neka splošna socialna marginalizacija, ki omejuje dostop do pomembnih družbenih virov in institucij, ki se nato odraža tudi na drugih področjih, kot je npr. strah pred kriminaliteto. Skupine, kot so starejši, invalidi, enostarševske družine, etnične manjšine itd., so že v osnovi do neke mere socialno marginalizirane, če pa gre v vseh primerih še za pripadnike nižjega družbenega sloja, pa se stopnja socialne marginalizacije še poveča, saj velja, da je revščina hkrati razlog kot tudi posledica marginalizacije (World Health Organization, 7.tč). Torej, če je posameznik izključen iz družbenega življenja oziroma je njegov doprinos družbi minimalen, to vpliva na njegovo kakovost življenja in povečuje zaskrbljenost glede samega obstoja, vse to pa lahko botruje tudi povečanemu občutku ogroženosti in posledično strahu pred kriminaliteto, saj je to le eno izmed področij življenja, za spopad s katerim, predvsem v primeru viktimizacije, omenjene skupine nimajo ustreznih sredstev.

a) Spol

Kot smo predhodno dejali, lahko različno stopnjo strahu pred kriminaliteto med spoloma razložimo s pomočjo koncepta ranljivosti, t.j. fizične ranljivosti. Ta vidik potrjujejo tudi avtorji, ki omenjeni paradoks razlagajo s stereotipi t. i. neustrašnega moškega in prestrašene ženske, pri čemer naj bi slednji izviral iz socializacije s strahom pred neznanim in neznanci ter javnim prostorom, kakor tudi iz odvisnosti od znanih moških, kot so npr. oče, brat, partner, itd. (Meško in Areh 2003, 257). Vendar pa so nekatere študije, ki so preučevale

percepcijo ranljivosti v povezavi s spolom, pri tem izolirale socialne, fizične, psihološke ter osebne karakteristike in povečan strah žensk pripisovale njihovim občutkom pasivnosti in odvisnosti (Pantazis 2000, 415). Posledično je bil koncept ranljivosti podvržen tudi kritikam, ker naj bi nakazoval na žensko šibkost in jih prikazoval kot "rojene žrtve" (Stanko v Pain 2001, 903).

Povečanemu strahu žensk naj bi botrovalo tudi dejstvo, da so ženske pogosteje žrtev spolnega nasilja in nadlegovanja tako doma, kakor tudi v službi in na ulici (Pain 2001, 903), pri čemer so v primerjavi z moškimi izpostavljene predvsem večjemu nasilju za zaprtimi vrati (Stanko v Scott 2003, 203). Po mnenju feministov naj bi visoka stopnja strahu pri ženskah odražala ne le škodljivo obliko kontrole nad življenjem žensk temveč tudi manifestacijo spolnega zatiranja (Pain 2001, 903). Še več, npr. Stanko (1995, 46) celo meni, da je bojazen žensk pred nevarnostjo v veliki meri strah pred moškimi, in je zato potrebno strah pred kriminaliteto v primeru žensk razumeti v kontekstu njihove pozicije v svetu spolov.

Drugi vidik, s pomočjo katerega lahko pojasnimo paradoks, je vezan na uradne statistike, saj naj ne bi zajemale vseh viktimizacij zoper ženske, posledica česar je povečan strah žensk, ki ni sorazmeren dejanski viktimizaciji (Hale v Hatfield in Bandaranaike 2001, 7). Ta vidik podpira npr. Maxfield (v Wynne 2008, 7), saj meni, da so razlike med spoloma prevelike, in da zato povečan strah ni zgolj posledica neposrednih izkušenj s kriminaliteto, temveč nanj vpliva tudi kak drug dejavnik (ekonomski položaj, zavedanje teže posledic), enako pa velja v primeru starosti.

Strah pred kriminaliteto naj bi imel za moške in ženske drugačen pomen, saj naj bi bilo moške predvsem strah napada, žensk pa spolno-motiviranih napadov (Jefferson in Hollway v Wynne 2008, 7), predvsem posilstva, ta strah pa naj bi povečal tudi strah pred vsemi ostalimi oblikami KD. Ženske naj bi pri kaznivih dejanjih, predvsem pri tistih, ki se zgodijo z osebnim kontaktom (*ang. Face-to-face*), vedno videle tudi možnost posilstva, zato je vpliv tega strahu pred posilstvom močnejši pri osebnih ali nasilnih oblikah viktimizacije kot npr. umor, vlom ali napad, v času, ko je ženska doma, šibkejši pa pri neosebni oblikah

viktimizacije (Ferraro 1996, 686). Vendar naj bi ženske, kljub enaki stopnji ogroženosti, zaradi zavedanja o resnosti posledic viktimizacije čutile večji strah v primerjavi z moškimi (Warr v Pantazis 2000, 415).

Glede na slednje, torej ni presenetljivo, da večina raziskav pri moških ugotavlja nižjo stopnjo strahu kot pri ženskah (Stanko v Scott 2003, 203). Vendar, ker so moški v primerjavi z ženskami podvrženi višji stopnji nasilja s strani neznancev, znancev ter tudi partnerjev, predvsem na javnih krajih, pa tudi doma¹⁷ (Mirrlees-Black in drugi v Pain 2001, 905), obstaja možnost, da je bila v preteklosti stopnja strahu pri moških podcenjena (Pain 2001, 903).

Nižjo stopnjo strahu pri moških lahko v določeni meri pojasnimo na dva načina, in sicer je le-ta lahko posledica nenaklonjenosti moških za odgovarjanje na tovrstna vprašanja, saj bi lahko spodkopali predstavo o moški ne ranljivosti (Crawford in drugi v Pain 2001, 905), oziroma zmanjšanje "bojazljivosti" v odrasli dobi (Goodey v Pain 2001, 905).

Razlike v stopnji strahu pred kriminaliteto med moškimi in ženskami pa so lahko med drugim tudi metodološke narave, saj naj bi bili v primeru kvalitativnih raziskav katerih predmet so moški, učinki strahu vsaj za nekatere izmed njih, prav tako veliki kot pri ženskah (Gilchrist in drugi v Pain 2001, 905).

b) Starost

Drugi dejavik za katerega je prav tako značilen omenjeni paradoks in katerega lahko pojasnimo s pomočjo koncepta ranljivosti je, kot smo že omenili tudi starost. V primeru starosti gre tako na eni strani za zavedanje lastne fizične ranljivosti, torej je povečan strah pri starejših posledica zavedanja, da za morebitnega napadalca ne predstavljajo velikega tveganja in nevarnosti ter na drugi strani za zavedanje o resnosti posledic. Vendar so starejši v primerjavi z mlajšimi, kljub večji ranljivosti, redkeje viktimizirani, čemur botrujeta tako njihov življenjski slog, zaradi česar so manj dostopni, kakor tudi njihova neprivlačnost (v primerjavi z mlajšimi) kot potencialne žrtve (Fattah 1993, 16).

¹⁷ Britanska kriminološka raziskava (BCS) iz leta 1998 je namreč pokazala, da je bilo vsaj enkrat v življenju s strani svojega partnerja napadenih 15 % moških (Pain 2001, 905).

Dejavniki, ki naj bi poleg zavedanja ranljivosti vplivali na strah pred kriminaliteto pri starejših, so po mnenju Acierna (2004, 386) še dokaj neznani, vsekakor pa je eden izmed dejavnikov strahu pri starejših revščina oziroma nizek socioekonomski status. Starejši, ki živijo v okoliščinah večkratne deprivacije, se na podlagi neke študije 7-krat bolj verjetno počutijo ogrožene v primerjavi s starejšimi z nižjo stopnjo deprivacije (Pantazis 2000, 416). Nadomestitev izgubljenega premoženja ter predvsem izdatki zdravljenja pri starejših pomenijo večji strošek kot v drugih starostnih skupinah. Poleg socioekonomskega statusa, ki je sicer imel večji vpliv v starostni skupini do 65 let, Clemente in Kleiman (1976, 209-210) v svoji raziskavi, ki sta jo izvedla na podatkih General Social Survey iz leta 1973 in leta 1974 (izvedel NORC),¹⁸ ugotavljata, da na strah pred kriminaliteto pri starejših pomembno vplivajo tudi spol, rasa ter tip naselja.

Kljub ranljivosti pa se postavlja vprašanje ali je stopnja strahu pred kriminaliteto najvišja prav v skupini, ki jo tvorijo starejši ljudje. Saj kot ugotavljajo nekateri avtorji, stopnja strahu pred kriminaliteto med starejšimi ni prav nič višja kot v ostalih starostnih skupinah (Pain 2001, 908). Ferraro in LaGrange (v Acierno 2004, 385) sta v eni izmed svojih raziskav celo ugotovila, da naj bi bili starejši celo manj bojzljivi v primerjavi z mlajšimi. Tudi v tem primeru lahko delno krivdo pripišemo uporabljeni metodologiji v raziskavah, saj naj ne bi uspele odkriti pomena strahu pri starejših oziroma načine kako se starejši identificirajo v odnosu do kriminalitete (Ferraro v Pain 2001, 908). Kljub temu je potrebno poudariti, da so starejši podvrženi večji ogroženosti v domačem okolju, kot pa na javnih krajih, pri čemer so najbolj ogroženi tisti, ki so zaradi nižjega dohodka, bolezni ali kraja bivanja socialno izključeni (Pain 2001, 909).

Tudi tu se postavlja vprašanje, ali je starostnike dejansko strah same kriminalitete ali gre za strah pred morebitnimi posledicami kriminalitete (npr. poškodba), saj raziskave v preteklosti niso posvečale veliko pozornosti temu, česa se vprašani dejansko bojijo, samega KD ali negativnih posledic le-tega (Acierno 2004, 386).

¹⁸ NORC je kratica za National Opinion Research Center.

c) Socioekonomski status (SES)

Socioekonomski status odraža družbeni položaj posameznika in skupin. Običajno je razdeljen na tri kategorije, to so višji SES, srednji SES in nižji SES (Mukherjee 1999, 1).

Za merjenje socioekonomskega statusa se poleg že omenjenega socioekonomskega indeksa, kot sestavljene mere iz dohodka, izobrazbe in poklica (pog. 3), lahko uporabljajo tudi približki (*ang. Proxies*), kot sta dohodek in/ali izobrazba. Ugotovitve raziskav, ki so povezanost med SES in strahom pred kriminaliteto preučevale na podlagi približkov, so si sicer nasprotujoče (Van Beek 2004, 6). Clemente in Kleiman (1976) sta npr. potrdila povezanost le z dohodkom, Scottova (2003) ravno obratno, torej le z izobrazbo. Povezanost z dohodkom je dodatno potrjena še s strani nekaterih drugih raziskovalcev (Miethe in Lee 1984; McCrea in drugi 2005).

Odnos med družbenim razredom in strahom pred kriminaliteto je sicer po mnenju nekaterih raziskovalcev zavajajoč, saj naj bi obstoju odnosa botrovala prostorska koncentracija entničnih manjšin, revnih in manj izobraženih (Van Beek 2004, 6).

Kadar govorimo o socioekonomskem statusu kot dejavniku strahu pred kriminaliteto, je treba ločevati med osebno kriminaliteto (*ang. Personal crime*) in premoženjsko kriminaliteto (*ang. Property crime*), saj se le-ta najpogosteje omenja v povezavi s slednjo. V nadaljevanju bomo namreč videli, da povečanemu strahu botruje predvsem pomanjkanje ekonomskega kapitala, ki onemogoča učinkovito spopadanje s posledicami viktimizacije.

Po mnenju nekaterih avtorjev je, kot smo že omenili, revščina¹⁹ (nizek SES) ena izmed dimenzij ranljivosti, enako kot spol in starost. Ugotovitve tovrstnih študij kažejo, da je revnejši sloj (tisti z nižjim SES) v primerjavi z ostalo populacijo veliko bolj podvržen strahu (Will in McGrath 1995; Pantazis 2000; Meško in Areh 2003), še več, na podlagi neke študije je ljudi, ki prihajajo iz večkratno depriviligiranih gospodinjstev 3-krat bolj

¹⁹ Revščina je multidimenzionalni koncept, ki je usmerjen predvsem v distribucijo in pomankanje virov. Posledično jo opazujemo z vidika deprivacije (Room v Butler in Watt 2007, 110).

verjetno strah oziroma se počutijo ogrožene v svojem okolišu kot ljudi iz ostalih gospodinjstev (Pantazis in Gordon v Pantazis 2000, 416).

Povezava med strahom in SES naj bi bila močna, kot že rečeno, predvsem v primeru premoženjske kriminalitete. Kriminaliteta naj bi namreč imela večji vpliv na tiste z nižjim SES, ker zaradi pomanjkanja ekonomskega kapitala (1) težje zavarujejo sebe in svoje premoženje in (2) niso zmožni nadomestiti izgubljenega premoženja (Pantazis in Gordon 1999, 209). Tukaj spet pride v ospredje vprašanje, ali gre dejansko za strah pred kriminaliteto ali zgolj za posledice, ki bi jih kriminaliteta povzročila.

Obstaja večja verjetnost, da tisti, z nižjim SES zaradi pomanjkanja ekonomskega kapitala težje zavarujejo sebe in svoje premoženje, posledično se zato lahko počutijo bolj ogroženo. Vendar se postavlja vprašanje, ali tisti z višjim SES, ki so jim varovalna sredstva vsekakor dostopnejša, dejansko tudi bolj vlagajo v zaščito. Zaščitniško ravnanje naj bi bilo namreč pogosto povezano tudi z vztrajanjem občutkov ogroženosti, saj večje vlaganje v zaščito ne pomeni nujno tudi zmanjšanja občutkov ogroženosti (Meško in Areh 2003, 261). Hood in Joyce (v Meško 1999, 107) sta v svoji raziskavi v vzhodnem delu Londona npr. ugotovila, da je strah povečan prav pri tistih z višjim SES, ki živijo v bolj urejenih soseskah, kjer je stopnja kriminalitete skoraj nična, ter nižji pri ljudeh, ki živijo v soseskah, kjer je kriminalitete veliko.

Po drugi strani lahko večje vlaganje v varovanje privede prav do nasprotnega učinka, in sicer do lažnega občutka varnosti oziroma zmanjšanja strahu, čeprav se posameznik ali gospodinjstvo ne zaveda, da je zaradi boljšega premoženja možnost viktimizacije lahko večja. Enako ugotavljata tudi Pantazis in Gordon (1999, 209), in sicer, da se v primeru povečanja dohodka poveča tudi tveganje, medtem ko se strah zmanjša. Omenjeno neskladje pojasnjujeta s tem, da ima kriminaliteta večji vpliv na tiste z nižjim SES, pri čemer so, kot smo že omenili, mišljene predvsem posledice premoženjske kriminalitete zaradi (ne)zavoravanja, s katerimi se težje sooča omenjena skupina prebivalstva. Zaradi zavedanja teže posledic je posledično lahko večji tudi strah.

Glede na povedano, bi torej lahko tako v primeru spola, starosti kot tudi v tu, bilo bolj smiselno govoriti o strahu pred posledicami kriminalitete in ne o strahu pred kriminaliteto *per se*.

Povečan strah tistih z nižjim SES lahko do neke mere pojasnimo tudi z vplivom okolja, v smislu njegove neurejenosti. Saj, kot smo predhodno že omenili, obstaja večja verjetnost, da omenjena skupina živi v okolju, za katerega sta značilna nizek SES in višja stopnja kriminalitete. Vpliv okolja lahko sicer razložimo s pomočjo koncepta ranljivosti, o katerem smo že govorili, lahko pa tudi s teorijo razbitih oken (*ang. Broken Windows theory*) oziroma modelom nereda (*ang. Disorder model*). Predpostavlja se namreč, da razbito okno, katerega se ne poizkuša popraviti, lahko vodi do povečanja nereda in posledično kriminalitete na eni strani ter višje stopnje strahu na drugi strani, saj ostalim, tudi potencialnim kršiteljem, daje signal, da nikomur ni mar. Povečan strah pri lokalnih prebivalcih povzroči zaščitniško vedenje, v smislu umika iz okolja (zadrževanje znotraj doma, izogibanje javnim prostorom), s čimer slabijo formalno in neformalno družbeno kontrolo (Wilson in Kelling 1982, 1-2). Zmanjšanje kontrole pa vodi v nadaljnji propad stabilnosti in kohezivnosti soseske (Covington in Taylor v Katz in drugi 2003, 101-102).

Na nered soseske kažejo nevljudnosti (*ang. Incivilities*), ki jih delimo na dve primarni dimenziji, to so družbene (glasne zabave, brezdomstvo, javno pijančevanje in uporaba drog) in fizične (vandalizem, grafiti, zapuščene stavbe in avtomobili) (McCrea in drugi 2005, 10). Omenjeni znaki nereda spodbujajo strah iz dveh razlogov, in sicer (1) ker jih ljudje zaznavajo kot znake pomanjkanja zaskrbljenosti v povezavi z javnim redom in (2) ker kažejo na nezmožnost soočanja uradnih organov s problemi (Taylor in Hale 1986, 154). Vpliv fizičnih in družbenih nevljudnosti na strah pred kriminaliteto, ki se sicer najpogosteje preučuje na podlagi zaznavanja nereda (Taylor in Hale 1986, 154), so potrdile tudi nekatere raziskave (Ferguson in Mindel 2007; McCrea in drugi 2005).

Vpliva neurejenosti soseske na strah pred kriminaliteto sami ne bomo preučevali, saj informacij, ki bi to omogočale, nimamo na voljo. V našem primeru bomo vpliv okolja preučevali le glede na njegovo velikost (urbano, ruralno). Ker pa so znaki družbene in predvsem fizične neurejenosti po pojem mnenju v večji meri značilnejši za urbana naselja,

menim, da nam omenjena teorija lahko služi tudi pri interpretaciji dobljenih rezultatov.

Strah tistih z nižjim SES v povezavi z okoljem sta ugotavljala tudi Will in McGrath (1995)²⁰, in sicer sta ugotovila, da so, ne glede na sociodemografske karakteristike, revni poročali o večji stopnji strahu v svojem okolišu v primerjavi z nerevnimi.

Povečanemu strahu tistih z nižjim SES lahko poleg pomanjkanja ekonomskih virov botruje tudi pomankanje socialnih virov, saj kot pravi Hale (v Pantazis 2000, 416):

Zaradi pomanjkanja materialnih in socialnih virov, ki je pogosto prisotno pri ljudeh z nižjim SES, obstaja možnost, da so se posledično tudi manj sposobni spopasti z viktimizacijo na individualni ravni, medtem ko pomanjkanje socialnih mrež, organizacijskih sposobnosti in političnih mrež, ki bi izboljšali status soseske, botruje manjši sposobnosti spopada z viktimizacijo na ravni skupnosti. Oboje lahko botruje povečanemu občutku izgube kontrole in potencialno tudi strahu pred kriminaliteto.

Pri razlagi, da socialne mreže botrujejo manjši zmožnosti tistih z nižjim SES pri spopadanju z učinki viktimizacije, moramo biti previdni, saj so npr. sociološke študije razredov pokazale, da se ljudje iz delavskega razreda za podporo navadno zanašajo na bližnje prijatelje in družino, medtem ko se pripadniki srednjega razreda navadno zanašajo na širši spekter ljudi, torej so njihove socialne mreže bolj razvejane (Pantazis 2000, 416).

Čeprav v našem primeru socialne izključenosti kot take ne bomo preučevali, je treba povedati, da tudi ta botruje povečanemu strahu pred kriminaliteto. Le-ta je usmerjena v pomanjkanje družbene participacije v ekonomskem, družbenem in političnem smislu, ter v pomanjkanje dostopa do institucij, ki omogočajo integracijo v družbo, zato jo opazujemo z vidika relacij (Room v Butler in Watt 2007, 110), kar je med drugim značilno tudi za tiste z nižjim SES. Socialna izključenost namreč botruje občutku večje ranljivosti, to pa vodi k višji stopnji strahu.

²⁰ V svoji raziskavi sicer nista preučevala vpliva neurejenosti soseske, temveč soseske, t. j. območja, v katerem nekdo živi, na splošno.

4.3 BLAGINJA DRŽAVE KOT DEJAVNIK STRAHU PRED KRIMINALITETO

Kot smo omenili že na začetku tega poglavja, lahko dejavnike, ki vplivajo na strah pred kriminaliteto, delimo na mikro in makro raven. Do sedaj je večina raziskav, ki je preučevala ta pojav, iskala povezave predvsem na mikro ravni, to je v povezavi s karakteristikami posameznika, medtem ko je bilo raziskav, ki bi to povezavo preučevale na makro ravni, zelo malo (Hummelsheim in drugi 2008, 87).

Stopnja strahu pred kriminaliteto se glede na raziskave ICVS (1992-2004/05) razlikuje po posameznih evropskih državah, in sicer je večja stopnja strahu ugotovljena predvsem v državah Južne Evrope (Španija, Portugalska, Grčija, Italija) v Veliki Britaniji, Nemčiji ter Estoniji in manjša v skandinavskih državah in nekaterih državah Srednje Evrope (Avstrija, Švica, Nizozemska) (van Dijk in drugi 2008, 131). Omenjene raziskave so sicer zgolj opisne narave in se niso podrobneje posvečale iskanju dejavnikov, ki bi pojasnili ugotovljene razlike (Hummelsheim in drugi 2010, 3). Če to gledamo z vidika tipologij režimov blaginje Esping-Andersena, je strah večji v državah s konzervativnim in liberalnim režimom, kjer je minimalna stopnja socialne varnosti in manjši v državah s sociodemokratskim režimom, kjer je stopnja socialne varnosti maksimalna. V tem kontekstu lahko rečemo, da obstaja povezava med stopnjo strahu pred kriminaliteto ter režimom blaginje. Omenjena povezava sloni na ideji, da je strah pred kriminaliteto dejansko projekcija nekih širših družbenih strahov v smislu, da socialna varnost na nek način poveča tudi splošen občutek varnosti in posledično ublaži tudi sam strah pred kriminaliteto (Hummelsheim in drugi 2008, 87).

Tudi v našem primeru se bomo poslužili omenjene tipologije režimov blaginje in poskušali ugotoviti, ali se stopnja strahu pred kriminaliteto v povezavi s pripadnostjo v družbeni razred razlikuje med izbranimi državami in ali je vpliv družbenega razreda na strah pogojen s tipom države blaginje.

5 POSLEDICE STRAHU

Kot smo omenili že v uvodu, strah pred kriminaliteto oziroma občutki ogroženosti vplivajo na vsakdanje življenje ljudi, saj vpliva na njihovo vedenje in kakovost življenja. Ljudje se zaradi strahu izogibajo določenim krajem in novim stikom, opuščajo vsakodnevne aktivnosti ter se pogosteje zadržujejo doma. Posledično se zmanjšujejo socialne mreže ljudi, kakovost medsebojnih odnosov ter zaupanje v skupnost (Filipčič 1999, 57). Omenjena dejanja so povsem razumljiva in sprejemljiva, saj se vsak želi počutiti varno, kar je tudi temeljna človekova pravica. Vendar pa lahko strah privede tudi do bolj "nevarnega" vedenja, posledica katerega je lahko škodovanje drugim, ki s kriminaliteto nimajo nikakršnega opravka. Primer takega vedenja je npr. nakup orožja ali neformalno organiziranje (Meško in Pavlovič 1998, 347).

Vendar strah, občutki ogroženosti in nelagodje niso zgolj posledica nasilne kriminalitete, temveč jih lahko vzbujajo tudi "anti-socialne" oblike vedenja, ki po definiciji sicer niso kazniva, so pa moteče v vsakdanjem življenju ter predstavljajo grožnjo dobremu počutju in varnosti ljudi (znaki nereda v okolju - fizične in družbene nevljudnosti) (Garland v Jackson 2006, 255).

Strah pred kriminaliteto se pri posameznikih lahko odraža na različne načine, kot so: v spremembi vedenja, kolektivnih reakcijah ter punitivnosti (Filipčič, 1999).

a) Spremembe v vedenju

Spremembe v vedenju posameznikov lahko splošno gledano strnemo v tri skupine, to so:

- *Izogibanje* – posameznik se zaradi strahu izogiba določenih krajev ali ljudi z namenom zmanjšanja možnosti viktimizacije. To pa ni vedno mogoče, saj se posameznik npr. ne more vedno preseliti v varnejšo sosesko.
- *Zaščita ali preventiva* – posameznik se zaradi dejstva, da se potencialnim grožnjam ne more izogniti, usmeri v zaščitno ali preventivno vedenje, in sicer z nakupom raznih varovalnih sredstev oziroma z uporabo npr. taksija namesto javnega prevoza v krajih, ki se jim ne more izogniti.

- *Zmanjševanje škode* – posameznik zmanjšuje škodo, ki bi nastala ob morebitni viktimizaciji s t. i. zavarovalno strategijo, in sicer tako, da s seboj nosi npr. malo gotovine, zavaruje svoje premoženje doma (Filipčič 1999, 57).

b) Kolektivne reakcije

Kolektivne reakcije se za razliko od zgoraj navedenih ne nanašajo na vedenje posameznika, temveč skupine, saj čeprav gre za posameznike, ti delujejo kot skupina. Posamezniki se z namenom zmanjšanja kriminalitete in posledično tudi strahu vključujejo in organizirajo skupne aktivnosti, med katerimi je najbolj znano sosedsko nadzorovanje, gre za t. i. sosedske straže, pojav, ki je najbolj razširjen v ZDA. Sosedji oziroma pripadniki lokalne skupnosti sami nadzirajo dogajanje v soseski in tako pomagajo policiji. Vendar stopnja kriminalitete in strahu v teh soseskah v primerjavi z ostalimi, kjer takih straž ni bilo, ni bistveno upadla (Filipčič 1999, 57).

c) Punitivnost

Punitivnost ljudi se kaže v zahtevi javnosti po ostrejši kaznovalni politiki. Vendar so raziskave pokazale, da je punitivnost v primeru povečane kriminalitete in posledično strahu tudi sama narasla, ampak ne v tolikšni meri, kot je to pričakovala pravosodna veja oblasti. Zaskrbljenost zaradi kriminalitete lahko povzroči dve vrsti odzivnosti, in sicer pri nekaterih zahtevo po punitivnosti, pri drugih pa lahko oblikuje predloge po družbenih reformah (spopadanje s koreninami kriminalitete) (Filipčič 1999, 58)

V Sloveniji izvedene raziskave odnosa med strahom pred kriminaliteto in punitivnostjo niso preučevale. Za Slovenijo lahko rečemo, da so se zahteve javnosti po represivnem obravnavanju storilcev KD v 80. letih zmanjšale, saj je bila odpravljena smrtna kazen, z zvišanjem najvišje zaporne kazni z 20 na 30 let deset let pozneje (leta 1999) pa nakazuje, da se je punitivnost povečala (Filipčič 1999, 59).

6 ANALIZA ANKETE O ŽRTVAH KRIMINALA, 2001 in EVROPSKE DRUŽBOSLOVNE RAZISKAVE, 2002/03

V tem delu bomo analizirali dve bazi podatkov, in sicer Anketo o žrtvah kriminala, 2001 (Statistični urad RS 2001) in Evropsko družboslovno raziskavo, 2002/03 (Jowell in The Central Co-ordinating Team 2003).

V primeru raziskave ICVS bomo poskušali ugotoviti povezavo med zadovoljstvom z dohodkom in strahom pred kriminaliteto, saj podatkov, potrebnih za razvrstitev posameznikov v družbeni razred, nimamo na voljo. Povezavo bomo ugotavljali le za območje Slovenije.

V primeru raziskave ESS pa bomo poskušali ugotoviti povezavo med pripadnostjo v družbeni razred ter strahom pred kriminaliteto, in sicer bomo naredili primerjavo štirih držav, t. j. Slovenije, Nemčije, Švedske in Velike Britanije. Omenjene države so bile izbrane na podlagi tipa države blaginje. Prav tako bomo poskušali ugotoviti, ali je vpliv družbenega razreda pogojen s tipom države blaginje.

6.1 OPIS RAZISKAV

Glede na to, da bomo za ugotavljanje hipotez uporabili dve različni bazi podatkov, ju bomo sedaj na kratko predstavili.

6.1.1 Anketa o žrtvah kriminala, 2001

Mednarodna anketa o (kriminalitetni) viktimizaciji (International Crime Victimization Survey) je obsežen raziskovalni projekt, namenjen dopolnjevanju uradnih kriminalitetnih/pravosodnih statistik, merjenju „temnega polja“ kriminalitete, indikatorjev strahu pred kriminaliteto ter nekaterih drugih parametrov, in navsezadnje tudi ugotavljanju zadovoljstva z delom policije s strani žrtev in anketirancev nasploh (Meško in Pavlovič 1998, 350), neodvisno od prijave kriminalnih dejanj policiji ali drugemu organu, ki zadevo lahko obravnava. Projekt se je začel izvajati leta 1989, zasnovan pa je bil v okviru raziskovanj Organizacije združenih narodov pod pokroviteljstvom UNICRI (United

Nations Interregional Crime and Justice Research Institute). Anketa je, kot že rečeno, del mednarodnega projekta in spada na področje socialne statistike (Statistični urad RS 2001).

V Sloveniji je bila raziskava izvedena 3-krat, in sicer jo je leta 1992 (vzorec 1000 gospodinjstev iz Ljubljane) in 1997 (vzorec 2000 gospodinjstev, od tega 1000 iz Ljubljane) izvedel Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, leta 2001 pa Statistični urad RS, ki jo je poimenoval Anketa o žrtvah kriminala ter jo vključil v Nacionalni program statističnih raziskovanj (Statistični urad RS 2001).

a) Vzorec

Ciljna populacija ankete je bilo individualno gospodinjstvo Republike Slovenije, osnovna enota analize pa posameznik. Posameznik, ki je odgovarjal na vprašanja, je moral biti starejši od 16 let, iz gospodinjstva pa je bil izbran po »metodi zadnjega rojstnega dne«. Vzorčni okvir je predstavljal telefonski imenik, na podlagi katerega je bil narejen stratificiran, sistematični, slučajni vzorec, ki je zajemal 6000 telefonskih naročnikov oziroma gospodinjstev (od tega 2000 iz Ljubljane).

Stratumi so bili definirani s statistično regijo (12 regij) in tipom naselja znotraj statističnih regij (6 tipov), pri čemer je bilo v vsakem stratumu vzorčenje neodvisno. Število enot (telefonskih naročnikov) v posameznem stratumu je bilo sorazmerno glede na delež oseb, starih 16 let in več, ki živijo v območju posamezne statistične regije, in glede na velikost naselja. Da bi zagotovili zadovoljivo natančnost in ohranili primerljivost podatkov z leti 1992 in 1997, je bilo mesto Ljubljana prevzorčeno.

Podatki so bili uteženi glede na velikost gospodinjstva, saj imajo osebe, ki živijo v gospodinjstvih z več člani, manjšo verjetnost izbora. Podatki so bili tudi dodatno uteženi (kalibracija), kar prilagodi porazdelitev kontrolnih spremenljivk znani populacijski sestavi, in sicer so bile za prilagoditev uporabljene naslednje spremenljivke: spol, starost, izobrazba, velikost gospodinjstva, statistična regija in tip naselja (Statistični urad RS 2001).

b) Način izvedbe

Anketarji so podatke zbirali s pomočjo standardiziranega vprašalnika, ki je vseboval predvsem vprašanja zaprtega tipa, kar pomeni, da so bili odgovori že vnaprej podani, anketiranec pa je moral izbrati enega izmed njih.

Slovenska verzija vprašalnika je vsebovala določene spremembe, in sicer (a) dodanih ima nekaj vprašanj z vidika žrtve; (b) delno je spremenjen vrstni red nekaterih vprašanj in (c) v sklopu vprašanj o demografiji je razširjena možnost odgovorov.

Anketiranje je bilo telefonsko (metoda CATI) in je potekalo od 22. 1. 2001 do 31. 3. 2001, in sicer na celotnem ozemlju Republike Slovenije. Skupna stopnja odgovorov je znašala 66,8 % oziroma 3885 enot, stopnja zavračanja pa 17,9 % (Statistični urad RS 2001).

6.1.2 Evropska družboslovna raziskava, 2002/03

Evropska družboslovna raziskava (ESS) je relativno nova mednarodna raziskava, ki se izvaja v več kot 20 državah. Pri vsaki ponovitvi se število sodelujočih držav poveča, tako je v zadnji raziskavi, izvedeni leta 2008, sodelovalo že 31 držav. Raziskava je bila prvič izvedena leta 2002 oziroma v nekaterih državah 2003, izvaja pa se vsaki dve leti. Začetniki projekta so Evropska komisija (European Commission's 5th Framework Programme), Evropska Znanstvena Fundacija in akademska telesa v vsaki sodelujoči državi, vsi naštetih projekt tudi v celoti financirajo. Sam projekt je oblikovan in izvajan na zelo visokem standardu (tudi metodološko), zajema stroge prevajalske protokole, minimalna zahtevana stopnja odgovorov je 70 %.

Sama raziskava ima dva glavna cilja, in sicer (1) opazovanje in interpretiranje sprememb odnosov ljudi in vrednot znotraj Evrope, odkrivanje njihove interakcije s spreminjajočimi se evropskimi institucijami in (2) pospeševanje ter združevanje izboljšanih metod merjanja v mednarodnih raziskavah v Evropi in širše (Jowell in The Central Co-ordinating Team 2003).

a) Vzorec

V raziskavi se uporablja strogo naključno verjetnostno vzorčenje, enota analize pa je posameznik. Vzorčni okvir predstavljajo vse osebe iz sodelujočih držav, stare 15 let in več, ki živijo v zasebnem gospodinjstvu, ne glede na njihovo nacionalnost, državljanstvo, jezik ali legalni status. V primeru Slovenije je vzorčni okvir predstavljal centralni register populacije, način vzorčenja pa je bilo stratificirano dvostopenjsko verjetnostno vzorčenje (Jowell in the Central Co-ordinating Team 2003).

b) Način izvedbe

Podatki se zbirajo s pomočjo strukturiranega vprašalnika, metoda samega anketiranja pa je osebni intervju, ki traja približno 1 uro. Raziskava je v Sloveniji potekala v času od 17. 10. 2002 do 30. 11. 2002, izvajal pa jo je Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij Fakultete za družbene vede (Jowell in the Central Co-ordinating Team 2003).

6.1.3 Primerljivost obeh raziskav

Obe omenjeni raziskavi se po pomembnosti uvrščata v "deveti" najvišji rang med primerjalne ali kontinuirane raziskave ter se izvajata na mednarodnem nivoju. Raziskavi se med seboj razlikujeta v večini osnovnih postavk (enota analize, vzorčni okvir, vzorčenje), pri čemer bi izpostavila predvsem enoto analize, populacijo, zahtevano starost anketiranca ter način izvedbe. V primeru raziskave ICVS je bila enota analize tako posameznik kot gospodinjstvo, saj se gospodinjstvo pri nekaterih dogodkih pojavlja kot oškodovanec, populacija je definirana kot individualno gospodinjstvo (institucionalna gospodinjstva izvzeta), zahtevana starost anketiranca je bila 16 let ali več, samo anketiranje pa je bilo telefonsko (CATI). V primeru raziskave ESS je bila enota analize le posameznik, populacija opredeljena kot posamezniki, starejši od 15 let, živeči v zasebnih gospodinjstvih, ne glede na njihovo narodnost, državljanstvo, jezik in legalni status, starostna meja je bila 15 let, način izvedbe ankete pa osebni intervju. Kljub razlikam sta raziskavi med seboj "primerljivi", saj sta izvedeni na visokem (metodološkem) nivoju, prav tako sta dosegli visoko stopnjo odgovorov (ICVS 66,8 % oziroma ESS 70,5 %). Pomembno je omeniti tudi dejstvo, da je v obeh raziskavah strah pred kriminaliteto merjen z enakim indikatorjem.

Glede na razlike o zahtevani najnižji starosti anketiranca bomo le-te izenačili, in sicer bomo v primeru raziskave ESS anketirance, stare 15 let (n=2) iz analize izključili.

6.2 OPREDELITEV INDIKATORJEV

a) Indikator strahu

V obeh raziskavah (ICVS in ESS) je strah pred kriminaliteto merjen le z enim indikatorjem, ki sprašuje po varnosti v okolišu, ponoči. Vendar z njim (glede na Ferrarov konceptualni

okvir) ne merimo strahu, temveč le kognitivno dimenzijo, torej občutke ogroženosti. Ker pa kognitivna dimenzija glede na Ferrarov "Interpretation risk" model predstavlja osrednji dejavnik strahu (Filipčič 1999, 55), menim, da ga v našem primeru lahko vseeno uporabimo, saj drugega indikatorja nimamo na voljo.

»Kako varno se počutite/bi se počutili, kadar sami hodite po vašem okolišu, ko se stemni?«
1 - zelo varno; 2 - dokaj varno; 3 - nekoliko nevarno; 4 - zelo nevarno.

b) Indikatorji dohodkovne neenakosti

Kot indikator dohodkovne neenakosti bomo uporabili zadovoljstvo z dohodkom (podatki ICVS), kjer gre za "subjektivno" oceno neenakosti. Glede na to, da so bile ugotovljene visoke korelacije z dejanskim dohodkom, izobrazbo in družbenim razredom, menim, da ga lahko uporabimo kot indikator.

Kot drugi indikator bomo uporabili pripadnost družbenemu razredu (podatki ESS), ki je bolj "objektivna" ocena neenakosti²¹, saj smo uporabili mednarodno klasifikacijo ISEI, ki predvideva poklicni status, na podlagi katerega je posameznik uvrščen v družbeni razred, glede na povprečno izobrazbo in dohodek.

- **Zadovoljstvo z dohodkom**

Zadovoljstvo z dohodkom je sicer vezano na celotno gospodinjstvo in ne na posameznika, vendar ostalih podatkov v primeru raziskave ICVS nimamo na voljo. Menim, da je zadovoljstvo z dohodkom tudi dokaj ustrezen indikator dohodkovne neenakosti, saj lahko po mojem mnenju med njim in pripadnostjo v družbeni razred potegnemo neko vzporednico, saj bodo tisti, ki so z dohodkom zadovoljni, verjetno uvrščeni v višji razred, tisti, ki so nezadovoljni, pa v nižjega. Hkrati menim, da je zadovoljstvo z dohodkom povezano tudi s samo višino dohodka (višji kot je dohodek, večje je zadovoljstvo). Kljub temu moramo dopuščati možnost, da nekdo, ki z dohodkom ni zadovoljen, ni nujno

²¹ Objektivnost je bila mišljena predvsem v primerjavi z zadovoljstvom z dohodkom, saj je tudi ISEI klasifikacija do neke mere subjektivna mera neenakosti, ker še vedno podpira idejo stratifikacije v smislu statusne hierarhije (Rose 2005).

pripadnik nižjega družbenega razreda, temveč je nezadovoljen, ker si ne more privoščiti npr. dragih počitnic nekje v tujini, temveč samo v Sloveniji. Vpliv zadovoljstva z dohodkom na strah pred kriminaliteto bomo ugotavljali le za območje Slovenije.

»Kaj mislite o ravni dohodkov, ki jih ima vaše gospodinjstvo?« Ste z njimi:

1 - zadovoljni; 2 - še kar zadovoljni; 3 - nezadovoljni; 4 - zelo nezadovoljni

Hipoteza 1: Zadovoljstvo z dohodkom vpliva na strah pred kriminaliteto, in sicer bodo tisti, ki so z dohodkom manj zadovoljni, poročali o višji stopnji strahu.

- Družbeni razred

Družbeni razred kot indikator družbene neenakosti je vezan le na posameznika, torej anketiranca in ne na celotno gospodinjstvo. Pripadniki posameznih razredov se med seboj razlikujejo predvsem v ekonomski dimenziji ranljivosti, ki onemogoča učinkovit spopad s posledicami kriminalitete viktimizacije. Posledično se pripadniki družbenih razredov počutijo različno ogroženo oziroma stopnja strahu pred kriminaliteto variira.

Čeprav zgolj na deskriptivni ravni, pa vendar so bile ugotovljene tudi povezanosti med tipom države blaginje in strahom pred kriminaliteto. Omenjena povezanost, kot smo predhodno že omenili, predpostavlja, da je strah pred kriminaliteto projekcija nekih splošnih družbenih strahov, zmanjšanju katerih naj bi botrovala visoka socialna varnost, ki jo nudi država. Zmanjšanje teh strahov, pa bi posledično ublažilo tudi sam strah pred kriminaliteto (Hummelsheim in drugi 2008, 87). V prid predpostavki govorijo tudi nekatere raziskave, ki kažejo, da je strah pred kriminaliteto manjši v državah, kjer je socialna zaščita visoka (van Dijk in drugi 2008). Vpliv družbenega razreda bomo ugotavljali in primerjali med štirimi državami (Slovenija, Nemčija, Švedska in Velika Britanija), ki so bile izbrane na podlagi tipa blaginje.

Hipoteza 2: Družbeni razred vpliva na strah pred kriminaliteto, in sicer bodo pripadniki nižjega družbenega razreda poročali o višji stopnji strahu.

Hipoteza 3: Vpliv družbenega razreda na strah pred kriminaliteto bo pogojen s tipom blaginje, in sicer bo vpliv večji v liberalnem sistemu, kjer je stopnja socialne varnosti najmanjša in najmanjši v sociodemokratskem sistemu, kjer je stopnja socialne varnosti največja.

Kot že rečeno, smo na podlagi poklica anketiranca uvrstili v pripadajoč družbeni razred. Poklic je kategoriziran po sistemu ISCO88, ki vsebuje 4 stopnje: 1. stopnja predstavlja 9 velikih glavnih skupin, 2. predstavlja 28 podglavnih skupin, 3. st. 116 manjših skupin in 4. st. 390 enot. Na osnovi te kategorizacije smo poklice prekategorižirali v sistem ISEI, s pripadajočimi vrednostmi od 16 do 88 (Ganzeboom in Treiman, 1996).

Le-te smo v fazi deskriptivne analize združili v tri razrede:

1 - nižji razred; 2 - srednji razred; 3 - višji razred,
medtem, ko bomo v fazi regresijske analize uporabili prvotno kontinuirano spremenljivko, saj bomo s tem reducirali varianco neodvisne spremenljivke.

c) Kontrolne spremenljivke

Za kontrolne spremenljivke bomo vzeli dejavnike, ki dokazno vplivajo na strah pred kriminaliteto, to so: spol, starost, izobrazba, tip naselja ter izkušnje s kriminaliteto.

- Spol je opredeljen z vrednostmi 1 - moški; 2 - ženski, medtem ko je starost določena z letnico rojstva od 1900 do 1985 (ICVS) oziroma 1910 do 1987 (ESS).

Iz omenjenih spremenljivk smo tvorili novi spremenljivki

ženske z vrednostmi 0 - moški; 1 - ženski oziroma

starost z vrednostmi, ki odražajo pripadajoča leta anketirancev v letu 2001 (ICVS) in 2002 (ESS), to je z razredi od 16 do 69 let ter 70 let in več.

- Izobrazba: "Katero stopnjo izobrazbe imate končano?"

11 - brez šolske izobrazbe, nepopolna osnovna izobrazba, 1 do 3 razredi (5);*

12 - osnovna izobrazba (8);

13 - nižja ali srednja poklicna izobrazba, srednja strokovna izobrazba (12);

14 - višja strokovna izobrazba, višješolska izobrazba (15);

15 - visoka strokovna izobrazba, visoka univerzitetna izobrazba (17);

16 - specialistična povisokošolska izobrazba, magisterij, doktorat (20).

Iz omenjene spremenljivke smo tvorili novo spremenljivko **izobrazba** z vrednostmi, ki kažejo na povprečno število let, potrebnih za doseg omenjene stopnje izobrazbe.* V primeru podatkov ESS so bile kategorije še nekoliko bolj razdeljene, ki pa smo jih združili in poimenovali spremenljivko tako kot v primeru podatkov ICVS.

- Tip naselja: “Ali mi lahko poveste tip naselja, v katerem živite?”

5 - mesto;

6 - primestno naselje;

7 - strnjeno vaško naselje, raztresene hiše ali hiše na samem.

Iz omenjene spremenljivke smo tvorili novo spremenljivko **naselje_u**, z vrednostmi:

0 - ruralno; 1 - urbano.

V primeru podatkov ESS so bile kategorije še nekoliko bolj razdeljene, ki pa smo jih združili in poimenovali spremenljivko tako kot v primeru podatkov ICVS.

- Izkušnje s kriminaliteto

Nanašajo se na posameznikove predhodnje izkušnje s kriminaliteto in vključujejo tako dejansko izkušnjo s KD kot tudi poskus KD. Izkušnje s kriminaliteto vključujejo obdobje zadnjih petih let, nanašajo pa se tako anketiranca kakor tudi posameznega člana njegovega gospodinjstva.

Anketiranec ali član njegovega gospodinjstva je imel izkušnje s kriminaliteto, če:

- mu je bilo ukradeno vozilo, motorno kolo ali kolo; - je bil žrtev tatvine iz vozila; - je bil žrtev vandalizma na svojem vozilu; - je kdo vlomil v njihovo hišo ali stanovanje; - je kdo poskušal vlomiti v njihovo hišo ali stanovanje; - je bil žrtev ropa; - žrtev osebne tatvine; - žrtev spolnega prestopka (nanaša na ženske) in – žrtev telesnega napada.

Možni odgovori so 1 - da in 2 - ne. Omenjena vprašanja smo sešteli (da bi dobili delež anketirancev, ki so imeli izkušnje s kriminaliteto in delež tistih, ki izkušenj niso imeli) in novo spremenljivko poimenovali **izkušnje s kriminaliteto_I**, ki smo jo uporabili v primeru

deskriptivne analize. Glede na številna zajeta KD smo po pregledu povezanosti med posameznim KD in strahom pred kriminaliteto tvorili novo spremenljivko, poimenovano **izkušnje s kriminaliteto_II**, ki zajema le tista KD, ki so v korelaciji s strahom in smo jo uporabili v regresijski analizi.

V primeru podatkov ESS je bilo prav tako prisotno vprašanje o izkušnjah s kriminaliteto za obdobje zadnjih petih let in se prav tako nanaša tako na anketiranca kakor tudi na člane njegovega gospodinjstva. Razlika je le v številu KD, saj sta tu zajeta le vlom in napad, in sicer v skupnem vprašanju. Možni odgovori so 1 - da in 2 - ne. Spremenljivko smo zgolj preimenovali v **izkušnje s kriminaliteto_I**.

6.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA

V empiričnem delu naloge bomo za preverjanje zastavljenih hipotez uporabili sekundarne podatke. Slednje Riedel (v Mitar 2002, 123) opredeljuje kot „*podatke, ki so bili prvotno zbrani za nek drug namen s strani nekoga drugega*“, njihova uporabnost pa je predvsem praktične narave. Med pozitivne lastnosti tovrstnih podatkov se šteje njihova relativna dostopnost, hkrati pa drugim uporabnikom prihranijo čas in denar za zbiranje lastnih podatkov. V primeru, ko določenega pojava ne moremo neposredno opazovati, predstavljajo tudi praktično edini vir, ki je na voljo. Negativne lastnosti tovrstnih podatkov zadevajo predvsem njihovo veljavnost in zanesljivost, ki sta vezani na dejstvo, da so bili zbrani s strani drugega ter tudi pomanjkanje informacij, ki jih potrebujemo (Riedel v Mitar 2002, 128-133), kar je posledica dejstva, da so bili prvotno zbrani za nek drug namen. Posledično je treba sekundarne podatke pred njihovo uporabo ovrednotiti ter jih uporabljati z določeno mero previdnosti (Haralambos in Halborn 1999, 863).

V našem primeru bomo uporabili podatke Ankete o žrtvah kriminala, 2001 (Statistični urad RS 2001) in Evropske družboslovne raziskave 2002/03 (Jowell in The Central Coordinating Team 2003), ki kljub temu, da so bili zbrani za nek drug namen, vsebujejo nekatere za nas relevantne informacije, sami podatki so mednarodno primerljivi ter dokaj lahko dostopni. Nekaterih informacij, ki bi jih sicer potrebovali med podatki, ni bilo zaslediti, kot so npr. informacije o poklicu (podatki ICVS) ter o vidnih znakih neurejenosti

okoliša. Glede na to, da sama ne bi mogla izvesti tako obširne raziskave, menim, da je bila odločitev o uporabi sekundarnih podatkov, kljub nekaterim pomanjkljivostim, upravičena.

Empirično analizo podatkov bomo naredili s pomočjo programa SPSS 14.0 (Statistical Package for the Social Science), sama analiza in preverjanje zastavljenih hipotez bosta potekala v naslednjih korakih. V prvem koraku bomo na deskriptivni ravni (s pomočjo podprogramov frequencies in crosstabs) analizirali spremenljivke, ki predstavljajo sociodemografske značilnosti anketirancev ter spremenljivko, ki predstavlja strah pred kriminaliteto. Slednjo bomo analizirali glede na sociodemografske značilnosti anketirancev ter po posameznih državah. Rezultate bomo predstavili s pomočjo frekvenčnih porazdelitev in dvorazsežnih tabel.

V drugem koraku bomo s pomočjo bivariatne analize pogledali korelacije med spremenljivkami, t. j. povezanosti med odvisno in neodvisnimi spremenljivkami. Povezanosti bomo ugotavljali s pomočjo Pearsonovega koeficienta korelacije, ki meri moč linearne povezanosti. Koeficient zavzema vrednosti na intervalu $[-1, 1]$, pri čemer negativna vrednost pomeni negativno povezanost (z večanjem vrednosti ene spremenljivke se manjša vrednost druge), pozitivna pa pozitivno povezanost (z večanjem vrednosti ene spremenljivke se večja tudi vrednost druge). V primeru, da je vrednost koeficienta enaka 0, povezanosti med spremenljivkami ni.

V tretjem koraku bomo s pomočjo regresijske analize poskušali potrditi zastavljene hipoteze. Regresijska analiza je statistična metoda, s katero lahko analiziramo linearni odnos med odvisno in neodvisno spremenljivko. Vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko predstavimo v obliki regresijskega modela, s pomočjo katerega lahko iz vrednosti neodvisnih spremenljivk napovemo vrednost odvisne spremenljivke. Regresijsko analizo bomo naredili po metodi Enter. Rezultate zastavljenih modelov bomo prikazali v skupni tabeli. Z ločenimi koraki pa si bomo pogledali tudi povezanosti znotraj modela, in sicer le za Slovenijo. Na podlagi ugotovljenih povezanosti med spremenljivkami, bomo za vsako spremenljivko naredili posamezno regresijsko analizo, rezultate pa predstavili v regresijskem modelu.

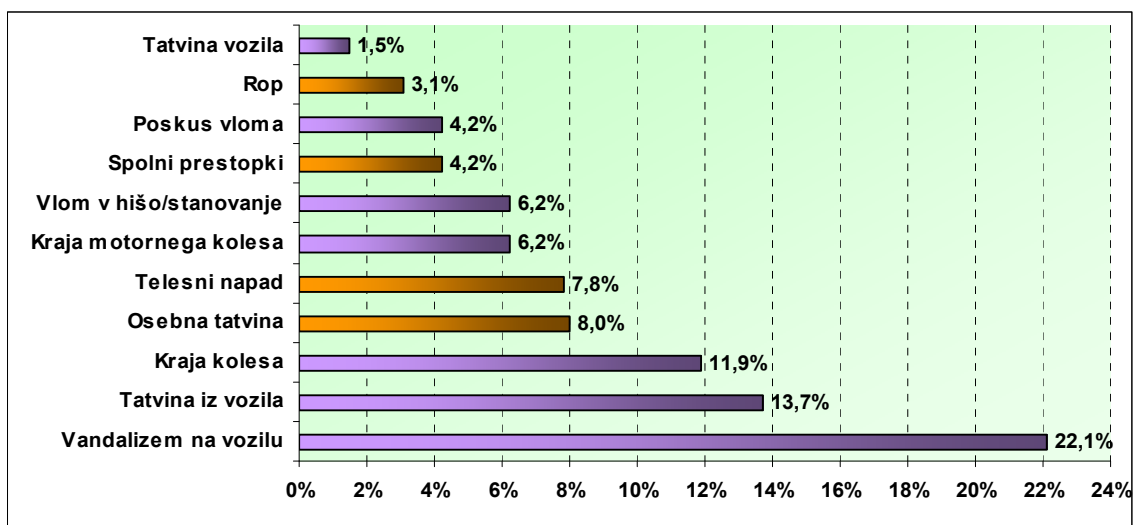
6.4 OPISNA STATISTIKA

V tem delu bomo predstavili sociodemografske značilnosti anketirancev obeh obravnavanih raziskav. Omenjene značilnosti bomo predstavili zgolj opisno, grafični prikaz pa je razviden iz Priloge. Predstavili bomo tudi podatke, vezane na izkušnje s kriminaliteto ter strah pred kriminaliteto. Podatki obeh raziskav, kjer je to mogoče, so predstavljeni v skupnem grafičnem prikazu in so označeni kot ICVS (Anketa o žrtvah kriminala) ter ESS (Evropska družboslovna raziskava). Predstavljeni podatki se nanašajo predvsem na Slovenijo, kar je razvidno tudi iz naslova grafičnega prikaza. V primeru, ko se podatki nanašajo na več držav, je to razvidno iz vsebine grafičnega prikaza.

Pri obeh raziskavah je vzorec glede na izbrane sociodemografske značilnosti približno enako porazdeljen oziroma so vse skupine približno enako zastopane (glej Prilogo). V obeh raziskavah je nekoliko večja zastopanost žensk (~54 %), povprečna starost anketirancev je od 40-44, povprečna dolžina izobraževanja pa ~12 let. V primeru izobrazbe nekoliko izstopa delež tistih s končano poklicno in srednješolsko izobrazbo ter delež tistih s končano osnovnošolsko izobrazbo. V obeh primerih je največji delež tistih, ki so z dohodkom še kar zadovoljni, in sicer slaba polovica. V primeru podatkov ICVS večina anketirancev prihaja iz urbanega okolja (63,5 %), v primeru podatkov ESS iz ruralnega okolja (55,2 %). V primeru pripadnosti družbenemu razredu se na podlagi poklica največ vprašanih uvršča v srednji razred.

Kot je razvidno iz spodnje Slike 6.1 je imela glede na rezultate Ankete o žrtvah kriminala, 2001 (Statistični urad RS 2001) v zadnjih 5 letih izkušnje s kriminaliteto slaba polovica vseh vprašanih (46,5 %). Izkušnje so imeli statistično značilno ($p < 0,01$) pogosteje moški (48,5 %) kakor ženske (44,9 %), kar potrjuje dejstvo, da so moški pogosteje izpostavljeni nasilju. V 74 % primerov je šlo za t. i. premoženjsko kriminaliteto in v dobri četrtini za t. i. osebno kriminaliteto (26 %). Vprašani so imeli najpogosteje izkušnje s KD vezanim na vozilo (vandalizem, kraja iz vozila) ter osebno tatvino in telesnim napadom.

Slika 6.1 Izkušnje s kriminaliteto po posameznem KD, ICVS (Slovenija)

Glede na rezultate Evropske družboslovne raziskave, 2002/03 (Jowell in the Central Co-ordinating Team 2003) je imelo v zadnjih 5 letih izkušnje s kriminaliteto 11,5 % vprašanih, in sicer prav tako statistično značilno ($p < 0,01$) več moških (13,6 %) kakor žensk (9,6 %). Razlika v deležu tistih z izkušnjami med podatki ICVS in ESS je lahko posledica dejstva, da je bilo v primeru prvih zajetih 11 KD v primeru slednjih pa le vlom in napad.

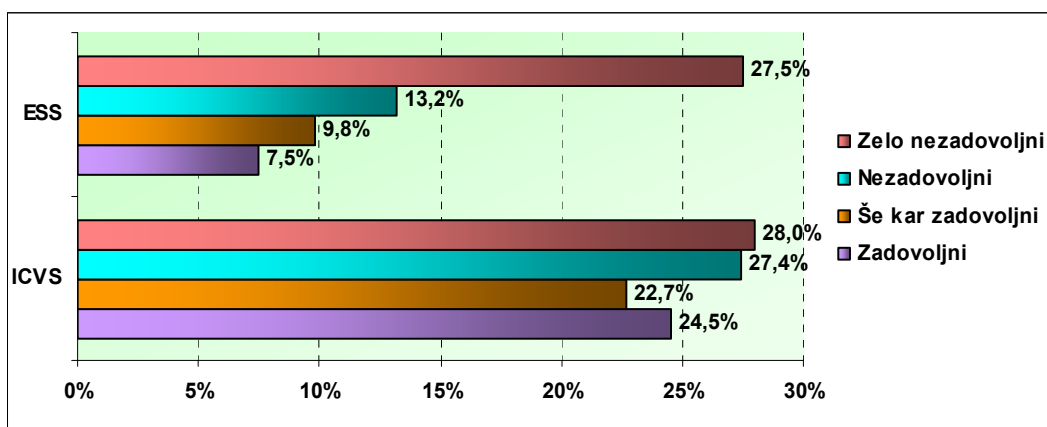
Vendar, kot smo povedali v poglavju merjenja (pog. 3) tovrstno zbiranje podatkov temelji predvsem na spominu respondentov, kar dopušča možnost, da podatki niso povsem zanesljivi. Nekateri anketiranci o svojih izkušnjah namreč ne želijo govoriti ali pa so nanje pozabili.

Tabela 6.1 Delež tistih, ki se počutijo nevarno/zelo nevarno, ko sami hodijo po svojem okolišu, ko se že stemni, glede na pripadnost družbenemu razredu, primerjava med državami, ESS

Družbeni razred	Država			
	Slovenija	Nemčija	Švedska	V. Britanija
Nižji razred	8,2	32,3	20,9	42,2
Srednji razred	10,9	23,9	16,6	39,5
Višji razred	9,0	23,7	12,6	30,3
Statistična značilnost	/	$p <= 0,004$	$p <= 0,000$	$p <= 0,000$

V vseh izbranih državah (glej Tabela 6.1) se najmanj varno počutijo pripadniki nižjega razreda, z izjemo Slovenije, kjer to velja za srednji razred. Ne glede na družbeni razred se vprašani statistično značilno pogosteje najmanj varno počutijo v V. Britaniji.

Slika 6.2 Delež tistih, ki se počutijo nevarno/zelo nevarno, ko sami hodijo po svojem okolišu, ko se že stemni, glede na zadovoljstvo z dohodkom (Slovenija)

Če pogledamo deleže tistih, ki se počutijo nekoliko/zelo nevarno, glede na zadovoljstvo z dohodkom lahko vidimo, da se tisti, ki so z dohodki gospodinjstva manj zadovoljni v primerjavi s tistimi, ki so bolj zadovoljni, v obeh primerih statistično značilno ($p \leq 0,000$) pogosteje počutijo manj varne. V obeh primerih se sicer najmanj varno počutijo tisti, ki so z dohodkom zelo nezadovoljni (slabih 30 %).

Evropske države se med seboj zelo razlikujejo glede stopnje strahu pred kriminaliteto (glej Tabela 6.2). Vidimo, da se ponoči, ko se sami nahajajo v svojem okolišu, nevarno/zelo nevarno najpogosteje počutijo v državah Srednje in Južne Evrope, medtem ko se najbolj varno počutijo v Sloveniji, skandinavskih državah in nekaterih državah Srednje Evrope. Delež v skandinavskih državah ter Sloveniji je pod evropskim povprečjem. Če to povežemo s tipologijo režimov Esping-Andersena, vidimo, da je strah najmanj prisoten v državah s sociodemokratskim režimom, najbolj pa v državah z liberalnim in konzervativnim režimom.

Prikazani rezultati potrjujejo tretjo zastavljeno hipotezo, sicer na deskriptivni ravni, to je, da je v državah z nižjo socialno varnostjo (liberalni) večji delež vprašanih, ki se počutijo manj varno kot v državah z visoko socialno zaščito (sociodemokratski režim).

Tabela 6.2 Strah pred kriminaliteto (delež nevarno/zelo nevarno), primerjava med državami, ESS (v %)

Država	Delež nevarno/zelo nevarno
Slovenija	9,9
Avstrija	10,2
Norveška	10,9
Danska	11,2
Finska	12,2
Švica	16,1
Švedska	16,6
Nizozemska	20,3
Nemčija	25,7
Španija	27,7
Italija	28,6
Portugalska	29,4
Francija	29,7
Grčija	31,7
Poljska	32,9
Češka	36,0
V. Britanija	37,5
Povprečje	22,7

Do sedaj smo si pogledali le deleže tistih, ki se počutijo nevarno in zelo nevarno, kadar se sami sprehajajo po svojem okolišu, ko se stemni, glede na nekatere značilnosti anketirancev oziroma državo. Sedaj pa si bomo pogledali deleže tistih, ki se počutijo zelo varno, in sicer glede na vse za nas relevantne sociodemografske spremenljivke ter izkušnje s kriminaliteto, kot socialno-psihološko spremenljivko.

Iz spodnje tabele (glej Tabela 6.3) je razvidno, da se nekatere skupine pogosteje počutijo bolj varno v primerjavi z drugimi skupinami. Splošno gledano so, kljub statistično značilnim razlikam med kategorijami, le-te dokaj majhne.

Tabela 6.3 Delež vprašanih, ki se počutijo zelo varno glede na sociodemografske značilnosti (Slovenija)

"Kako varni se počutite, kadar sami hodite po vašem okolišu, ko se že stemni?"			
Sociodemografske značilnosti		Zelo varno	
		ICVS	ESS
SPOL*	Ženske	20,3%	22,3%
	Moški	44,8%	36,8%
STAROST**	16-19 let	31,9%	26,7%
	20-24 let	30,0%	35,9%
	25-29 let	29,2%	33,3%
	30-34 let	33,1%	28,7%
	35-39 let	33,6%	27,2%
	40-44 let	33,8%	33,6%
	45-49 let	36,9%	28,1%
	50-54 let	33,3%	31,3%
	55-59 let	37,8%	22,2%
	60-64 let	28,7%	25,0%
	65-69 let	30,8%	27,8%
70+ let	22,3%	27,5%	
IZOBRAZBA***	Brez/nepopolna osnovnošolska izob.	33,3%	25,3%
	Osnovnošolska izob.	31,6%	26,6%
	Poklicna/srednja izob.	31,5%	30,3%
	Višješolska izob.	29,3%	25,3%
	Visoka/univerzitetna izob.	32,2%	31,8%
	Specialistična izob. in več	28,6% ^a	45,5% ^b
TIP NASELJA*	Ruralno	41,2%	33,8%
	Urbano	25,9%	23,4%
ZADOVOLJSTVO Z DOHODKI*	Zadovoljni	37,9%	33,3%
	Še kar zadovoljni	30,9%	28,4%
	Nezadovoljni	26,8%	21,4%
	Zelo nezadovoljni	34,1%	25,0% ^c
DRUŽBENI RAZRED	Nižji razred		30,4%
	Srednji razred		28,7%
	Višji razred		29,0%
IZKUŠNJE S KRIMINALITETO_I*	Da	27,9%	22,0%
	Ne	34,7%	30,1%

* stopnja statistične značilnosti $p \leq 0,000$

** stopnja statistične značilnosti $p \leq 0,000$ (ICVS); $p \leq 0,05$ (ESS)

*** stopnja statistične značilnosti $p \leq 0,05$ (ICVS);

a, b, c $N < 15$

6.5 REGRESIJSKA ANALIZA

V tem delu bomo s pomočjo regresijske analize poskušali potrditi oziroma zavreči naše zastavljene hipoteze. Dobljene rezultate bomo predstavili v dveh sklopih, in sicer v prvem sklopu rezultate Ankete o žrtvah kriminala, 2001 (Statistični urad RS 2001), kjer smo kot primarno neodvisno spremenljivko uporabili zadovoljstvo z dohodkom ter v drugem sklopu rezultate Evropske družboslovne raziskave, 2002/03 (Jowell in The Central Co-ordinating Team 2003) s primarno neodvisno spremenljivko družbeni razred.

Pred samo analizo si bomo, kot smo predhodno že omenili, pogledali tudi korelacije med odvisno in neodvisnimi spremenljivkami. Treba je povedati, da pozitivna korelacija pomeni, da imajo ženske, starejši, tisti iz urbanega naselja ter tisti, ki so z dohodkom gospodinjstva nezadovoljni, večjo vrednost na odvisni spremenljivki, torej strahu pred kriminaliteto. Negativna korelacija pa pomeni, da imajo večjo vrednost na odvisni spremenljivki tisti z nižjo izobrazbo, pripadniki nižjega družbenega razreda ter tisti, ki so že imeli izkušnje s kriminaliteto. Spremenljivka strah pred kriminaliteto je obrnjena tako, da večja vrednost pomeni večjo stopnjo strahu.

Tabela 6.4 Pearsonovi korelacijski koeficienti med strahom pred kriminaliteto in sociodemografskimi spremenljivkami, ICVS (Slovenija)

SOCIODEMOGRAFSKE SPREMENLJIVKE	STRAH PRED KRIMINALITETO
	"Kako varni se počutite, ko sami hodite po vašem okolišu, ko se že stemni?"
Spol (ženske)	0,320**
Starost	0,136**
Izobrazba	-0,007
Tip naselja (urbano)	0,197**
Zadovoljstvo z dohodki	0,056**
IZKUŠNJE S KRIMINALITETO PO POSAMEZNEM KD	
Tatvine vozil	-0,071**
Tatvine iz vozil	-0,067**
Namerna poškodba vozila	-0,096**
Kraja motornega kolesa	-0,027
Kraja kolesa	-0,008
Vlom v hišo/stanovanje	-0,077**
Poskus vloma	-0,069**
Rop	-0,015
Osebne tatvine	-0,066**
Spolni prestopki	-0,032
Telesni napad	-0,089**

** Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,01

* Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,05

Vidimo, da je večina izbranih dejavnikov v korelaciji s strahom pred kriminaliteto. Med sociodemografskimi dejavniki s strahom ne korelira le stopnja izobrazbe, izmed predhodnih izkušenj s kriminaliteto to velja za krajo motornega kolesa, krajo kolesa, rop in spolni napad. S strahom najmočneje korelira spol ($r=0,320$), sledita tip naselja ($r=0,197$) in starost ($r=0,136$), kar je v skladu z ugotovitvami nekaterih raziskav, medtem ko je v primeru zadovoljstva z dohodkom povezanost nekoliko šibkejša ($r=0,056$). Pri izkušnjah s kriminaliteto so v primerjavi s sociodemografskimi spremenljivkami povezanosti nekoliko šibkešje in med seboj dokaj podobne, najvišja vrednost koeficienta je pri namerni poškodbi vozila ($r=-0,096$). Vse korelacije so negativne, kar pomeni, da je strah večji pri tistih, ki so s posameznim KD že imeli izkušnje.

Tabela 6.5 Pearsonovi korelacijski koeficienti med strahom pred kriminaliteto in sociodemografskimi spremenljivkami, ESS (primerjava držav)

SOCIODEMOGRAFSKE SPREMENLJIVKE	STRAH PRED KRIMINALITETO			
	»Kako varni se počutite, kadar sami hodite po vašem okolišu, ko se že stemni?«			
	Slovenija	Nemčija	Švedska	Velika Britanija
Spol (ženske)	0,209**	0,317**	0,330**	0,346**
Starost	0,066**	0,155**	0,097**	0,107**
Izobrazba	-0,056*	-0,124**	-0,119**	-0,192**
Tip naselja (urbano)	0,156**	0,172**	0,220**	0,202**
Družbeni razred (ISEI)	-0,005	-0,080**	-0,124**	-0,158**
Izkušnje s kriminaliteto_I	-0,107**	-0,046*	-0,018	-0,049*

** Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,01

* Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,05

Iz tabele je razvidno, da v vseh zajetih državah s strahom pred kriminaliteto najmočneje korelira spol (V. Britanija max $r=0,346$; Slovenija min $r=0,209$), sledi tip naselja (Švedska max $r=0,220$; Slovenija min $r=0,156$).

V primeru Slovenije so s strahom pred kriminaliteto dokaj močno povezane tudi izkušnje s kriminaliteto ($r=-0,107$), korelaciji s starostjo ($r=0,066$) in izobrazbo pa sta najšibkejši ($r=-0,056$). S strahom pred kriminaliteto ne korelira družbeni razred, vendar ga bomo v model vseeno vključili, saj kljub nepovezanosti v osnovi potrjuje našo tretjo zastavljeno hipotezo, t. j. da je vpliv družbenega razreda na strah pred kriminaliteto najmanjši v državi z visoko socialno varnostjo. Zaradi nepovezanosti bomo ugotovitve predstavili samostojno v regresijskem modelu, ki nam bo služil za prikaz povezanosti znotraj modela.

V ostalih državah s strahom pred kriminaliteto močno korelirata tudi izobrazba in družbeni razred, ki sta tudi v medsebojni korelaciji. Močna korelacija obeh dejavnikov je izrazita predvsem v primeru V. Britanije ($r=-0,192$; $r=-0,158$) in v primeru Švedske ($r=-0,119$; $r=-0,124$).

a) Regresijska analiza podatkov ICVS

Tabela 6.6 Nestandardizirani (in standardizirani) regresijski koeficienti β in ocene modela sociodemografskih spremenljivk v odnosu do strahu pred kriminaliteto kot odvisne spremenljivke, ICVS

Spremenljivke	Model 1	Model 2	Model 3
Konstanta	1,859***	1,123***	1,404***
Zadovoljstvo z dohodkom	0,060*** (0,056)	0,085*** (0,080)	0,087*** (0,082)
Ženske		0,522*** (0,304)	0,524*** (0,305)
Starost		0,028*** (0,110)	0,034*** (0,134)
Urbano naselje		0,334*** (0,188)	0,300*** (0,169)
Izkušnje s kriminaliteto II			-0,190*** (-0,109)
Ocene modela			
R	0,056 ^a	0,392 ^b	0,406 ^c
R²	0,003	0,154	0,165
Popravljen R²	0,003	0,153	0,164
Standardna napaka ocene	0,855	0,788	0,782
F vrednost	12,117***	171,410***	148,855***

Prediktorji:

a) Zadovoljstvo z dohodkom;

b) Zadovoljstvo z dohodkom, Ženske, Starost, Urbano naselje;

c) Zadovoljstvo z dohodkom, Ženske, Starost, Urbano naselje, Izkušnje s kriminaliteto_II.

*** $p \leq 0,001$.

Kot je razvidno iz tabele, so vsi prikazani modeli glede na F-test statistično značilni, multipla korelacija med petimi izbranimi spremenljivkami in strahom pred kriminaliteto znaša 0,406, z izbranimi spremenljivkami pa lahko pojasnimo dobrih 16 % variance strahu (končni model 3), saj vrednost pojasnjene popravljenе variance (R^2) znaša 0,164. Vse zajete spremenljivke imajo statistično značilen vpliv na strah pred kriminaliteto.

Model 1 govori v prid naši zastavljeni hipotezi, da zadovoljstvo z dohodkom vpliva na strah pred kriminaliteto. Ugotovili smo, da tisti, ki so z dohodki gospodinjstva manj zadovoljni, kažejo večjo stopnjo strahu kot tisti, ki so z dohodki bolj zadovoljni, saj imajo v

povprečju za 0,06 višjo vrednost spremenljivke strahu pred kriminaliteto. Z omenjeno spremenljivko lahko pojasnimo le 0,3 % variance strahu pred kriminaliteto, kar pomeni, da spremenljivka sama po sebi ni dober napovedovalec strahu.

Učinki demografskih spremenljivk (spol, starost in tip naselja) na strah pred kriminaliteto so predstavljeni v Modelu 2. Kot skupina omenjene spremenljivke pojasnijo dodatnih 15 % variance strahu pred kriminaliteto, največji vpliv ima po pričakovanjih spol (standardiziran beta koeficient 0,304), sledita tip naselja (0,188) in starost (0,110), z višjo stopnjo strahu pri ženskah, tistimi iz urbanega okolja ter starejšimi. Kadar z omenjenimi spremenljivkami kontroliramo zadovoljstvo z dohodkom, se njegov vpliv na strah pred kriminaliteto poveča. Učinek izkušenj s kriminaliteto_II je prikazan v Modelu 3, in sicer so izkušnje negativno povezane s strahom pred kriminaliteto, kar pomeni, da je strah večji pri tistih, ki so v zadnjih petih letih imeli izkušnje oziroma imajo tisti brez izkušenj za vsako enoto kategorije v povprečju za 0,19 nižjo vrednost spremenljivke strahu pred kriminaliteto. Izkušnje s kriminaliteto k skupni pojasnjeni varianci strahu pred kriminaliteto prispevajo le 1 %, kar pomeni, da spremenljivka ni dober napovedovalec strahu, kar je tudi v skladu z rezultati nekaterih raziskav. Tako kot sociodemografske spremenljivke tudi izkušnje s kriminaliteto prispevajo k povečanju vpliva zadovoljstva z dohodkom. Prispevajo pa tudi k povečanju vpliva starosti in zmanjšanju vpliva tipa naselja.

Pogledali smo si tudi, kakšne so druge povezanosti znotraj regresijskega modela, ki so predstavljene v spodnjem regresijskem modelu (glej Slika 6.3), pri čemer standardizirani korelacijski koeficienti beta kažejo vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko.

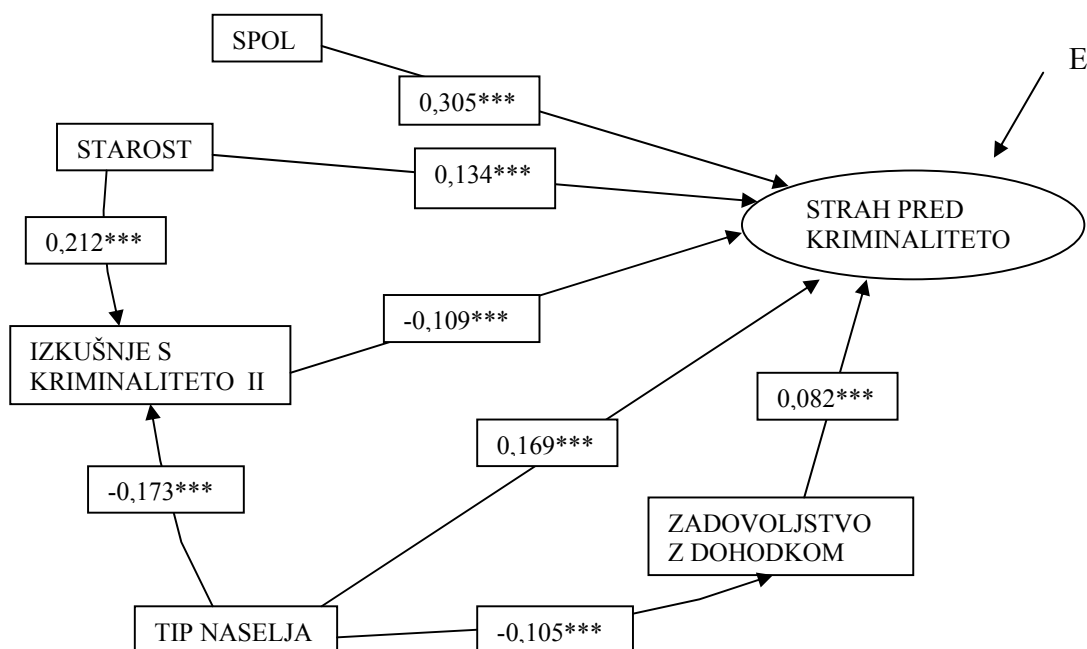
Izkazalo se je, da starost statistično značilno vpliva na izkušnje s kriminaliteto_II, in sicer imajo starejši v primerjavi z mlajšimi manj izkušenj s kriminaliteto in v povprečju za 0,031 (nestandardiziran beta koeficient) višjo vrednost odvisne spremenljivke²². Na izkušnje s kriminaliteto_II ima statistično značilen vpliv tudi tip naselja, in sicer imajo tisti, ki živijo v urbanem okolju, več izkušenj s kriminaliteto v primerjavi s tistimi, ki živijo v ruralnem okolju, in imajo v povprečju za vsako enoto kategorije spremenljivke 0,176

²² Spremenljivka Izkušnje s kriminaliteto_II ima vrednosti 1 - da; 2 - ne.

(nestandardiziran beta koeficient) nižjo vrednost odvisne spremenljivke.

Tip naselja statistično značilno vpliva tudi na zadovoljstvo z dohodkom, pri čemer so tisti, ki živijo v urbanem okolju, bolj zadovoljni z dohodki gospodinjstva v primerjavi s tistimi, ki živijo v ruralnem okolju, in imajo v povprečju za 0,177 (nestandardiziran beta koeficient) nižjo vrednost odvisne spremenljivke. Edina spremenljivka, ki neposredno vpliva na zadovoljstvo z dohodkom, je torej tip naselja.

Slika 6.3 Regresijski model (Slovenija), ICVS

*** $p \leq 0,000$

b) Regresijska analiza podatkov ESS

Tabela 6.7 Nestandardizirani (in standardizirani) regresijski koeficienti β in ocene modela sociodemografskih spremenljivk v odnosu do strahu pred kriminaliteto kot odvisne spremenljivke, primerjava držav (Velika Britanija, Švedska, Nemčija), ESS

Spremenljivke	Model 1 ^a			Model 2 ^b			Model 3 ^c		
	VB	ŠVE	NEM	VB	ŠVE	NEM	VB	ŠVE	NEM
Konstanta	2,679	2,057	2,303	2,240	1,561	1,879	2,520	1,717	2,182
Družbeni razred	-,008*** (-,158)	-,006*** (-,124)	-,004*** (-,080)	-,003* (-,058)	-,004** (-,083)	-,004*** (-,086)	-,003* (-,057)	-,004*** (-,088)	-,004*** (-,084)
Ženske				,611*** (,341)	,514*** (,322)	,463*** (,297)	,621*** (,347)	,525*** (,329)	,462*** (,297)
Starost				,034*** (,126)	0,21*** (,087)	,035*** (,141)	,037*** (,139)	,024*** (,100)	,037*** (,146)
Izobrazba				-,050*** (-,127)	-,021*** (-,108)	-,020** (-,060)	-,051*** (-,130)	-,020*** (-,104)	-,022** (-,064)
Urbano naselje				,439*** (,217)	,418*** (,243)	,296*** (,169)	,428*** (,212)	,418*** (,243)	,289*** (,165)
Izkušnje s krimin. _I							-,168*** (-,085)	-,108** (-,061)	-,154** (-,060)
Ocene modela									
R	,158	,124	,080	,458	,440	,396	,465	,447	,401
R²	,025	,015	,006	,210	,193	,157	,217	,200	,160
Popravljen R²	,024	,015	,006	,208	,191	,155	,214	,197	,159
Std. napaka ocene	,882	,790	,775	,795	,717	,715	,792	,713	,714
F vrednost	49,785 ***	30,041 ***	16,588 ***	103,237 ***	90,937 ***	94,677 ***	89,590 ***	78,838 ***	80,963 ***

Prediktorji:

a) Družbeni razred;

b) Družbeni razred, Ženske, Starost, Tip naselja, Izobrazba;

c) Družbeni razred, Ženske, Starost, Tip naselja, Izobrazba, Izkušnje s kriminaliteto_I.

*** p<0,000; **p<0,01; *p<0,05

Kot je razvidno iz spodnjega dela tabele, so vsi prikazani modeli glede na F-test statistično značilni. Z izbranimi spremenljivkami (model 3) v primeru VB lahko pojasnimo 21,4 %

variance strahu, v primeru ŠVE slabih 20 % in v primeru NEM 16 %. Vse zajete spremenljivke imajo statistično značilen vpliv na strah pred kriminaliteto.

Model 1 govori v prid naši drugi zastavljeni hipotezi, da družbeni razred vpliva na strah pred kriminaliteto. Ugotovili smo, da pripadniki nižjega razreda kažejo višjo stopnjo strahu kot pripadniki ostalih razredov, saj imajo v povprečju za od 0,004 do 0,008 višjo vrednost spremenljivke strahu pred kriminaliteto. Največji vpliv na strah pred kriminaliteto ima družbeni razred v V. Britaniji (standardiziran beta koeficient -0,158), najmanjši vpliv pa v Nemčiji (standardiziran beta koeficient -0,080). Ugotovitev le deloma potrjuje našo tretjo hipotezo, da je vpliv družbenega pogojen s tipom države blaginje, in sicer v delu, ki pravi, da bo vpliv razreda največji v državah z liberalnim tipom države blaginje (nizka stopnja socialne zaščite), medtem ko je v delu, ki pravi, da bo vpliv najmanjši v državah s sociodemokratskim tipom (visoka stopnja socialne zaščite), hipoteza zavrnjena. V primeru, da upoštevamo tudi Slovenijo (socialni tip države blaginje), kjer povezanosti med družbenim razredom in strahom pred kriminaliteto ni, je vpliv družbenega razreda v Sloveniji potemtakem najmanjši. Posledično lahko na bolj splošni ravni trdimo, da je hipoteza v celoti potrjena.

Vpliv sociodemografskih spremenljivk na strah pred kriminaliteto prikazuje Model 2. Kadar z omenjenimi spremenljivkami kontroliramo družbeni razred, se njegov vpliv na strah pred kriminaliteto spremeni, in sicer se zmanjša (VB in ŠVE) oziroma poveča (NEM). Kljub temu, da vpliv ostaja statistično značilen, v celoti zavrže našo hipotezo, saj vpliv postane največji v državi s sociodemokratskim tipom blaginje (ŠVE), najmanjši pa v državi z liberalnim tipom (VB). Največji vpliv, ne glede na državo, ima po pričakovanjih spol, sledi tip naselja, z višjo stopnjo strahu pri ženskah in tistih iz urbanega okolja. Dokaj močan vpliv imata tudi izobrazba in starost, z višjo stopnjo strahu pred kriminaliteto pri nižje izobraženih in starejših.

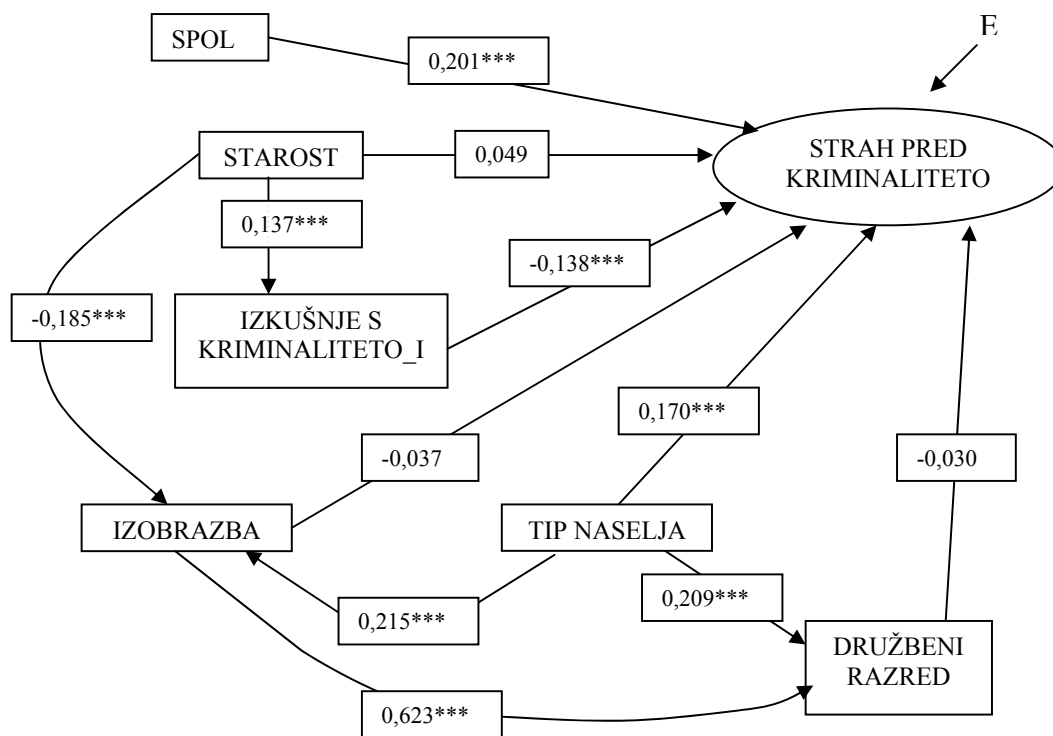
Izkušnje s kriminaliteto_I (Model 3) bistveno ne spremenijo vpliva družbenega razreda, prav tako ta ostaja največji na ŠVE in najmanjši v VB. Brez bistvenih sprememb ostaja tudi vpliv ostalih demografskih spremenljivk.

Spremenljivka družbeni razred pojasni največji delež variance spremenljivke strahu pred kriminaliteto v primeru VB (2,4 %), sledita ŠVE (1,5 %) in NEM (0,6%) (Model 1).

S sociodemografskimi spremenljivkami pojasnimo še dodatnih 18,4 % (VB), 17,6 % (ŠVE) oziroma 14,9 % (NEM) variance strahu pred kriminaliteto (Model 2), medtem ko s spremenljivko Izkušnje s kriminaliteto_I le še slab 1 % (Model 3).

Rezultate regresijske analize v primeru Slovenije in povezanosti med spremenljivkami znotraj modela bomo prikazali v spodnjem regresijskem modelu, pri čemer standardizirani korelacijski koeficienti beta kažejo vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko.

Slika 6.4 Regresijski model (Slovenija), ESS

*** $p \leq 0,000$

Če si pogledamo povezanosti znotraj modela (Slika 6.4), vidimo, da na strah pred kriminaliteto statistično značilno vplivajo le spol, tip naselja in izkušnje s kriminaliteto, medtem ko to ne velja za družbeni razred, izobrazbo in starost.

Ko pogledamo druge povezanosti znotraj regresijskega modela, vidimo, da starost statistično značilno vpliva na spremenljivko izkušnje s kriminaliteto_I, in sicer imajo starejši manj izkušenj s kriminaliteto v primerjavi z mlajšimi (imajo v povprečju za 0,013 višjo vrednost odvisne spremenljivke) ter na stopnjo izobrazbe, s starejšimi, ki imajo v primerjavi z mlajšimi nižjo stopnjo izobrazbe (imajo v povprečju za vsako enoto kategorije spremenljivke 0,161 nižjo vrednost odvisne spremenljivke). Stopnja izobrazbe statistično značilno vpliva na družbeni razred, in sicer so višje izobraženi pripadniki višjega družbenega razreda v primerjavi z manj izobraženimi (imajo v povprečju za 3,36 višjo vrednost odvisne spremenljivke). Tako na stopnjo izobrazbe kakor tudi na družbeni razred pa statistično značilno vpliva tip naselja, in sicer imajo tisti iz urbanega naselja višjo stopnjo izobrazbe kot tisti iz ruralnega naselja (imajo v povprečju za 1,31 višjo vrednost odvisne spremenljivke), prav tako so pripadniki višjega družbenega razreda v primerjavi s tistimi iz ruralnega naselja (imajo v povprečju za vsako enoto kategorije spremenljivke 6,70 višjo vrednost odvisne spremenljivke).

7 SKLEP IN ZAKLJUČEK

Strah pred kriminaliteto je pojav, ki je značilen za vse sodobne družbe. Na eni strani imamo trend upadanja kriminalitete,²³ po drugi strani pa relativno konstantni delež prebivalcev, ki se počutijo manj varno (van Dijk in drugi 2008, 102, 133). Slednje je značilno tudi za Slovenijo (glej Tabelo 2.1), pri čemer se v primerjavi z ostalimi evropskimi državami, podobno kot v skandinavskih državah, razmeroma majhen delež prebivalstva počuti nekoliko oziroma zelo nevarno. Lahko bi rekli, da problem strahu pred kriminaliteto v slovenskem prostoru ni tako izrazit kot v nekaterih državah Evrope.

²³ V Sloveniji je sicer kriminaliteta v porastu, če gledamo podatke o zabeleženih KD s strani uradnih organov (glej Slika 2.1), vendar slednji ne kažejo zanesljive primerjave med državami, prav tako v kratkem obdobju ne morejo zanesljivo oceniti spremembe v stopnji kriminalitete (van Dijk in drugi 2008, 16).

Podobno kot strah pred kriminaliteto je pojav vseh sodobnih družb tudi družbena neenakost oziroma dohodkovna neenakost, ki sicer med državami variira, vendar trend kaže, da je najpogosteje najvišja v državah Južne Evrope in VB ter najnižja med skandinavskimi državami in v Sloveniji. V primeru slednje je bila dohodkovna neenakost leta 2003 in 2007 celo najnižja (Eurostat 2005; 2009). V nekaterih državah so državljani tako izpostavljeni večjim družbenim negotovostim, ki se odražajo tudi v delu ocene strahu pred kriminaliteto.

Z regresijsko analizo smo ugotovili, da zadovoljstvo z dohodkom gospodinjstva statistično značilno vpliva na strah pred kriminaliteto, pri čemer tisti, ki so z dohodkom manj zadovoljni, poročajo o višji stopnji strahu pred kriminaliteto v primerjavi s tistimi, ki so z dohodkom gospodinjstva bolj zadovoljni. To je bilo pričakovati, saj po mojem mnenju zadovoljstvo z dohodkom odraža neko subjektivno oceno o lastni socialni ranljivosti. Dobljena ugotovitev potrjuje našo prvo zastavljeno hipotezo.

Kadar vpliv zadovoljstva z dohodkom gospodinjstva kontroliramo s sociodemografskimi spremenljivkami (spol, starost, tip naselja in kot dodatno še izkušnje s kriminaliteto), se njegov vpliv poveča, prav tako ostaja statistično značilen. Med omenjenimi kontrolnimi spremenljivkami ima sicer po pričakovanjih največji vpliv na strah pred kriminaliteto spol, sledita tip naselja in starost (vpliv vseh je statistično značilen).

Vendar, ko pogledamo povezanosti znotraj regresijskega modela, vidimo, da na povečan vpliv zadovoljstva z dohodkom na strah pred kriminaliteto neposredno vpliva le tip naselja.

Vpliv tipa naselja na zadovoljstvo z dohodkom lahko razložimo s tem, da je za ruralna okolja značilna visoka stopnja socialne ranljivosti, v smislu omejenega dostopa do izobraževanja in dohodka, slednji je lahko posledica tako pomanjkanja izobrazbe kot delovnih mest, kar se nato odraža v nezadovoljstvu z dohodkom.

Ugotovili smo namreč, da je povezanost med tipom naselja in zadovoljstvom z dohodkom negativna, kar pomeni, da so z dohodkom manj zadovoljni prebivalci ruralnega okolja. Prav tako smo ugotovili, da so tisti iz ruralnega okolja imeli manj izkušenj s kriminaliteto v primerjavi s tistimi iz urbanega okolja. V teoretičnem delu smo sicer predpostavili, da je pri

tistih, ki so z dohodkom manj zadovoljni, strah pred kriminaliteto večji, zato ker živijo v okolju z visoko stopnjo kriminalitete in zaradi pomanjkanja ekonomskih virov ne bi mogli nadomestiti izgubljenega premoženja v primeru viktimizacije oziroma se ne morejo preseliti v varnejši okoliš.

Z regresijsko analizo smo ugotovili, da tudi družbeni razred statistično značilno vpliva na strah pred kriminaliteto, pri čemer pripadniki nižjih razredov poročajo o višji stopnji strahu pred kriminaliteto, v primerjavi s pripadniki ostalih družbenih razredov.

Rezultati potrjujejo našo drugo zastavljeno hipotezo, ki je bila po mojem mnenju tudi pričakovana. Za uvrstitev pripadnikov v družbeni razred smo namreč uporabili klasifikacijo, ki določa status poklica na podlagi povprečnega dohodka in izobrazbe, slednja pa v našem primeru, poleg tipa naselja, neposredno vpliva tudi na družbeni razred. Potemtakem lahko sklepamo, da so pripadniki nižjega razreda ekonomsko bolj ranljivi, kar botruje oteženemu soočanju s posledicami morebitne viktimizacije in je zato strah pri njih večji.

Povezanost med izobrazbo in družbenim razredom je pozitivna in tudi pričakovana, saj je od izobrazbe v veliki meri odvisen tudi poklic, ki ga opravljamo in na podlagi katerega smo anketirance uvrstili v družbeni razred. Torej so tisti z višjo izobrazbo pripadniki višjih razredov, v primerjavi s tistimi z nižjo izobrazbo.

Tudi povezanost med tipom naselja in družbenim razredom je pozitivna, kar pomeni, da pripadniki nižjega razreda pogosteje prihajajo iz ruralnega okolja. Povezanost je sicer pričakovana, saj kot smo že pri zadovoljstvu z dohodkom povedali, je za ruralni tip naselja značilna višja stopnja socialne ranljivosti v primerjavi z urbanim tipom. Nižja izobrazba in dohodek, ki sta upoštevana pri klasifikaciji, ki smo jo uporabili za uvrstitev anketirancev v družbeni razred, botrujeta pripadnosti v nižji družbeni razred.

Dodatno smo ugotovili tudi, da so tisti iz ruralnega okolja imeli manj izkušenj s kriminaliteto v primerjavi s tistimi iz urbanega okolja. Glede na povedano, se je predpostavka, ki smo jo zastavili v teoretičnem delu, tudi v primeru družbenega razreda izkazala za veljavno le v tistem delu, ki se nanaša na nezmožnost nadomestitve premoženja

ob morebitni viktimizaciji. Slednja tako tudi v tem primeru ni posledica dejstva, da pripadniki nižjega družbenega razreda živijo v okolju z visoko stopnjo kriminalitete.

Ugotovili smo, da družbeni razred, ne glede na državo, statistično značilno vpliva na strah pred kriminaliteto. V VB in na ŠVE je vpliv relativno velik, medtem ko je v NEM dokaj majhen. V SLO, kjer med družbenim razredom in strahom pred kriminaliteto ni bilo povezanosti ($r=-0,005$), je »vpliv« posledično najmanjši.

Kontroliranje vpliva družbenega razreda z izbranimi sociodemografskimi spremenljivkami (spol, starost, izobrazba, tip naselja), botruje njegovi spremembi. Glede na to, da se v VB in na ŠVE vpliv bistveno zmanjša (skoraj za polovico), lahko sklepamo, da je v teh dveh državah vpliv ostalih sociodemografskih dejavnikov pomembnejši pri oblikovanju strahu pred kriminaliteto v primerjavi z družbenim razredom. V primeru NEM glede vpliva ni bistvenih razlik. Izkušnja s kriminaliteto, kot dodatna kontrolna spremenljivka, bistveno ne spremeni vpliva družbenega razreda. Ne glede na državo imata izmed izbranih kontrolnih spremenljivk največji vpliv spol in tip naselja.

Poleg samega vpliva družbenega razreda smo ugotavljali tudi njegovo pogojenost s tipom države blaginje. V tretji hipotezi smo namreč predpostavili, da bo vpliv družbenega razreda največji v državi z liberalnim tipom in najmanjši v državi s sociodemokratskim tipom države blaginje. Dobljene rezultate lahko interpretiramo na dva načina.

Če pri interpretaciji upoštevamo zgolj države, pri katerih smo ugotovili povezanost med družbenim razredom in strahom pred kriminaliteto, potem smo hipotezo potrdili le v delu, ki se nanaša na največji vpliv, medtem ko je v delu, ki se nanaša na najmanjši vpliv, le-ta zavrnjena. Ugotovili smo namreč, da je vpliv največji v VB, ni pa najmanjši na ŠVE, temveč v NEM (konzervativni tip).

V VB imamo visoko stopnjo dohodkovne neenakosti, ob hkratni nizki stopnji socialne varnosti, ki jo zagotavlja država, kar pomeni, da pripadnost družbenemu razredu še toliko bolj pride do izraza. Glede na to, da je nižji družbeni razred že v osnovi bolj socialno ranljiv in če temu dodamo še nizko stopnjo socialne varnosti, se to odraža v večjem vplivu

družbenega razreda na strah pred kriminaliteto. Po drugi strani imamo ŠVE z nizko stopnjo dohodkovne neenakosti in visoko stopnjo socialne varnosti, ter prav tako dokaj velikim vplivom družbenega razreda na strah pred kriminaliteto. V NEM je vpliv družbenega razreda v primerjavi z VB in ŠVE najnižji in glede na to, da ima dokaj nizko stopnjo socialne varnosti, ob relativno visoki stopnji dohodkovne neenakosti v primerjavi z npr. ŠVE, bi moral biti vpliv družbenega razreda podobno visok kot v VB.

Glede na povedano lahko potemtakem zaključimo, da je vpliv družbenega razreda, ne glede na tip blaginje, bolj splošen, kar sicer, kot bomo videli v nadaljevanju, ne velja za Slovenijo.

Kljub temu, da ostale države, ki bi jih postavili v isti vzorec, ne gredo v isto smer, kot smo pričakovali glede na izhodišče, lahko v primeru, ko pri interpretaciji upoštevamo tudi Slovenijo (kjer povezanosti med družbenim razredom in strahom pred kriminaliteto sicer nismo ugotovili), kar posledično pomeni, da vpliva družbenega razreda ni, rečemo, da je hipoteza potrjena. Vpliv družbenega razreda je namreč v tem primeru najmanjši v državi s socialnim tipom države baginje. Vendar zaradi nepovezanosti lahko dopuščamo možnost, da se prebivalci Slovenije ne identificirajo z družbenim razredom oziroma da družbena slojevitost ni tako izrazita kot v drugih državah.

Ne glede na to, ali pri interpretaciji upoštevamo Slovenijo ali ne, je hipoteza v primeru, ko vpliv družbenega razreda kontroliramo s sociodemografskimi spremenljivkami, v celoti zavržena. Vpliv družbenega razreda namreč postane največji na ŠVE, najmanjši pa v VB oziroma upoštevajoč Slovenijo v slednji.

Treba je omeniti, da smo povezanost med strahom pred kriminaliteto in tipom države blaginje potrdili na deskriptivni ravni, saj smo ugotovili, da se v državah z visoko stopnjo socialne varnosti (sociodemokratski tip) prebivalci počutijo bolj varno kakor prebivalci držav z nizko socialno varnostjo (liberalni oziroma konzervativni tip blaginje).

8 LITERATURA

Acierno, Ron, Alyssa A. Rheingold, Heidi S. Resnick in Dean G. Kilpatrick. 2004. Predictors of fear of crime in older adults. *Journal of Anxiety Disorders* 18 (3): 385-396.

Baur, Jenelle. 2007. Fear of crime: The impact of age, victimization, perceived vulnerability to victimization and neighbourhood characteristics. *ACPR ISSUES* (6):1-8.

Butler, Tim in Paul Watt. 2007. *Understanding social inequality*. London: Sage publications.

Clemente, Frank in Michael B. Kleiman. 1976. Fear of crime among the aged. *The Gerontologist* 16 (3): 207-210.

Crompton, Rosemary. 1993. *Class and stratification: an introduction to current debates*. Cambridge: Polity press.

Dood, Tricia, Sian Nicholas, David Povey in Alison Walker. 2004. Crime in England and Wales 2003/04. *Home Office Statistical Bulletin* (10). London: Home Office.

Dragoš, Srečo in Vesna Leskošek. 2003. *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Eurostat. 2005. Income poverty and social exclusion in the EU-25. *Statistics in focus* (13). Dostopno prek: http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-05-013/EN/KS-NK-05-013-EN.PDF (17. september 2009).

--- 2007. Crime and criminal justice. *Statistics in focus* (15). Dostopno prek: http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-07-015/EN/KS-SF-07-015-EN.PDF (17. september 2009).

--- 2008. Crime and criminal justice. *Statistics in focus* (19). Dostopno prek: http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-019/EN/KS-SF-08-019-EN.PDF (17. september 2009).

--- 2009. 79 milion EU citizens were at-risk-of-poverty in 2007, of whom 32 milion were also materially deprived. *Statistics in focus* (46). Dostopno prek: http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-046/EN/KS-SF-09-046-EN.PDF (12. marec 2010).

Evans, David F. in Mike Fletcher. 2000. Fear of crime: Testing alternative hypotheses. *Applied Geography* 20 (4): 395-411.

Fattah, Ezzat A. 1993. *Crime and older people. Victimization and fear of crime among the elderly: A possible link?* Canberra: Australian Institute of Criminology.

--- 1997. *Criminology: Past, Present and Future. A Critical Overview*. Macmillan Press Ltd. London.

Farrall, Stephen, Jon Bannister, Jason Ditton in Elizabeth Gilchrist. 1997. Questioning the measurement of the fear of crime. Findings from Major Methodological Study. *British Journal of Criminology* 37 (4): 658-679.

Ferguson, Kristin M. in Charles H. Mindel. 2007. Modeling fear of crime in Dallas neighborhoods: A test of social capital theory. *Crime & Delinquency* 53 (2): 322-349.

Ferraro, Kenneth F. in Randy LaGrange. 1987. The Measurement of Fear of Crime. *Sociological Inquiry* 57 (1): 70-110.

Ferraro, Kenneth F. 1995. *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. Albany: State University of New York Press.

--- 1996. Women's fear of victimization: Shadow of sexual assault? *Social Forces* 75 (2): 667-690.

Filipčič, Katja. 1999. Strah pred kriminaliteto. *Zbornik znanstvenih razprav – LIX* (59): 51-67.

Ganzeboom, Harry B. G. in Donald J. Treiman. 1996. Internationally comparable measures of occupational status for the 1988 international standard classification of occupations. *Social science research* 25 (10): 201-239.

Ganzeboom, Harry B. G., Paul M. De Graff in Donald J. Treiman. 1992. A standard international socio-economic index of occupational status. *Social Science research* 21 (1): 1-56.

Grohe, Bonnie R. 2006. *Perceptions of crime, fear of crime, and defensible space in Fort Worth, Texas neighborhoods*. Doktorska disertacija. Dostopno prek: <http://dspace.uta.edu/bitstream/handle/10106/452/umi-uta-1489.pdf?sequence=1> (11. december 2010).

Haralambos, Michael in Martin Halborn. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Hatfield, Frith in Suniti Bandaranaike. 2001. *The impact of crime: Fear and concern in a regional context a study of the Townsville-Thuringowa region*. Paper presented at The Character, Impact and Prevention of crime in Regional Australia conference, convened by the Australian Institute of Criminology, held in Townsville, August 1-15. Dostopno prek: <http://www.aic.gov.au/events/aic%20upcoming%20events/2001/~~/media/conferences/regional/hatfield.ashx> (29. september 2008).

Hummelsheim, Dina, Helmut Hirtenlehner, Jonathan Jackson in Dietrich Oberwittler. 2008. *Does social security protect against fear of crime? A cross-national study on the impact of welfare state policies on the feeling of (in)security*. Presented at the 8th Annual conference of the European society of criminology, Edinburgh 2-5 sept. Dostopno prek: http://www.esc-eurocrim.org/files/Edinburgh_Abstracts.pdf (12. januar 2010).

--- 2010. Social insecurities and fear of crime: A cross-national study on the impact of welfare state policies on crime-related anxieties. *European sociological review*. Dostopno prek: http://academia.edu.documents.s3.amazonaws.com/1786643/Hummelsheim_et_al._2010.Social_Insecurities_and_Fear_of_Crime.pdf (25. marec 2010).

Institute for social and economic research (ISER). 2010. *European Socio-economic Classification*. Dostopno prek: <http://www.iser.essex.ac.uk/research/esecc> (5. april 2010).

Jackson, Jonathan. 2006. Introducing fear of crime to risk research. *Risk Analysis* 26 (1): 253-265.

Jowell, Roger in the Central Co-ordinating Team. 2003. *European Social Survey 2002/2003*. Tehnical Report. London: Centre for Comparative Social Surveys, City University. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/> (31. avgust 2009).

Katz, Charles M., Vincent J. Webb in Todd A. Armstrong. 2003. Fear of gangs: A test of alternative theoretical models. *Justice Quarterly* 20 (1): 95-130.

Leiulfstrud, Håkon, Ivano Bison in Heidi Jensberg. 2005. *Social class in Europe. European Social Survey 2002/2003*. NTNU Social research Ltd., Department of Sociology & Political Science Norwegian University of Technology and Science, Norway in Department of Sociology and Social Research University of Trento, Italy. Dostopno prek: http://ess.nsd.uib.no/ess/doc/ess1_social_class.pdf (20. oktober 2009).

Makarovič, Matej in skupina. 2010. *Slovenski utrip 4: Materialna blaginja in neenakost*. Dostopno prek: <http://www.fuds.si/si/novice-fuds/?id=99> (13. junij 2010).

McCrea, Rod, Tung-Kai Shyy, John Western in Robert J. Stimson. 2005. Fear of crime in Brisbane: Individual, social and neighborhood factors in perspective. *Journal of Sociology* 41 (1): 2-27.

Meško, Gorazd in Zoran Pavlović. 1998. Strah pred kriminaliteto - izzivi za raziskovanje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 49 (4): 346-353.

Meško, Gorazd. 1998. *Uvod v kriminologijo*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

--- 1999. Strah pred kriminaliteto – perspektive in dileme. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 3 (2): 99-108.

--- 2006. *Kriminologija*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

--- in Igor Areh. 2003. Strah pred kriminaliteto v urbanih okoljih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 54 (3): 144-152.

Meško, Gorazd, Marte Fallshore in Aleksander Jevšek. 2007. Policija in strah pred kriminaliteto. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 58 (4): 340-351.

Miethe, Terance D. in Gary R. Lee. 1984. Fear of crime among older people: A reassessment of the predictive power of crime-related factors. *The Sociological Quarterly* 24 (3): 397-415.

Miethe, Terance D. 1995. Fear and withdrawal from urban life. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 539 (1): 14-27.

Mitar, Miran. 2002. Nekatera vprašanja o uporabi sekundarnih podatkov v raziskovanju kriminalitete. V *Vizije slovenske kriminologije*, ur. Gorazd Meško, 121-141. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Visoka policijsko-varnostna šola.

Mukherjee, Dev. 1999. *Socio-economic status and school system enrolments*. Dostopno prek: <http://www.aeufederal.org.au/Publications/DMukherjeepaper.pdf> (4. september 2010).

O'Brien, Stephen in Mairtin Ó Fathaigh. 2004. *Bringing in Bourdieu's theory of social capital: Renewing learning partnership approaches to social inclusion*. Paper presented at the ESAI Annual Conference, NUI Maynooth, April. Dostopno prek: <http://www.ucc.ie/en/ace/Publications/DocumentFile-19907-en.pdf> (11. februar 2010).

Pain, Rachel. 2001. Gender, Race, Age and Fear in the City. *Urban Studies* 38 (5-6): 899-913.

Pantazis, Christina in David Gordon. 1999. »Do the poor experience more crime and greater fear than the rich?« V *Statistics in Society*, ur. Daniel Dorling in Stephen Simpson, 198-211. London: Arnold.

Pantazis, Christina. 2000. Fear of crime, vulnerability and poverty. *British Journal of Criminology* 40 (3): 414-436.

Portes, Alejandro. 1998. Social capital: Its origins and applications in modern society. *Annual Review of Sociology* 24 (1):1-24.

Rose, David. 2005. *Socio-economic classifications: Classes and scales, measurement and theories*. Paper presented at the First Conference of the European Survey Research Association, Pompeu Fabra University, Barcelona, July 18-22. Dostopno prek: <http://www.iser.essex.ac.uk/research/esec/presentations-and-publications> (12. februar 2010).

Scott, Hannah. 2003. Stranger danger: Explaining women's fear of crime. *Western Criminology Review* 4 (3): 203-214.

Simmons, Jon in Tricia Dodd, ur. 2003. Crime in England and Wales 2002/03. *Home Office Statistical Bulletin* (7). London: Home Office.

Skogan, Wesley G. 1993a. The Various meanings of fear. V *Fear of Crime and Criminal Victimization*, ur. Wolfgang Bilsky, Christian Pfeffer in Peter Wetzels, 131-140. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag.

--- 1993b. Reactions to crime in cross-national perspective. V *Understanding crime: experiences in crime and crime control*, ur. Anna Alvazzi del Frate, Ugljesa Zvekic in Jan JM van Dijk, 257-270. Rome: UNICRI '93: UNICRI publication 49.

Socialni razgledi. 2006. *Subjektivne zaznave življenjskih pogojev*. Ljubljana: Umar.

--- 2008. *Socialno-ekonomska stratifikacija prebivalstva v letih 1998, 2002 in 2006*. Ljubljana: Umar.

Statistični urad Republike Slovenije. 1999. *Statistični letopis Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/letopis/1999/11-99.pdf>. (20. april 2009).

--- 2001. *Anketa o žrtvah kriminala* [datoteka podatkov]. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, Univerza v Ljubljani in Arhiv družboslovnih podatkov. Dostopno prek: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/> (16. september 2008).

Stanko, Elizabeth A. 1995. Women, crime and fear. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 539 (1): 46-58.

Taylor Ralph B. in Margaret Hale. 1986. Testing alternative models of fear of crime. *The Journal of Criminal Law and Criminology* 77 (1): 151-189.

Van Beek, Gert. 2004. *Fear of crime: feeling (un)safe and (in)secure in the risk society*. Magistrsko delo. Dostopno prek: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.119.8034> (31. januar 2011).

Vanderveen, Gabry. 2006. *Interpreting fear, crime, risk & unsafety*. The Hauge: BJU Legal Publishers.

Van der Wurff, Adri, Leendert Van Staalduin in Peter Stringer. 1989. Fear of crime in residential environments: Testing a social psychological model. *The Journal of Social Psychology* 129 (2): 141-160.

van Dijk, Jan, John van Kesteren in Paul Smit. 2008. *Criminal victimization in international perspective, Key findings from the 2004/05 ICVS and EU ICS*. The Hague: Boom Legal Publishers.

Vehovar, Urban, Matej Makarovič, Nevenka Podgornik in Mateja Črnič. 2009. *Od ekonomskega do kulturnega kapitala: Izobraževalni sistem kot dejavnik socialnega izključevanja v Republiki Sloveniji*. Ljubljana. Založba Vega.

Warr, Mark in Mark Stafford. 1983. Fear of victimization: A look at the proximate causes. *Social Forces* 61 (4):1033-1043.

Warr, Mark. 2000. Fear of crime in the United States: Avenues for research and policy. V *Criminal justice 2000: Measurement and analysis of crime and justice*, ur. David Duffee, 451-489. Washington, DC: US Department of Justice.

Wilcox, Pamela, Neil Quisenberry in Shayne Jones. 2003. The built environment and community crime risk interpretation. *Journal of Research in crime and delinquency* 40 (3): 322-345.

Williams, Frank P., Marilyn D. McShane in Ronald L. Akers. 2000. Worry about victimization: An alternative and reliable measure for fear of crime. *Western Criminology Review* 2 (2). Dostopno prek: <http://wcr.sonoma.edu/v2n2/williams.html> (19. februar 2010).

Will, Jeffry A. in John H. McGrath. 1995. Crime, neighborhood perceptions, and the underclass: the relationship between fear of crime and class position. *Journal of Criminal Justice* 23 (2): 163-176.

Willson, James Q. in George L. Kelling. 1982. Broken Windows. The police and neighborhood safety. *The Atlantic Magazine*, marec. Dostopno prek: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/4465/1/> (6. januar 2010).

World Health Organization. 2010. *Vulnerable Groups*. Dostopno prek: <http://www.who.int/trade/glossary/story093/en/> (3. april 2010).

Wynne, Tom. 2008. An investigation into the fear of crime: Is there a link between the fear of crime and the likelihood of victimization? *Internet Journal of Criminology*. Dostopno prek: <http://www.internetjournalofcriminology.com/Wynne%20-%20Fear%20of%20Crime.pdf> (18. februar 2009).

9 PROLOGA A: PORAZDELITEV VZORCA GLEDE NA SOCIODEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Spol	ICVS	ESS
Moški	45,4%	47,6%
Ženske	54,6%	52,4%

Starost	ICVS	ESS
16-19 let	5,4%	7,0%
20-24 let	8,8%	9,5%
25-29 let	7,7%	8,8%
30-34 let	8,4%	7,3%
35-39 let	10,7%	9,8%
40-44 let	9,3%	9,6%
45-49 let	8,6%	8,1%
50-54 let	8,5%	10,0%
55-59 let	7,5%	6,0%
60-64 let	6,6%	6,7%
65-69 let	6,6%	5,0%
70+	11,9%	12,2%

Dokončana stopnja izobrazbe	ICVS	ESS
Nepopolna osnovna izobrazba (5 let)	2,0%	5,2%
Osnovnošolska izobrazba (8 let)	18,1%	25,0%
Poklicna/srednješolska izobrazba (12 let)	59,7%	55,0%
Višješolska izobrazba (15 let)	8,8%	5,5%
Visoka/univerzitetna izobrazba (17 let)	10,9%	8,5%
Magisterij ali več (20 let)	0,6%	0,7%

Tip naselja	ICVS	ESS
Urbano	36,5%	44,8%
Ruralno	63,5%	55,2%

Zadovoljstvo z dohodkom	ICVS	ESS
Zadovoljni	19,7%	38,0%
Še kar zadovoljni	50,5%	46,1%
Nezadovoljni	23,8%	13,1%
Zelo nezadovoljni	6,0%	2,7%

Družbeni razred	ESS
Nižji razred	29,3%
Srednji razred	37,6%
Višji razred	33,1%